

**Kasvatuksellinen
mielikuvitus ja
oppimisen tilat**

**Kasvatustieteen päivät 25.-26.11.2010
Lapin yliopisto**

Abstraktit

SISÄLLYSLUETTELO

Kutsupuhujien abstraktit	3
Teemaryhmäesitysten, symposioiden ja teemaseminaarien abstraktit	
A1-A4 Kouluhuvinvoinnin edistäminen	5
B1-B4 Ohjauksen tutkimus	11
C1-C4 Vuorovaikutuksen tutkimus	17
D1-D4 Ammatillinen kasvu ja opettajaidentiteetti	23
E1-E4 Narratiiviset lähestymistavat	29
F1-F3 Kasvatuksen historia ja filosofia	33
F4 Teemaseminaari: Mobiiliopiskelu ja sisällöntuotanto	38
G1 Symposio: Kohti sukupuoliosaamista	39
G2-G3 Kohti sukupuoliosaamista	41
H1-H3 Mediakasvatus	44
I1-I3 Taidekasvatus	48
J1 Symposio: Oppimisen sillat – kohti osallistuvia oppimisympäristöjä	53
J2-J4 Ruokakasvatus koulu yhteistyönä ja oppimisympäristöissä	55
K1-K3 Perhetutkimus	59
L1 Teemaseminaari: Comparative research into globalization of national higher education policies	63
L2-L3 Koulutussosiologia ja -politiikka	64
M1-M2 Kestävää kehitystä edistävä kasvatus ja ympäristökasvatus	67
M3-M4 Varhaiskasvatus ja koulun alkupolku	70
N1 Aikuiskasvatuksen tutkimus	73
N2 Symposio: Intellectual and organizational centerpiece of education	75
N3-N4 Aikuiskasvatuksen tutkimus	75
O1-O2 Yrittäjyyskasvatus	77
O3-O4 Vertaileva kasvatustiede/Comparative education	80
P1 Oppiminen ja työ	83
P2 Kansalaisuus, osallisuus, sosiaalipedagogiikka	85
P3 Oppiminen ja työ	87
Q1 Matkailu, koulutus ja kulttuuri	88
Posteriabstraktit	90

KUTSUPUHUJAT

Learning from Online Worlds

Diane Carr

Institute of Education, University of London, London, United Kingdom

There is intense interest in the educational potentials of online worlds such as Second Life. These potentials are multiple, and some are less obvious than others. Users of virtual worlds - including players, teachers, learners and researcher - tend to define, experience and interpret virtual worlds in different ways, according to their interests and expectations. There is divergence, again, within each of these groups. One way to consider this variability in more detail is to imagine virtual worlds as texts that are collaboratively enacted (i.e. brought into being) and yet variously interpreted by those taking part. This point will be illustrated with reference to recent research based in an online multiplayer game, which focused on the players' occasionally frantic attempts to manage their team-mates' varied and conflicting interpretations. Ambiguity relating to meaning and interpretation may be an inevitable aspect of working in a virtual world - but it is not necessarily a drawback. Ambiguity itself is far from a new idea in education. In a virtual world, it can be used to 'make strange' and hence make visible the conventions that underlie teaching and research practice - including conventions that relate to role, space, identity and power.

Yhteisöllinen taidekasvatus: kokemuksia pohjoisista kylähankkeista

Mirja Hiltunen

Lapin yliopisto

Tarkastelen alustuksessani yhteisöllistä taidekasvatusta pohjoisen sosiokulttuurisessa ympäristössä. Pohjoisissa kylähankkeissa taide on toiminut avoimena tilana, joka pyrkii mahdollistamaan vuorovaikutuksen ja dialogin. Samalla mahdollistuu myös pohjoisten ympäristöjen ja yhteisöjen erityispiirteiden ja vahvuuksien tunnistaminen, näkyväksi tekeminen sekä niihin liittyvien uusien merkityksien rakentuminen.

Yhteisöllinen taidekasvatus on monien eri sektorien välistä toimintaa. Kanssatoimijoita hankkeissa on paitsi koulumaailman, kulttuuri- sivistys- ja sosiaalitoimen, myös elinkeinoelämän parista. Taiteen kautta paikallistietous, tarinat, erilaiset materiaalit kuten lumi ja jää ovat muuntuneet teoksiksi, jotka ottavat huomioon paitsi paikallisuuden myös laajemman yhteistyön moninaiset muodot sekä kulttuurien välisen vuorovaikutuksen voiman.

Taidetoiminta tarjoaa tilan eri-ikäisille kokemusten, tietojen ja taitojen jakamiseen sekä uusien merkitysten luomiseen. Teokset ja yhteisölliset juhlat vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja palvelevat oppimista.

Yhteisötaiteesta on todettu, että se on usein jonkinlaista venyttelyä ja siedätyshoitoa: ihminen pyrkii siinä laajentamaan kokemustensa ja näkemystensä intensiteettiä ja monimuotoisuutta, löytämään ja sietämään uusia puolia itsessään ja muissa. Kokemukseni mukaan yhteisötaiteeseen kuuluu lisäksi voimaharjoittelua ja voimaantumista. Tuon alustuksessani esille, kuinka yhteisöllisen taidekasvatuksen parissa voi muodostua toiminnallisia, refleksiivis-esteettisiä yhteisöjä. Ne rakentuvat performatiivisesti jatkuvassa dialogissa, jonka myötä yhteisön jäsenille voi kehittyä tietoisuus itsestä suhteessa pohjoiseen yhteisöön ja ympäristöön. Taiteellisen toiminnan ja oppimisen kautta voi rakentua sekä toiminnallista yhteisöllisyyttä että symbolista yhteisyyttä, joka tukee yksilön ja yhteisön toimijuutta, voimaantumista ja emansipaatioita.

Koulutusyhteiskunta vai kasvattava yhteiskunta?

Kirsi-Marja Saurén, Juha Suoranta

Jyväskylän yliopisto

Puheenvuorossa arvioidaan otsikossa esitettyä kysymystä Ivan Illichin (1926–2002) tuotannon avulla. Illich on ollut kriittinen kasvatusteoreetikko, joka on työssään ja tuotannossaan halunnut avata teollistuneen yhteiskunnan instituutioihin ja rakenteeseen kiinnittyviä harhakuvia.

Illich on moittinut teollistuneen yhteiskunnan muuttumista sulkeutuneeksi koulutusyhteiskunnaksi. Kriittikinsä ohella hän määritellyt kasvattavan yhteiskunnan edellytykset ja korostanut satunnaisen oppimisen merkitystä. Hänen mukaansa satunnaisten oppimistilanteiden ja -mahdollisuuksien tulee olla kaikkien ulottuvilla, jotta oppiminen voisi perustua ihmisten oma-aloitteisuuteen. Hän on mallintanut uuden tutkimussuuntauksen avaajaksi oppimisverkot, joissa oppiminen ei ole sidottu aikaan tai paikkaan. Illich onkin halunnut esittää mallin kasvattavasta yhteiskunnasta, jossa oppiminen on autonominen tapahtuma. Samalla hän on halunnut osoittaa, että koulutuksen rakenteellinen muutos on mahdollinen ja että yhteiskunnallinen muutos kulkee aina yhdessä koulun muutoksen kanssa.

Illich on epäilemättä ollut edellä aikaansa ja hänen esittämänsä koulutusyhteiskunnan ja koululaitoksen kritiikki tarjoavat vaihtoehdoisen mallin - kasvattavan yhteiskunnan, jonka tukee ihmisen kasvua, kehitystä ja oppimista

A1 KOULUHYVINVOINNIN EDISTÄMINEN

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: LS 2

Koordinaattorit: **Sirpa Janhonen ja Anneli Sarja**

A1.1

Levels of academic *emotions* at two stages of taking an exam and the role of positive emotions in emotional processes

Raimo Rajala, University of Lapland

There is evidence that persons experience in stressful situations blended emotions. In this paper, positive (PE) and negative (NE) academic emotions are studied in the beginning and the end of course when students have taken their exam, but outcomes are not yet announced.

The aim of this paper is (1) to examine the levels of PE's and NE's at two stages of a course, and (2) to analyze the functions which initial PE' serve in study difficulties and cognitive appraisal and negative emotional processes.

The sample consists of 50 students with measurements at both times. The data was collected via closed-ended questionnaires. The data was analyzed by examining within-subject differences. The functions of PE's were analyzed by regression analyses.

The results indicated that the beginning of a course was an anticipation stage evidenced by blended anticipatory PE's and NE's. The end was a waiting stage with increased clarity and decreased ambiguity. PE's had many functions in negative emotional processes. They decreased later NE's and elevated later challenge appraisals. PE's played a role of stopping continuation of study difficulties and NE's. PE's gave also continuation to challenge appraisals.

The results are discussed with respect to their relevance to appraisal and emotional processes.

A1.2

Esikouluvaiheessa arvioidun sosioemotionaalisen kehityksen yhteydestä nuorten aikuisten minäkäsitykseen ja koettuihin vahvuuksiin

Risto Hotulainen, Helsingin yliopisto, Erityispedagogiikan yksikkö

Kristiina Lappalainen, Itä-Suomen yliopisto, Erityispedagogiikka

15 vuotta kestäneen pitkittäistutkimuksen aikana seurattiin esikouluiässä tehtyjen arviointien (N=78) yhteyttä minäkäsitykseen ja koettuihin vahvuuksiin. Vuonna 1989 lasten sosioemotionaalisen kehityksen tason arvioivat lastentarhanopettajat. Peruskoulun päättövaiheessa vuonna 1999 riskiryhmän oppilaat (n=22) suoriutuivat tilastollisesti merkitsevästi heikommin kuin kontrolliryhmä (n=56) peruskoulun lukuaineiden keskiarvosanojen mukaan. Minäkäsityksen osalta riskiryhmä arvioi oman ulkonäkönsä tilastollisesti merkitsevästi korkeammaksi, kuten myös yleisen itsearvostuksensa kuin kontrolliryhmä (n=56). Vuonna 2005 riskiryhmään kuuluvat nuoret aikuiset arvioivat opiskelu- ja matemaattisen osa-alueensa tilastollisesti merkitsevästi heikommiksi ja itsesäätelytaidot tilastollisesti erittäin merkitsevästi heikommiksi kuin kontrolliryhmän nuoret. Minäkäsityksen osalta riskiryhmän nuoret arvioivat sekä sosiaalisen kompetenssin että yleisen itsearvostuksen tilastollisesti merkitsevästi heikommiksi kuin kontrolliryhmän nuoret. Polkuanalyysit osoittivat, että varhain tunnistettavilla eroilla lasten sosioemotionaalissa kehityksessä on yhteyksiä nuorten käsityksistä suhteessa omiin vahvuuksiin, minäkäsitykseen ja itsearvostukseen. Tulosten mukaan kasvattajat pystyvät tunnistamaan eroja lasten sosioemotionaalista kehitystä ja kyseistä tietoa tulisi käyttää hyödyksi lasten ja nuorten sosioemotionaalista kehitystä tuettaessa.

A1.3

Ovatko erityisoppilaat onnellisia?

Lotta Uusitalo-Malmivaara, Juhani E. Lehto, Helsingin yliopisto, Erityispedagogiikka ja Avoin yliopisto
Paula Kankaanpää, Tuula Mäkinen, Tiina Raeluoto, Karoliina Rauttu, Veera Tarhala, Helsingin yliopisto, Avoin yliopisto

Vertasimme 11-16-vuotiaiden erityis- ja yleisopetuksen oppilaiden subjektiivista (yleistä) ja kouluympäristössä koettua onnellisuutta, n= 152. Mittareina käytimme Subjektiivisen onnellisuuden mittaria (Subjective Happiness Scale, Lyubomirsky & Lepper, 1999) ja Kouluonnellisuuden mittaria, (School Children's Happiness Inventory, Ivens, 2007). Lisäksi kysyimme, mikä oppilaiden onnellisuutta lisäisi esittämällä 12 mahdollista vaihtoehtoa. Kvantitatiivista tutkimusta tuettiin haastattelemalla 10 erityisoppilasta.

Erityisoppilaat olivat vähemmän onnellisia kuin yleisopetusoppilaat sekä subjektiivisesti että kouluympäristössä, ja ero jälkimmäisessä vaikutti erityisen suurelta. Valinnat onnellisuutta lisäävien asioiden jakaumissa eivät olleet merkitseviä; molemmat ryhmät uskoivat rahan saamisen, koulumenestyksen paranemisen ja lisääntyneen vapaa-ajan lisäävän onnellisuuttaan. Erityisoppilailla kuitenkin yleisin toive oli ystävien saaminen. Haastatteluaineisto tuki oletusta, jonka mukaan erityisoppilaiden toiveet kohdistuivat enemmän sosiaalisiin suhteisiin kuin materiaan. Tutkimuksessamme pohdimme syitä erityisoppilaiden vähäisempään onnellisuuteen.

A2 KOULUHYVINVOINNIN EDISTÄMINEN

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 2

Koordinaattorit: **Sirpa Janhonen ja Anneli Sarja**

A2.1

***Me tarvitaan kuria!* Työrauha ja kouluhyvinvointi**

Heli Tuovinen, Anneli Lauriala, Arto Ahonen, Lapin yliopisto

Koulujen työrauha huolestuttaa ja puhututtaa. Yleiseen huoleen nähden työrauhaa on 2000-luvulla tutkittu suhteellisen vähän ja tutkimukset keskittyvät yläkoulun ilmiöihin. Työrauhan ongelmat ovat kuitenkin yhteiskunnan ja (koulu)kulttuurin muutosten myötä ajankohtaisia myös alakoulun puolella. Työrauha tai sen puute on oleellinen osa kaikkien koulu yhteisössä toimivien hyvinvointia.

Lapin yliopiston toteuttamassa *Pohjoisen pojat koulussa* -hankkeessa on tavoitteena tunnistaa poikien koulunkäyntiin liittyviä tekijöitä. Hankkeen yhdeksi tutkimusaiheeksi muotoutui kysymys työrauhasta, kun oppilaat, niin tytöt kuin pojatkin puhuivat kurista ja toivoivat kuria luokkaan. Sanat kuri ja työrauha voivat viitata eri tavoin ja ne voidaan käsittää eri tavoin tarkasteltaessa koulua tai luokkayhteisöä eri näkökulmista.

Tutkimusta varten kerättiin aineisto haastattelemalla oppilaita, koulunkäyntiavustajia ja opettajia sekä havainnoimalla koulun arkea. Kaikissa haastattelupuheissa nousi esiin työrauhan kysymykset, kysymykset kurista, säännöistä sekä työskentelystä luokassa. Pienoisetnografisin menetelmin tehtiin näkyväksi myös erilaisia vastaamisen tiloja. Työrauhan kysymystä käsitellään sekä oppilaiden ja opettajien näkökulmista. Miten oppilaat kokevat kurittomuuden ongelman? Miten opettajuus rakentuu, suhteessa "kurittomaan" luokkayhteisöön? Miten koko koulu yhteisön toiminta voi edesauttaa työrauhan toteutumista?

A2.2

Yhteisen ymmärryksen rakentaminen keskisuomalaisessa kouluhyvinvoinnin kehittämisprosessissa

Tuija Ukskoski-Ahonen, Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Päivi Hamarus, Keski-Suomen Ely-keskus, Jyväskylä

Kiusaamiseen tulee kouluissa edelleen kiinnittää huomiota ja kehittää tapoja kiusaamisen ehkäisemiseksi. Puuttumisen malleja kouluille on nykyään runsaasti, mutta ongelmana on niiden vähäinen vaikuttavuus pitempiaikaisesti tarkastellen. (Smith, Ryan & Cousins 2007; Smith, ym. 2004) . Lisäksi aikaisempien tutkimusten perusteella koulukiusaamisen vähentämiseen ja ehkäisemiseen pyrkivissä sekä hyvinvointia tavoittelevissa interventioissa on huomioitava tiettyjä tekijöitä osana onnistunutta prosessia. Tällaisia kriittisiä tekijöitä ovat yhteisen tietoisuuden ja ymmärryksen luominen kiusaamisilmiöstä ja yhteisön aikuisten sitouttaminen ennalta ehkäisevään toimintaan (Hamarus 2008; Macklem 2003; Salmivalli 1998 ;Olweus 1992).

Esitelmässä kuvaamme kouluhyvinvoinnin kehittämisen tutkimus- ja kehitysprosessia kahdessa keskisuomalaisessa koulussa. Kouluissa on toteutettu Tynjälän (2007, 2008, 2010) integratiiviseen pedagogiikkaan perustuva koulutusprosessi, jossa on pyritty yhdistämään opettajien oma, olemassa oleva osaaminen ja sen kehittäminen uusimpaan kouluhyvinvoinnista ja koulukiusaamisesta koskevaan tietoon. Koulutusprosessin tiedollinen interventio perustuu Hamaruksen (2006, 2008) Vaakamalliin®, joka tuo koulukiusaamisen tarkasteluun puuttumisen lisäksi ennalta ehkäisevän, yhteisöllisen ja kouluhyvinvointia tavoittelevan näkökulman. Koulutusprosessin tavoitteena on käynnistää uudenlaisen täydennyskoulutuksen keinoin koulun omiin käytänteisiin ja kulttuuriin soveltuva ja koko koulu yhteisön osaamista edistävä prosessi.

Tutkimuksen aineisto (N=35 opettajaa) on kerätty intervention aikana lukuvuosina 2008-2009 sekä 2009-2010. Tutkimuksessa on toimintatutkimuksellisella otteella ja kehittävästä evaluaation menetelmin tarkasteltu yhteisön yhteisen ymmärryksen rakentumista ja koulukiusaamista ennalta ehkäisevän työskentelytavan kehittymistä osaksi opettajayhteisön arkityötä. Tuloksia tarkastellaan koulun aikuisyhteisön ymmärryksen rakentumisen näkökulmasta.

A2.3

Kouluhyvinvointia tarkastelemassa interaktiivisten tunteiden näkökulmasta

Maija Lanas, Oulun yliopisto

Esitys pohjautuu syyslukukauden kestäneeseen kouluetnografiaan pienessä pohjoisessa kyläkoulussa, jossa oppilaiden kouluhyvinvoinnin puute näkyi välillä suorastaan fyysisenä pahoinvointina. Myös opettajat ja vanhemmat olivat stressaantuneita. Esityksessä analysoin ääneenlausumattomia vaikeita tunteita, kuten syyllisyys, jotka vaikuttivat kaikkien kentällä olleiden (myös tutkijan!) toimintaan ilman, että tunnetta verbalisoitiin tai edes tunnistettiin tapahtumien taustalla vaikuttavaksi tekijäksi. Väitän, että vaikeat eletyt tunteet tulevat koulun kokemukselliseen arkeen joistain kylän kollektiivisista tunteista ja myös kansallisiin trendeihin pohjautuvasta päätöksenteosta, jotka toiseuttavat pohjoisen pienkylän elämäntavan.

Vaikka vaikeat tunteet tulevat kouluun myös sen ulkopuolelta, voidaan niitä kuitenkin käsitellä koulussa niin, että niitä ei kielletä, mutta ne eivät hallitse arkea. Esitän tästä joitain ajatuksia ja totean kenttätöiden perusteella, että tunteiden menestyksekkään käsittelyn ei tarvitse aina olla verbaalista.

A2.4

Koulukulttuurin muutosprosessin tarkastelu rehtoreiden työssä selviytymistä käsittelevän tutkimuksen pohjalta

Helena Lehkonen, Tampereen yliopisto, Opettajankoulutuslaitos, Luokanopettajakoulutus

Esityksessä kuvataan muutosjohtamiseen liittyvää problematiikkaa rehtoreiden työssä selviytymistä käsittelevän väitöskirjan pohjalta (Lehkonen 2009). Kouluorganisaation muutosjohtamisen prosessin ymmärtäminen edistää uudenlaisten käytänteiden syntyä koulukulttuuriin.

Tutkimuksen aineisto kerättiin kahdessa osassa. Rehtoreiden kesäpäiviltä 2006 hankittu aineisto muodostui 20 vapaamuotoisesta vastauksesta kysymykseen "Mikä tekee rehtorista selviytyjän?". Lisäksi haastateltiin syksyn 2006 ja kevään 2007 aikana 11 ensimmäiseen aineistonkeruuseen osallistunutta rehtoria. Aineisto analysoitiin etsimällä kertomuksista IF - THEN - BECAUSE -ketjuja.

Yhteinen arvopohja on perusta, jolle muutosta lähdetään rakentamaan. YT-ajan käytön organisointi opettajien väliseen yhteistyöhön on muutosjohtamisen kulmakivi. Se vaatii rehtorilta kärsivällisyyttä, ristiriitojen ja epävarmuuden sietokykyä, ihmissuhdetaitoja ja kykyä saada opettajat vakuuttumaan yhteistyön hyödyllisyydestä. Päämäärään tulee pyrkiä pienin konkreettisin askelin. Toiminnan arviointi riittävän usein ja suuntaaminen uudelleen arvioinnin pohjalta on tärkeää. Rehtorin tulee pitää huolta siitä, että toiminta on oikeudenmukaista ja johdonmukaista. Fyysisten rakenteiden muuttaminen tukemaan uudenlaista toimintakulttuuria edistää muutoksen pysyvyyttä. Muutosprosessissa tarvitaan myös koulutoimen johdon tukea.

Kulttuurin muutos on luovaa toimintaa. Turva, kuuluminen ja arvostus edesauttavat luovuuden esiintymistä. Opettajat voivat luottaa siihen, että rehtori on heidän tukenaan, arvostaa heidän työtään ja toimii oikeudenmukaisesti. Avoimen dialogin mahdollistaminen epävarmuustekijöistä huolimatta on yksi keskeisimmistä rehtorin tehtävistä. Lisäksi rehtori tarvitsee pelisilmää, jotta hän osaa perustella muutoksen merkitystä arvoilla, jotka hyväksytään koulukontekstissa.

Avainsanat: perusopetuksen rehtori, koulukulttuurin muutos

A3 KOULUHYVINVOINNIN EDISTÄMINEN

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: LS 2

Koordinaattorit: **Sirpa Janhonen ja Anneli Sarja**

A3.1

Viidesluokkalaisten univaje, masennus, tarkkaavaisuus ja koulumenestys

Juhani E. Lehto, Helsingin yliopisto, Avoin yliopisto ja Opettajankoulutuslaitos

Länsimaissa aikuisten liian lyhyeksi jäävä yöuni on tavallinen, usein unohdettu ongelma. Myös lapset ja nuoret nukkuvat entistä vähemmän. Aikuisten univajeella on vakavia seurauksia, mm. onnettomuusriski kasvaa ja yleinen vastustuskyky heikkenee. Lasten ja nuorten univajeen on arveltu liittyvän mm. masentuneisuuteen ja tarkkaavaisuuden puutteeseen. Nuorilla on osoitettu kausaalisuhte: liian lyhyt yöuni lisää masentuneisuutta. Lasten univajetta ja sen seurauksia on tutkittu paljon vähemmän kuin nuorten.

Tässä tutkimuksessa yli 400 viidesluokkalaista vastasi kyselyyn, joka selvitti mm. yöunen pituutta kouluviikolla ja viikonloppuna, nukkumaanmenon vaikeutta, päiväväsymystä, masennusta (CDI-mittarilla) ja tarkkaavaisuutta (tätä tutkimusta varten kehitetyllä mittarilla).

Viidesluokkalaisten nukkuminen viikonloppuisin enemmän kuin kouluviikon aikana, mikä osoittaa kouluviikon aikana kertyvää univajetta. Vastaajat myös raportoivat yleisesti päiväväsymystä. Lähes 40 % vastaajista ilmoitti nukkuvansa kouluviikolla yhdeksän tuntia tai vähemmän, mikä on liian vähän alakouluikäiselle. Yöunen pituus,

päiväsymys ja nukkumaanmenon vaikeus korreloivat selvästi oppilaiden itsensä raportoimaan masennukseen, tarkkaavaisuuteen ja kouluväsymykseen. Korrelaatiot olivat masennuksen ja tarkkaavaisuuden osalta suuruusluokkaa .40 - .55, koulumenestyksen osalta selvästi alempia. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin aikaisemmissa tutkimuksissa. Korrelatiivinen poikkileikkaustutkimus ei paljastanut syy-seuraussuhteita, mutta niitä ja tulosten merkitystä pohditaan.

A3.2

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen peruskoulussa

Seija Blomberg, Mervi Kempainen, Oulun yliopiston harjoittelukoulu

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisessä peruskoulussa voidaan erotella kolme eri tasoa: koulun taso, luokan taso ja yksilön taso. Yksilön taso toteutuu perusopetuksessa oppilashuollon ja erilaisten oppilaalle suunnattujen tukitoimien kautta. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen luokan tasolla on paljolti opettajan henkilökohtaisten ominaisuuksien ja osaamisen varassa. Koulun tasoon puolestaan liittyy keskeisesti yhteisöllisyyden rakentuminen kouluissa. Esitelmässä tarkastellaan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistä perusopetuksessa koulun tasolla, jossa keskeistä on auttaa opettajat hahmottamaan koulu systeemisenä kokonaisuutena, joka muodostuu yksittäisistä oppilaista, luokista, henkilökunnasta ja huoltajista, mutta myös koko koulusta ja siihen liittyvästä yhteisöllisyydestä. Kouluun voidaan luoda vakaita, hyvinvointia edistäviä käytäntöjä vain siten, että henkilökunta sitoutuu hyvinvoivan koulun toimintakulttuurin edistämiseen. Toimintakulttuurin kehittämiseksi koulu yhteisössä tarvitaan syvällistä, osallistavaa ja suunnitelmallista keskustelua sekä ratkaisuja ja päätöksiä terveyden olemuksen ymmärtämiseksi ja yhteisen näkemyksen luomiseksi. Koulussamme on tavoitteellisesti kehitetty hyvinvoivan koulun toimintakulttuuria vuodesta 1993 alkaen ja laadittu yhdessä henkilökunnan kanssa terveyttä ja turvallisuutta edistävän koulun toimintamalli. Kehittämistyö kiteytyy 12 teesiin, jotka jokaisen koulun tulee ottaa huomioon rakentaessaan hyvinvoivan koulun toimintakulttuuria.

Asiasanat: Hyvinvointi, terveys ja turvallisuus koulu yhteisössä, koulun toimintakulttuuri, terveyttä ja turvallisuutta edistävän koulun toimintamalli

A3.3

Kuulluksi tulemisen pedagogiikka osana kouluhyvinvointia

Virpi Louhela, Oulun yliopisto

Tässä tutkimuksessa selvitetään miten rakentuvat oppilaan sekä opettajan kuulluksi tulemisen tilanteet sekä mitä on opettajan aktiivinen kuuntelemisen taito osana opetustilannetta. Tutkimus on toimintatutkimus liikuntapedagogiikan kehittämisestä oppilaan kuulluksi tulemisen näkökulmasta. Tutkimuksessa korostuu luokanopettajan ja erityisluokanopettajan yhteistyö sekä ammattitaidon jakaminen samanaikaisopettajuudeksi. Kaksi opettajaa sitoutui aineistonkeruuvuoden (v. 2008-2009) ajaksi kahteen eettiseen näkökulmaan, joille tutkimus rakentui. Eettinen pohja syntyi inklusiivisesta liikunnan opetuksesta sekä pedagogisesta rakkaudesta käytännön moraalina. Opettajille suotu institutionaalinen valta saa aikaan myös alistamisen ja nöyryyttämisen tilanteita. Liikunta on oppiaine, jossa lapsi tekee töitä julkisesti omalla kehollaan. Vallan käyttöön liittyvät kysymykset ja eettiset valinnat opetustilanteissa korostuvat erityisesti silloin, kun ryhmissä on mukana erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Koulu on instituutio, joka kohtaa jokaisen ikäluokkaansa kuuluvan lapsen. Yksi yhteiskunnallinen huolestamme koskee liikkumattomia lapsia, jotka viettävät liikaa aikaa viihdemedian äärellä. Enää yksi kolmasosa lapsistamme liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Yhden syrjäytyjän kustannukset yhteiskunnalle voivat olla eri tutkimuksien mukaan noin miljoona euroa. Parhaimmillaan koulun liikuntakasvatus voi tarjota oppilaalle kokonaisvaltaisia tietoja ja taitoja, joiden pohjalle myöhempi hyvinvointi rakentuu. Eettisen arvomaailman soveltaminen liikunnan opetukseen on ajankohtaista, aikana jolloin lasten ja nuorten koulupahoinvointi ja terveysongelmat lisääntyvät. Liikuntapedagogiikan laaduntamisella kuulluksi tulemisen näkökulmasta voidaan vaikuttaa oppilaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin kouluaiikana ja tulevaisuudessa.

A4 KOULUHYVINVOINNIN EDISTÄMINEN

Aika: perjantai 26.11 klo 13.45 – 15:15

Paikka: LS 2

Koordinaattorit: **Sirpa Janhonen ja Anneli Sarja**

A4.1

Perusopetuksen opettaja hyvinvoinnin rakentajana

Teija Koskela, KELPO-kehittämisverkostohanke

Perusopetusta ohjaavaan lainsäädäntöön tehtiin muutoksia vuonna 2003 ja opetussuunnitelman perusteet uudistettiin 2004. Muutos toi opetussuunnitelman sisältöihin uudelleen määritellyn oppilashuollon. Oppilashuolto tavoitteineen kuvattiin hyvinvoinnin käsitteeseen perustuvana yhteisön ja yksilön kasvun tukena. Oppilashuolto kuvattiin ensimmäistä kertaa omana kappaleenaan perusteissa ja se määriteltiin kaikille koulun aikuisille kuuluvaksi tehtäväksi. Syksyllä 2006 keräsin 15 haastattelua peruskoulun yleisopetuksen opettajilta Lapissa. Aineistossa opettajat kuvailivat käsityksiään oppilashuollosta osana omaa työtään.

Tutkimus rakentuu käsitykseen koulusta julkisena toimijana ja yhteiskunnallisena instituutiona, joka tuottaa osallisuutta ja syrjäytymistä. Opettaja sijoittuu tutkimuksessa tuotetussa oppilashuollon viitekehyksessä julkisen ja yksityisen kohtaamispiirille, jossa opettajuus voi edustaa opettajapersoonan lisäksi monia muita taustaoletuksia. Opettaja toimii vallankäyttäjänä ja vallankäytön kohteena. Hänen asemansa ja toimintavaihtoehtonsa määrittyvät suhteessa oppilaisiin ja heidän perheisiinsä, mutta myös suhteessa toimivaan taustayhteisöön ja paikallisiin palvelurakenteisiin. Vuorovaikutustaitojen, palvelurakenteiden tuntemuksen ja yhteisen kielen tarve korostuu etenkin silloin, kun oppilaiden tai perheiden pulmat on jäsennetty psykososiaalisista syistä johtuviksi. Oppilashuoltokäsitysten ja -kokemusten eroja tutkittaessa eroavuuksia sisältäviä aspekteja oli kaksi: sitoutuminen ja luottamus. Ne molemmat ovat sosiaalisen pääoman keskeisiä käsitteitä.

Hyvinvoinnista huolehtiminen osana opettajan ja koulun työtä korostuu entisestään uusimmissa opetussuunnitelman perusteissa, jotka tulee ottaa käyttöön elokuussa 2011. Vuonna 2010 opetussuunnitelmatyön rinnalle käynnistyneessä KELPO-kehittämisverkostohankkeessa luodaan, mallinnetaan ja vakiinnutetaan pedagogisia käytänteitä, jotka edesauttavat oppilaiden tukitoimien oikea-aikaista kohdentumista ja koulun työntekijöiden kohtaamisvalmiuksia haastavissa tilanteissa.

A4.2

Joustavan perusopetuksen toiminnot kouluhyvinvoinnin edistäjänä

Sirpa Janhonen, Oulun yliopisto, terveystieteiden laitos

Anneli Sarja, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

Joustavan perusopetuksen (JOPO) tavoitteena on tukea yläkoulun oppilaita, jotka ovat vaarassa jäädä ilman peruskoulun päättötodistusta. Toimintamallin avulla kehitetään perusopetuksessa yksilöllisiä, oppilaiden erilaiset tarpeet huomioonottavia toimintatapoja ja opetusmenetelmiä, joilla voidaan tukea heikosti menestyvien oppilaiden sosiaalista vahvistamista ja kouluhyvinvointia yleisemminkin. JOPO-toimintaan on osallistunut vuodesta 2006 lähtien noin 160 kuntaa. JOPO:n toimintaperiaatteita ovat toiminnallisuus, omassa tahdissa opiskelu ja pienryhmä-opiskelu. Osa opiskelusta tapahtuu työpaikoilla. Tulevaisuudessa saatuja kokemuksia pyritään hyödyntämään toimintamallien juurruttamiseksi koko koulu yhteisöjen kehittämiseen, pelkkien JOPO luokkien sijasta.

Tässä esityksessä tavoitteena on nostaa esiin JOPOon osallistuneiden koulujen henkilökunnan näkemyksiä siitä, millaisilla edellytyksillä voidaan päästä kohti joustavan perusopetuksen koulua. Tällöin joustavan perusopetuksen työmenetelmät ovat koko koulun käytössä. Tutkimuksen lähestymistapa on laadullinen ja se perustuu oppimistoiminnan teoriaan ja ekspansiiviseen oppimiseen. Tutkimusaineisto on kerätty videoimalla luokkatilanteita (N=10) ja haastattele-malla JOPO-luokkien opettajia (N=5), opinto-ohjaajia (N=2), JOPO-ohjaajina (N=5) sekä JOPO-oppilaiden mentoreina toimineita sosiaalityön (AMK) opiskelijoita (N=8). Lisäksi aineistoa on kerätty kaikille JOPOon osallistuneille kouluille suunnatulla nettikyselyllä.

Tulosten perusteella JOPO-kouluissa toteutetaan dynaamista oppimiskäsitystä. Tällöin koulun tilat mahdollistavat joustot oppimistilanteiden järjestelyissä, luokkatilojen käytössä, luokkien ja virkistystilojen käytössä. Koulu toimii myös kiinteässä yhteistyössä paikallisen työelämän ja jatkokoulutustarjonnan kanssa. Dynaamisessa koulussa ongelmiin tartutaan välittömästi koulun sisällä ja tarvittaessa moniammatillista yhteistyöverkostoa apuna käyttäen. Kouluhyvinvointia ja koulun toimintaa arvioidaan jatkuvasti moniammatillisessa yhteistyössä.

B1 OHJAUKSEN TUTKIMUS: Opinto- ja uraohjauksen kysymykset

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: LS 3

Koordinaattorit: **Sauli Puukari ja Vesa A. Korhonen**

B1.1

Opinto-ohjaus Nel Noddingsin Caring-mallin näkökulmasta - tapaustutkimus yläkoulun oppilaanohjauksen toteuttamisesta

Jukka Jännetyinen, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteellinen tiedekunta

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaan 9-luokan oppilaille tulee tarjota riittävää ohjausta jatko-opintojen valintaan. Järvenpäässä, Koivusaaren koulussa oppilaanohjausta toteutetaan kokeellisella opetusmenetelmällä, jota kutsun perheohjausmalliksi. Perheohjausmallissa oppilaan huoltajat tulevat oppilaan kanssa 45 minuuttia kestävään ohjauskeskusteluun. Ohjauskeskustelu on strukturoitu ohjaustapahtuma, jonka tavoitteena on tukea oppilasta ja hänen huoltajiaan toisen asteen yhteishakua prosessoitaessa. Ohjauskeskustelu toteutetaan kaikkien yhdeksäsluokkalaisten nuorten ja heidän huoltajiensa kanssa.

Perheohjausta on toteutettu koulussamme kolme vuotta. Kokemukset toteuttamisesta ovat olleet rohkaisevia. Lähes 90 prosenttia perheistä ovat osallistuneet ohjauskeskusteluihin ja niissä ovat olleet läsnä oppilaan kanssa joko molemmat tai toinen vanhemmista. Palautteiden mukaan perheohjausmalli hyödyttää koko perhettä: oppilaat kokevat tärkeäksi, että vanhemmat ovat mukana ohjaustilanteessa, vanhemmat kokevat perhemallin tuottavan tarvittavaa tietoa jatko-opintomahdollisuuksista.

Esittelen perheohjausmallista aloittamaani väitöskirjatutkimusta. Keskeiset kysymykset ovat seuraavat: millaista välittämisen kokemusta Koivusaaren koulun perheohjaus tuottaa ja miten perheohjauskeskustelu tukee oppilasta ja hänen huoltajiaan toisen asteen yhteishakua prosessoitaessa? Aluksi esittelen perheohjauksen mallin sekä sen taustalla olevan teoreettisen viitekehyksen - perheen asemaa ja asiantuntijuutta korostavan kasvatusnäkökulman sekä välittämisen teorian Nel Noddingsin mukaan. Tämän jälkeen esittelen alustavia tuloksia, joita olen saanut STR-haastatteluista. Haastattelut kerättiin kymmeneltä perheeltä perheohjaustilanteiden jälkeen.

Opinto-ohjausta ei ole aikaisemmin tarkasteltu välittämisen näkökulmasta. Välittämisen näkökulma on uudenlainen eettinen lähtökohta ohjauksen tutkimukseen.

Avainsanat: oppilaanohjaus, perheohjaus, perheen valtaistuminen, välittäminen, STR-haastattelu

B1.2

Opinto-ohjaajien työhön kiinnittymisestä

Jussi Silvonon, Helena Puhakka, Itä-Suomen yliopisto

Jälkmodernia yhteiskuntaa leimaa elämänsä kasvavan institutionaalisen sääntelyn ja yksilöllistymisvaatimusten lisääntyvien yksilöllistymispaineiden samanaikaisuus. Opinto-ohjaaja kohtaa nämä "kylmenemisen" ja "kuumenemisen" (Ziehe) tendenssit suoraan työssään, jonka luonne on myös muuttumassa "ensimmäisestä ohjaajuudesta" "toiseen ohjaajuuteen" (Onnismaa).

Esityksessä tarkastellaan opinto-ohjaajan jännitteistä työtä kyselytutkimuksen tulosten avaamassa valossa. Aineistona on keväällä 2010 toteutettu koko maan kattava kysely, johon vastasi 751 opinto-ohjaajaa. Kyselyssä kartoitettiin opinto-ohjaajien kokemuksia työstään mm. työnimu- ja EuroTeacher mittareilla. Puheenvuorossa esitetään tutkimuksen alustavia empiirisiä tuloksia. Tulosten mukaan opinto-ohjaajat ovat vahvasti työhönsä kiinnittyneitä. Työnimu -mittarilla he sijoittuvat lähemmäksi rehtoreita kuin opettajia. Työssä on myös työuupumusta ja stressiä tuottavia tekijöitä. Työtä näyttää luonnehtivan kiinnittymisen ja työpaineiden samanaikaisuus. Kyselyn tulosten pohjalta tarkastellaan työhön kiinnittymiseen vaikuttavia seikkoja mm. sosioekonomisten taustamuuttujien ja opinto-ohjaajien koulutuspolkujen mukaan. Lopuksi hahmotellaan teoreettista näkökulmaa opinto-ohjaajan muuttuvaan työhön.

B1.3

Uraohjaus ammattikorkeakoulussa

Erja Kuurila, Turun yliopisto, Kasvatustiede, Rauma

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaista uraohjausta ammattikorkeakoulussa tarvitaan tuutoriopettajien ja opiskelijoiden kokemana. Tutkimuksen taustateorioiksi valituista kolmesta teoriasta on käytetty niiden keskeisiä käsitteitä. Taustateoriat ovat Hodkinsonin ja Sparkesin (1997) uranvalinnan päätöksentekoteoria, Savickasin (2005) uran rakentamisteoria ja Mitchell'n ym. (1999) suunnittelun sattuman teoria.

Tutkimuksen pääkysymykset ovat: millaista uraohjausta opiskelijat tarvitsevat tuutoriopettajien mielestä opintojen eri vaiheissa, miten tuutoriopettajat antavat uraohjausta ja miten opiskelijat suunnittelevat uraansa. Tutkimusympäristönä on Satakunnan ammattikorkeakoulu. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa on kerätty kirjoitettu aineisto tuutoriopettajilta, sekä alku-, keski- ja loppuvaiheen opiskelijoilta. Aineisto on analysoitu sisällön analyysillä. Tutkimusaineiston hallinnan ja analyysin apuvälineenä on käytetty QSR NVivo-tietokoneohjelmaa.

Alustavien tulosten mukaan sekä tuutoriopettajien että opiskelijoiden mukaan uraohjaukselle ja -suunnittelulle voidaan asettaa kolme tavoitetta, jotka ovat sitoutuminen opiskeluun, valmistautuminen työelämään ja elinikäinen oppiminen. Uraohjauksen ja -suunnittelun välineenä hyödynnetään jonkin verran henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa. Tuutoriopettajat näyttävät ottavan ohjauksessaan huomioon opiskelijoiden toimintahorisontin eli heidän käsityksensä itsestään ja työmarkkinoiden mahdollisuuksista. Opiskelijat näyttävät valitsevan koulutusalan pääasiassa itsenäisesti ja he ovat valmiita joustaviin ratkaisuihin siirtyessään työelämään. Opiskelijoita huolestuttaa eniten työllistymiseen liittyvät asiat. Heidän määrittelemänsä keinot vaikuttaa tulevaan työhönsä ovat jaoteltavissa opiskeluun, työelämään ja heihin itseensä liittyviin tekijöihin. Opiskelija-aineistosta on nimetty kolme erilaista tyyppiä, epävarmat, uteliaat ja tietoiset. Epävarma-tyyppi näyttäisi tarvitsevan tehostettua uraohjausta. Tutkimusta jatketaan kvantitatiivisesti pyrkimällä todentamaan tyytit suuremmasta joukosta vastaajia.

B2 OHJAUKSEN TUTKIMUS: Pedagoginen ja monikulttuurinen ohjaus

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 3

Koordinaattorit: **Sauli Puukari ja Vesa A. Korhonen**

B2.1

ROOLIKKO ohjaajien kasvatuksellisen mielikuvituksen jäsentäjänä

Riitta Jyrhämä, Erja Syrjäläinen, Helsinki, Opettajankoulutuslaitos

Tutkimuksessa tarkastellaan kenttäkouluverkoston ohjaajakoulutuksen loppuvaiheessa tuotettuja ohjausnäkökulmia. Lähtökohtana on opettajan pedagogisen ajattelun tasomalliin pohjautuva yhdeksänkenttäinen kuvaus – ROOLIKKO – ohjaajan erilaisista rooleista harjoittelun ohjaustilanteissa. Tarkastelu tapahtuu opettajan pedagogisen tasomalliin pohjalta vuorovaikutuksen kehittämiseen suuntautuvan pedagogisen suhteen ja sisältöön suuntautuvan ohjaussuhteen dimensioilla.

Narratiivisen analyysin avulla aineistosta on poimittu katkelmia, jotka selittävät ja kuvaavat yhdeksänkentän kutakin osiota. Narratiiviset otteet antavat kuvaa koulutettavien ohjaukseen liittyvästä kasvatuksellisesta mielikuvituksesta eli miten heidän kerronnallisessa kielessään havainnollistetaan ohjaussuhteen rikkautta ja monipuolisuutta. Kerronnallisin keinoin tiivistetyt kuvaukset, kuten ohjausmetaforat, osoittavat ohjaajan luovaa kasvatuksellista ajattelua. Ne saattavat olla puhuttelevia myös opiskelijan näkökulmasta.

Pedagogisessa suhteessa toiminnan tasolla esitetään oivaltavia avauksia suhteessa käytännöllisiin opetusratkaisuihin, omiin ajattelutapoihin tai asenteisiin sekä kriittiseen otteeseen työstä. Objektiteorioiden tasolla luonnehdinnat liittyvät uusien keinojen keksimiseen tukea opiskelijan käytännöllisiä taitoja vuorovaikutussuhteessa, oivalluksiin opiskelijan tavasta ajatella ja niiden eteenpäin kehittelyyn sekä opiskelijaa tukevaan kriittisen ajattelun kommentointiin. Metateorian tasolla kuvaukset liittyvät eri tasoilla tapahtuvan dialogin avartamiin näköaloihin suhteessa käytäntöön, omaan opetusajatteluun ja synteisiä tavoittelevaan kriittiseen reflektioon.

Ohjaussuhteen eri tasoilla esitetään kuvauksia monipuolisesta opetuksen toteuttamisesta ja kuvauksia erilaisista tavoista hahmottaa käyttöteoriaa sekä kuvauksia erilaisista kriittisistä lähestymistavoista liittyen omaan ajatteluun ja tehtävään opettajana.

B2.2

Ohjaus pedagogisen toimintana näyttötutkinnoissa - alustavia näkökulmia

Auli Posio, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta

Näyttötutkintojen tavoite entistä joustavammista henkilökohtaistetuista osaamisen hankkimisen tavoista ja hankitun osaamisen tunnistamisesta sekä tunnustamisesta asettavat ohjauksen uusien haasteiden eteen. Ohjauksesta onkin tullut näyttötutkintojen keskeinen kehittämiskohde.

Esitykseni fokus on pyrkimyksessä tematisoida ohjaus pedagogisena toimintana. Lähtökohtana toimii pro gradu -tutkielmani, joka on pohja tulevalle tutkimukselle. Syntyvää kasvatusteoreettista lähestymistapaa pyrin soveltamaan näyttötutkintojärjestelmään.

Kun ohjausta tarkastellaan pedagogisena toimintana, liikkeelle lähdetään pedagogisen toiminnan teorian määrittelystä. Keskeisellä sijalla on ohjauksen suhteen tarkastelu muihin pedagogisen toiminnan muotoihin. Tämän kautta muodostuu ohjauksen määrittely pedagogisena toimintana. Vaikka tässä yhteydessä tehdään käsitteellinen ero eri pedagogisen toiminnan muotojen välille, kyse on kuitenkin saman pedagogisen toiminnan eri muodoista. Kasvatus, opetus ja ohjaus ovat siis saman pedagogisen toiminnan eri ilmenemismuotoja. Käsitteellinen ero näiden toiminnan muotojen välille on mahdollista tehdä, mutta käytännön toiminnassa eron tekeminen ei aina ole itsestään selvää.

Näyttötutkintojärjestelmässä ohjaus liittyy kiinteästi henkilökohtaistamiseen ja sen kolmivaiheisuuteen. Itse asiassa ohjaus mahdollistaa henkilökohtaistamisen. Henkilökohtaistamisen eri vaiheissa ohjauksen sisällöt ja toimijat voivat vaihdella. Samalla ohjaus saa erilaisia piirteitä liikuttaessa vaiheesta toiseen. Näissä tilanteissa toisinaan kyse on enemmän ohjauksesta, toisinaan kasvatuksesta tai opetuksesta tai aivan muusta kuin pedagogisesta toiminnasta.

Saavuttaaksemme käsityksen ohjauksesta pedagogisena toimintana tarvitsemme selkeän käsitteellisen määritelmän, jonka kautta pystymme hahmottamaan käytännön toimintaa. Tähän keskusteluun pyrin tuomaan yhden näkökulman.

B2.3

Monikulttuurinen ohjaus - edelleen ajankohtainen haaste

Vesa Korhonen, Tampereen yliopisto
Sauli Puukari, Jyväskylän yliopisto

Monikulttuurinen ohjaus on käsitteenä monitulkintainen ja monissa eri yhteyksissä käytetty. Tässä esityksessä monikulttuurista ohjausta tarkastellaan osana elinikäisen oppimisen prosesseja sekä toimintana erilaisten kulttuuristen kohtaamisten tiloissa. Suomessa suurimmat haasteet elinikäisen oppimisen eri konteksteissa ovat kohdistuneet maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kotoutumiseen, koulutukseen, maahanmuuttajien

työllistämiseen, psykososiaaliseen sopeutumiseen ja hyvien etnisten suhteiden edistämiseen kulttuuriryhmien välillä. Tämänäyttöisiä haasteita esitettiin esimerkiksi 1990-luvun puolella monissa eri yhteyksissä (mm. Matinheikki-Kokko 1999). 2000-luvulla tavoitteiksi on nostettu mm. monikulttuurisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä edistävien käytäntöjen luominen ja edistäminen laajemmin perheissä, koulutuksessa, opetustyössä ja työelämässä (Talib ym. 2004; Arajärvi 2008).

Ohjauksen painopiste on siis meilläkin laajentumassa maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kotoutumisen ja integraation tukemisesta kulttuurien välisen kohtaamisen, erilaisuuden hyväksymisen ja kulttuurisensitiivisen ymmärryksen tukemiseen. Monikulttuurisen ohjauksen keskeisinä konteksteina hahmottuvat erityisesti maahanmuuttajia tukevat palvelut, formaalin koulutusjärjestelmän ohjaus- ja neuvontapalvelut, ohjaus erilaisilla non-formaalin kasvatuksen kentillä sekä kulttuurisensitiivinen ohjaus ja johtaminen työelämässä. Esityksessä hahmotetaan teoreettis-käsitteellisen tarkastelun avulla monikulttuurisen ohjauksen keskeisiä konteksteja ja niihin liittyviä yleisiä ja ajankohtaisia lähitulevaisuuden kysymyksiä ja painopistealueita:

- Mitä haasteita ja mahdollisuuksia monikulttuurisuus tuo suomalaiselle yhteiskunnalle?
- Mitä kulttuurinen herkkyys ja moraalinen kansalaisuus merkitsevät ihmisten toiminnan ja asenteiden tasolla eri konteksteissa?
- Millaisia haasteita liittyy kulttuurisensitiivisten yhteisöjen kehittämiseen?
- Millaisia monikulttuurisia valmiuksia ohjaus- ja neuvonta-alalla työskentelevät tarvitsevat ja miten he voivat kehittää valmiuksiaan?

B3 OHJAUKSEN TUTKIMUS: Yliopisto-opiskelijoiden ohjaus

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: LS 3

Koordinaattorit: **Sauli Puukari ja Vesa A. Korhonen**

B3.1

Yliopisto-opiskelijoiden arvioita opintojensa sujuvuuteen liittyvistä tekijöistä

Anne Virtanen, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

Opintojen sujuva eteneminen on keskeinen tavoite, kun havitellaan nopeampia valmistumisaikoja sekä pyritään ehkäisemään opintojen keskeyttämistä (mm. Penttinen & Falck 2007). Opintojen sujuvuutta on viime vuosina pyritty tehostamaan ohjauspalveluita kehittämällä (esim. Lairio & Penttilä 2007). Tässä paperissa aiotaan tarkastella, miten yliopisto-opiskelijat arvioivat opintojensa sujuvuuteen (mm. ohjaukseen) liittyviä seikkoja. Aineistona toimii keväällä 2009 kerätty kysely, joka on kerätty seitsemän eri tiedekunnan opiskelijoilta (N=489, n=289). Se on analysoitu tilastollisin menetelmin.

Yliopisto-opiskelijoiden arvioiden mukaan merkittävin opintojen sujuvuutta lisäävä tekijä on oikealta tuntuva ala. Myös opintojen itsenäinen suunnittelu sekä tavoitteiden asettaminen opinnoille koettiin jokseenkin tärkeäksi. Sen sijaan esimerkiksi keskustelu HOPS-ohjaajan kanssa ei ollut opiskelijoiden kokemusten mukaan niin merkittävässä asemassa opintojen sujuvuutta arvioidessa. Opiskelijoita pyydettiin erikseen arvioimaan muiden opiskelijoiden roolia osana opintojensa sujuvuutta. Useimmiten muille opiskelijoille annettiin myönteinen rooli; heitä kuvattiin a) vertaistukena (40 % vastauksista), b) opiskelujen sosiaalisen aspektin tuojina (18 %), c) informantteina (15 %) sekä d) motivaattoreina (13 %). Opiskelijoista 10 % ei kokenut muiden opiskelijoiden roolia mitenkään merkittävänä opintojen sujuvuudelle ja neljä prosenttia koki muut opiskelijat - useimmiten juuri kilpailuasetelman vuoksi - stressaavaksi tekijäksi opiskelulle.

Näyttää siis siltä, että tärkein seikka opintojen sujumisessa on omalta tuntuva opiskeluuala, joka sitten innoittaa opiskelijan itsenäiseen opintojen suunnitteluun ja tavoitteenasetteluun.

B3.2

Yliopisto-opiskelijoiden kokemuksia ohjauksesta opintoprosessin aikana

Hanna-Maija Liitos, Eeva Kallio, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

Esityksessä tarkastellaan yliopisto-opiskelijoiden kokemuksia ohjauksesta yliopisto-opintojen aikana, opiskelijoiden tieteellisen ajattelun malleja ja näiden yhteyttä opintojen aikana koetun ohjauksen laatuun ja määrään. Tutkittavat ovat Jyväskylän yliopiston kahden eri tiedekunnan (humanistisen- ja liikunta- ja terveystieteellisen) vuonna 2006 opintonsa aloittaneita opiskelijoita ja heidän kokonaismääränsä on 120. Tutkimus liittyy ohjauksen ja työelämätaitojen kehittämishankkeeseen korkea-asteella. Tutkimuksen teoreettinen tausta kytkeytyy korkeakouluopiskelijoiden ajattelun kehityksen tutkimuksiin: Bassechesin (1984, 2005) dialektisen ajattelun mallin, Kuhnin episteemisen kehityksen mallin (2008) ja Baxter Magoldan (2001) itsemääräytyvyyden kehittymisen kautta. Episteeminen kehitys, kompleksi ajattelu ja `self-authorship` nousevat täten tutkimuksessa tärkeiksi käsitteiksi.

Tutkimusaineisto koostuu ao. yliopisto-opiskelijoiden valintakokeissa v. 2006 tekemistä essee-vastauksista (N=60), v. 2008 toteutetusta opintojen seurantakyselystä (N=63) ja opintojen keski-vaiheessa osalle opiskelijoista toteutetuista syvähaastatteluista (N=27).

Alustavat tulokset opiskelijoille lähetetystä opintojen seurantakyselystä osoittavat, että ohjaus koetaan ambivalentisti ja opiskelijoiden suhde erityisesti saamaansa henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen näyttäisi olevan yksilöllistä. Toisaalta osalle opiskelijoista on muodostunut yksilöllisiä ohjausreittejä, joita he ovat käyttäneet ns. formaalin ohjauksen lisäksi tai sijasta. Esityksessä tarkastellaankin edellä kuvattujen seikkojen yhteyksiä ja mahdollisia selityksiä.

Asiasanat: tieteellinen ajattelu, tieteellisen ajattelun osa-alueet, ajattelun taidot, yliopisto-opiskelun ohjaus, yliopisto-opiskelu, opintoprosessit

B3.3

Opiskelu elämää ja työelämää varten

Marjatta Lairio, Sauli Puukari, Jyväskylän yliopisto

Opintojen tehokkuusvaatimukset ovat kasvaneet ja opiskelijoiden odotetaan valmistuvan nopeasti ja siirtyvän työelämään heti opintojen päätyttyä. Osa työurien pidentämiseen liittyvää poliittista keskustelua liittyikin korkeakouluopintojen sujuvoittamiseen. Opiskelijoilla on kuitenkin tarve hahmottaa omaa identiteettiään opiskelun aikana ja sitä kautta jäsentää polkujaan työelämään. Monilla opiskelijoilla työ ja opiskelu limittyvät keskenään, eikä siirtymä opiskeluista työelämään ole enää niin suuri muutosvaihe kuin aiemmin (Wyn & Dwyer 2000). Nuorten on kyettävä tekemään yksilöllisiä valintoja ja suunnistettava monien reittien kautta.

Yliopistoissa ei edelleenkään ole kaikilla aloilla riittävästi kiinnitetty huomiota opiskelijoiden identiteetti-pohdintojen tukemiseen ja työelämään siirtymiseen liittyviin haasteisiin. Esitys hyödyntää tutkimusta, jossa tarkasteltiin, millaisena opiskelijat näkevät opiskelu-ajan oman elämänsä rakentumisen näkökulmasta (Lairio & Penttilä 2007). Tulokset herättävät kiinnostavia pohdintoja, jotka haastavat yliopistoja rakentamaan monipuolisia opintopolkuja ja niitä tukevia kokonaisvaltaisia ohjaus- ja neuvontapalveluita. Yhtenä tärkeänä opetuksen ja ohjauksen haasteena on tarjota opiskelijoille yhteisöllistä kiinnittymistä edistävä opiskeluympäristö. Lopuksi tarkastellaan teemaan liittyviä, Jyväskylän yliopistossa pilotoitavia opetuksen ja ohjauksen toimintamalleja.

B4 OHJAUKSEN TUTKIMUS: Jatko-opintojen ohjaus yliopistoissa

Aika: perjantai 26.11 klo 13:45 – 15:15

Paikka: LS 3

Koordinaattorit: **Sauli Puukari ja Vesa A. Korhonen**

B4.1

Ohjauksen merkitys jatko-opinnoissa - alustavia tuloksia kyselystä jatko-opiskelijoille ja heidän ohjaajilleen

Mirka Gustafsson, Kari Peltola, Jarmo Wahlfors, Tampereen yliopisto, Opetuksen ja tutkimuksen kehittämissyksikkö

Jatko-opiskelijoiden ohjaus on ollut kasvavan mielenkiinnon kohteena tohtorikoulutuksen kehittämistyössä. Keskustelua käydään siitä, miten paljon ja millaista ohjausta jatko-opiskelijoille tulisi tarjota, ja miltä osin työskentely on heidän omalla vastuullaan. Ohjauksen määrittelyssä ollaan etenemässä laadulliseen suuntaan – nykyisin pohditaan yhä enemmän mitä hyvältä ohjaukselta ja ohjaajalta vaaditaan, ja mitkä ovat väitöskirjaohjauksen laadulliset tavoitteet.

'Ohjauksen ja työelämätaitojen kehittäminen korkea-asteella' on Euroopan sosiaalirahaston t&k-hanke, jonka tarkoituksena on tukea opiskelijoiden työelämään siirtymistä mm. kehittämällä ohjauksen hyviä käytänteitä. 'Motiivit ja ohjaus jatkotutkinto-opinnoissa' -osahanke keskittyy jatko-opiskelijoihin ja heidän ohjaajiinsa. Keväällä 2010 toteutettiin valtakunnalliset jatko-opiskelija- ja ohjaajakyselyt, joihin vastasi 1258 jatko-opiskelijaa sekä 216 jatko-opintojen ohjaajaa. Jatko-opiskelijakysely koostui sekä monivalintaisista että avoimista kysymyksistä, joiden pääteemoina olivat **jatko-opiskelun aloitusperustelut ja motiivit, jatko-opiskelun merkitys ja tavoitteet** sekä **väitöskirjatyön ohjauskokemukset**. Ohjaukseen keskittyvät kysymykset kartoittivat mm. tutkimussuunnitelman tekoon saatua ohjausta ja sen laatua sekä jatko-opiskelijoiden yleistä kokemusta ohjauksen määrästä jatko-opintojen eri vaiheissa. Avoimella kysymyksellä pyydettiin kuvaamaan väitöskirjatyön ohjauksen toimivuutta.

Lähes neljännnes kyselyn jatko-opiskelijoista koki tutkimussuunnitelman tekemiseen saamansa ohjauksen erittäin tai melko heikkona. Alustavien tulosten mukaan mm. väitöskirjaohjaajien lukumäärällä on yhteys kyseisen ohjauksen laatuun. Ohjauksen laatu taas näyttäisi olevan yhteydessä mm. jatko-opiskelijoiden motivaatioon sekä valmistumisaika-arvioihin. Esityksessäni tarkastelen aineistosta saatuja ohjaukseen liittyviä tuloksia mm. eri tieteenalojen, jatko-opiskelun kokopäiväisyyden sekä tutkijakouluun kuulumisen näkökulmista.

B4.2

"Expedition into shared insights" Conducting collaborative mentoring in international academic context

Raimo Kaasila, University of Lapland
Sonja Lutovac, University of Maribor

Becoming a professional researcher is demanding process. Here we give one alternative to traditional ways of doctoral student mentoring by describing how the first author's mentoring of the second author's dissertation changed, and what kinds of scientific benefits we both got during this process. At the beginning we had many challenges connected to e.g. language barrier and to different research methodologies we have adopted earlier. We developed collaborative mentoring practices through the following phases: Breaking the ice, Entering together the world of narratives, and Expedition into shared insights. Collaborative mentoring is based on mutual benefit. By applying interactionist and narrative framework, we focused on our personal but also shared experiences connected to the dialogical aspects of our co-mentoring relationship. We have collected our data for two years, which include collaborative interviews, recorded sessions and research diaries we have written to each other. Based on our results, collaborative mentoring gave us many scientific benefits: acting as each other's critical friends as well as brainstorming sessions improved the quality of the journal articles we have written. Writing research diaries improved our reflection skills. In all, our motivation to do research improved. Communication in English gave us additional benefits when using scientific concepts.

B4.3

Tunteet tohtoriopiskelijoiden ohjauskokemuksissa

Mari Käki, Anna Raija Nummenmaa, Tiina Soini, Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos

Kirsi Pyhältö, Helsingin yliopisto, Yliopistopedagogiikan tutkimus- ja kehittämissyksikkö

Tunteet ovat keskeinen osa jatko-opintoja ja niiden ohjausta. Ohjaajan ja jatko-opiskelijan kyky tunnistaa omia ja toisten tunnetiloja sekä niiden aiheuttajia on tärkeä ohjausvuorovaikutuksen onnistumisen säätelijä. Parhaimmillaan tunteet edistävät jatko-opiskelua parantaen opiskelijan toimintakykyä sekä luovaa ja monipuolista ongelmaratkaisua. Ohjausvuorovaikutuksessa koetut kielteiset tunteet (ahdistuneisuus, toivottomuus, vihamielisyys) voivat kuitenkin myös rajoittaa toimintakykyä ja muodostua uhaksi uuden oppimiselle.

Tutkimus on osa laajempaa Helsingin, Tampereen ja Oulun yliopistojen tutkimushankkeen Tohtoriopiskelijasta tieteelliseksi asiantuntijaksi osatutkimusta Ohjaus tohtorikoulutuksessa. Tässä osatutkimuksessa keskitytään analysoimaan tohtoriopiskelijoiden onnistuneisiin ohjaustilanteisiin liittämiä tunnekokemuksia. Tutkimuksen perusaineisto kerättiin 2006-2008 kyselylomakkeella, vastaajina 1006 tohtoriopiskelijaa. Kysely koostui avoimista kysymyksistä ja Likert -asteikollisista väittämistä. Tohtoriopiskelijoiden kuvauksia onnistuneista ohjaustilanteista analysoitiin sisällönanalyysillä.

Alustavien tulosten mukaan tunteilla ja ohjaajan emotionaalisella tuella on jatko-opiskelijoille keskeinen merkitys. Tohtoriopiskelijat korostavat erityisesti kokemusta arvostavasta kohdatuksi tulemisesta sekä kannustavan ja innostavan yhteistyön merkitystä. Ohjauksessa saatu emotionaalinen tuki ja jakaminen ovat erityisen merkittävää väitöskirjaprosessin avainkohdissa kuten alkuun pääsy, työn rajauksen löytäminen, erilaisten käytännöllisten, teoreettisten tai motivationaalisten vaikeuksien ylittäminen matkan varrella. Jotkut jatko-opiskelijat ovat kokeneet, että heillä ei ole ainoatakaan onnistunutta ohjaustilannetta kuvattavaksi. Tällä näyttäisi olevan yhteys väitöskirjaprosessin kriisiytymiseen tai vakaviin hankaluuksiin projektissa.

C1 VUOROVAIKUTUSTUTKIMUS

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: LS 10

Koordinaattorit: **Anna-Maija Puroila, Marjatta Pakkanen ja Inger Österlund**

C1.1

Dialogisen tutkivan opettamisen vaikutus opiskelijoiden ilmastonmuutoskäsitteisiin

Ilkka Ratinen, Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Luokanopettajaopiskelijoilla on puutteellinen käsitys luonnontieteen oppimisesta ja opettamisesta. Tutkimuksessa on selvitetty, ettei arkitieto riitä menestyksekkääseen luonnontieteen opettamiseen. Opiskelijoilla ei ole myöskään riittävää ymmärrystä ilmastonmuutoksen luonnontieteellisistä perusteista, mikä johtaa epävarmoin opetustilanteisiin. Opettajankoulutuksen ympäristö- ja luonnontiedon kurssin kehittämisessä on tähdätty ensisijaisesti tutkivan oppimisen prosessin syvälliseen ymmärtämiseen ja luonnontieteellisen ajattelun virittämiseen. Samalla ollaan opiskeltu monipuolisen luokahuonevuorovaikutuksen perusteita.

Aineistoni koostuu opiskelijoiden ennakkokäsityksistä ilmastonmuutoksesta, mikä ohjasi ilmastonmuutoksen luonnontieteellisten perusteiden opettamista. Yhteensä 12 tuntia kestävä opetusjakso toteutettiin dialogisen tutkivan opettamisen keinoin ja oppitunnit tallennettiin videolle. Jatkossa tarkastelen sitä, kuinka opetus on vaikuttanut opiskelijoiden käsityksiin ilmastonmuutoksesta. Jatkoanalyysissä tutkitaan erityisesti opettajan ja opiskelijoiden välistä dialogia sekä niitä diskursseja, jotka ovat vaikuttaneet opiskelijoiden käsitysten muodostumiseen.

Näen, että toteuttamalla luonnontieteen opetus konkreettisesti dialogisen tutkivan opettamisen avulla opiskelijat pääsevät kokemaan tutkivan oppimisprosessin henkilökohtaisesti.

C1.2

Kognitiivinen ja sosiaalinen läsnäolo lukiolaisten neljässä verkkokirjakeskustelussa

Pirkko Tiuraniemi, Turun normaalikoulu

Pienryhmien vertaistoiminta Internet-ympäristössä on 1990-luvun lopulta lisääntynyt huomattavasti suomalaisessa kirjallisuuden opetuksessa. Kotimaista jatkotutkimusta tästä oppimismuodosta ei kuitenkaan ole.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista kognitiivista ja sosiaalista läsnäoloa on lukiolaisten neljässä Netlibris-tyyppisessä verkkokirjakeskustelussa. Tutkimuksessa katsottiin myös, mikä merkitys oli kahdessa keskustelussa vertaiskeskustelijoina olleilla ohjaajilla. Samalla etsittiin niitä sosiaalisen läsnäolon piirteitä, jotka yhdistyivät kognitiiviseen läsnäoloon.

Menetelmäksi valittiin kanadalaisten Garrisonin, Andersonin ja Archerin (2000) kehitelemä sisällön analyttinen luokittelumalli, jota muunsin käyttööni sosiaalisen läsnäolon piirteiden osalta. Kognitiivista läsnäoloa oli ohjaajien ja oppilaiden keskusteluissa merkittävästi enemmän kuin oppilaiden vertaiskeskusteluissa. Läsnäolo sisälsi niissä myös vertailua ja ratkaisuja.

Sosiaalisen läsnäolo näkyi vahvasti. Keskustelujen dialogivuorosta 64% käytti emotionaalisia ilmaisuja, 69% avoimen viestinnän ilmaisuja ja 47 % ryhmäyhtenäisyyden ilmaisuja. Oppilaskeskusteluissa keskinäisen tietoisuuden ilmentäminen oli yleisempää kuin keskusteluissa, joissa ohjaaja oli mukana. Toisaalta sosiaalinen läsnäolo oli vahvaa yhdessä vertaisoppijoitten ja yhdessä oppilaiden ja ohjaajien keskustelussa.

Sekä kognitiivinen että sosiaalinen läsnäolo ilmenivät selvimmin keskustelussa, jossa ongelmanratkaisussa päästiin pisimmälle. Sosiaalisen läsnäolon piirteistä itsensä kunnioittaminen, kaikille kohdistuvat tervehdykset ja kaksisuuntainen dialogisuus liittyivät tutkivaan prosessin asioitten vertailuun ja yhteiseen ongelmanratkaisuyritykseen.

Tutkimuksen piirteistöä voidaan käyttää oppilaiden keskustelun mittaamiseen ja tutkimus houkuttelee toivottavasti kouluopetusta käyttämään Netlibris-keskustelumetodiikkaa kirjallisuuden opiskelun yhtenä muotona.

Netlibris-keskustelu, kognitiivinen läsnäolo, sosiaalinen läsnäolo, vertaisoppiminen

C1.3

Opettajan hiljainen tieto autismiopetuksessa

Irene Rämä, Helsingin yliopisto/SOKLA

Tarkoituksena on tutkia opettajan käyttäytymisessä ilmenevää hiljaista tietoa autististen lasten opetuksessa. Autismi on aivojen neurobiologisen kehityksen häiriö, jolle on ominaista sosiaalisen kehityksen ja kommunikaation häiriöt sekä pakolliset rutiinit. Opettajan ja oppilaan välisen vuorovaikutussuhteen laadulla on erityisen tärkeä merkitys autismiopetuksessa, koska näillä oppilailla on vakavia puutteita vuorovaikutuksessa.

Tutkimus pohjaa vuorovaikutuksen osalta Alan Fogelin systeemiperustaiseen yhteisen säätelyn teoriaan (1993). Yhteinen säätely (co-regulation) on sosiaalinen prosessi, jonka avulla yksilöt dynaamisesti muuttavat toimintojaan ottaen huomioon myös toisen osapuolen toiminnot.

Hiljaista tietoa tarkastellaan Michael Polanyin näkökulmasta. Polanyin lähtöoletus on, että "tiedämme enemmän kuin osaamme kertoa" (Polanyi 1966, 4.) Hiljainen tieto kertyy kokemuksen myötä ja on sidoksissa vakiintuneisiin toimintatapoihin, joten se myös näkyy itse toiminnassa.

Aineisto koostuu erään länsisuomalaisen erityiskoulun autismiluokan opetuksen havainnoinneista vuosina 2006-2009. Luokassa kokeillaan autismiopetuksessa poikkeuksellista, ilman avustajia tapahtuvaa opetusta. Aineisto muodostuu pääosin videotallenteista. Videoaineistoa on analysoitu argumentoimalla sitä teorialähtöisesti sekä soveltamalla keskustelunanalyysia.

Tutkimustehtävänä tarkastellaan, miten opettajan ja autistien oppilaiden välitön vuorovaikutus näyttää em. teorioiden valossa, ja miten opettajan hiljainen pedagoginen tietäminen ilmenee konkreettisesti autismiopetuksessa.

Tutkimus on osa Helsingin yliopiston erityispedagogiikan yksikön projektia (SE/Supported Education -projekti), joka kartoittaa ja analysoi lievästi ja keskiasteisesti kehitysvammaisten sekä autistien opetuksen tilaa Suomessa. Vastuulliset tutkijat ovat yliopistonlehtori, FT Raija Pirttimaa ja yliopistonlehtori, FT Elina Kontu.

C2 VUOROVAIKUTUSTUTKIMUS

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 10

Koordinaattorit: **Anna-Maija Puroila, Marjatta Pakkanen ja Inger Österlund**

C2.1

Jaksaa-verbin merkitykset opettajien ja oppilaiden välisissä luokkahuonekeskusteluissa

Tanja Vehkakoski, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, Erityispedagogiikka

Ison suomen kieliopin mukaan sana "jaksaa" on yksi kieltohakuisista verbeistä, joilla ilmaistaan ihmisen suhdetta tai asennetta toimintaansa. Se voidaan luokitella niin sanottuihin mentaalisiin verbeihin, joilla ilmaistaan mielensisäisiä tiloja, tunteita ja toimintoja.

Tässä esityksessä tarkastelen, millaisissa tilanteissa jaksaa-verbiä käytetään ja millaisia merkityksiä verbi saa luokkahuonevuorovaikutuksessa. Esitys pohjautuu ala- ja yläkoulun oppituntien videonauhoituksiin yleis- ja erityisopetusympäristöissä. Videonauhoitusten litteraateista valittiin analysoitaviksi kaikki sellaiset vuorovaikutusjaksot, joissa esiintyi jaksaa-verbi jossakin muodossa (N = 63 ilmaisu). Tutkimuksen menetelmällisenä viitekehystenä on (etnometodologinen) keskusteluanalyysi.

Tutkimustulokset osoittavat opettajien ja oppilaiden käyttävän jaksaa-verbiä eri tavoin. Oppilaiden vuoroissa verbi ilmenee lähes poikkeuksetta kieltomuodossa "ei jaksa". Negaation avulla torjutaan opettajan tekemä ehdotus tai perustellaan tuntitehtävistä vetäytymistä. Opettaja käsittelee näitä vastauksia responsissaan joko fyysisen väsymyksen, motivaation puutteen tai osaamattomuuden ilmauksina. Opettajien omista vuoroista taas jaksaa-verbi esiintyy enimmäkseen joko kysymysmuodossa ("tuntuuko vielä siltä että jaksat laskee"), ehdollisessa käskymuodossa ("laita nääki, jos jaksat tehdä") tai suostuttelevana kehotuksena ("yritetään jaksaa").

Esitys on osa Suomen Akatemian rahoittamaa "Erialaista pedagogiikkaako? Luokkahuonevuorovaikutus erityisopetusympäristöissä" -tutkimusprojektia.

C2.2

Toimintatutkimus äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksesta suuressa lukiossa

Erkki Löfberg, Riihimäen lukio

Tutkin kolmen vuoden ajan omaa toimintaani ja opiskelijaryhmien työskentelyä kahdessa erityyppisessä ryhmässä: toinen on kiinteä, samana pysyvä ryhmä, toinen isossa lukiossa tavallinen vaihtuva ryhmä.

Tutkimus on osa opetushallituksen tukemaa projektia, jonka tarkoituksena on mm. lisätä opiskelijoiden sosiaalista yhteenkuuluvuutta, palautteen antoa ja opetuksen eriyttämistä. Tutkimusmateriaalin keruu alkoi syksyllä 2008 ja jatkuu kevääseen 2011, jolloin opiskelijat pääsivät ylioppilaisiksi.

Tutkimus pyrkii vastaamaan mm. seuraaviin kysymyksiin: Käytetäänkö opetukseen yhtä paljon aikaa eri ryhmissä? Kuinka tuttu opettaja ja opiskelijat vaikuttavat opiskeluilmapiiiriin? Kuinka erityyppinen ryhmä vaikuttaa opettajan opetusmenetelmiin ja opetussuunnitelman toteuttamiseen?

Tutkimusmateriaali on tuottanut vastauksia myös kysymyksiin, jotka koskevat opiskelijoiden syitä valita kursseja tai motivoitua opiskelemaan ko. oppiainetta.

Tutkimuksen painoalueita ovat oppilaantuntemus lukion opettajan työssä sekä ryhmien vaikutuksen arvioiminen opetuksen laatuun. Tutkimusmenetelmänä ovat ensisijaisesti opiskelijoille osoitetut kyselyt.

Teen tutkimusta jatko-opiskelijana Helsingin yliopistossa.

C2.3

Vuorovaikutuksen laatutekijöitä esi- ja alkuopetuksessa

Kaarina Winter, Helsingin yliopisto

Kaikki eivät opi vaikka heitä opetetaan ja vaikka he käyttäisivät aikaa opiskelemiseen. Kognitiivisen psykologian professori Reuven Feuerstein on tutkimuksissaan tullut tulokseen, että huonon koulumenestyksen taustalla ei ole pelkästään älykkyyden puute vaan puutteelliset laadukkaat vuorovaikutuksen kokemukset. Näitä laadukkaita vuorovaikutuksen kokemuksia Feuerstein kutsuu nimellä ohjatut oppimiskokemukset, mediated learning experiences. Tämän väitöskirjatutkimuksen tarkoitus on selvittää miten ohjatun oppimiskokemuksen laatutekijöistä vastavuoroisuus, tarkoituksellisuus, transkendenssi, merkityksen välittäminen, pätevyyden tunteen säilyttäminen ja käyttäytymisen kontrollointi näyttäytyvät opetustapahtuman vuorovaikutuksessa esi- ja alkuopetuksessa. Tutkimuksen videoaineisto on kerätty esi- ja alkuopetuksen pienryhmäopetustilanteista vuosina 2007- 2008.

Ohjattujen oppimiskokemusten puute johtaa puutteellisiin kognitiivisiin toimintoihin, jotka puolestaan johtavat oppilaan heikkoon kykyyn hyötyä opetuksesta. Kognitiivisen psykologian tuottama oppimisen näkökulma on tärkeä, koska se tuo ymmärrystä oppimattomuuden taustalla oleviin tekijöihin. Opetusvuorovaikutusta voidaan myös tarkastella lapsen kokonaisvaltaisemman ajattelun ja oppimaan oppimisen kyvyn kehittäminen näkökulmasta. Ohjattu oppimiskokemus syntyy aikuisen ja lapsen tai opettajan ja oppijan välisessä vuorovaikutuksessa ohjaavalla opetustyyllillä (mediation). Ohjaavassa opetustyyllissä osaavampi aikuinen tai opettaja asettaa itsensä ärsykkeiden ja oppijan väliin vaikuttamalla ärsykkeiden intensiteettiin, kontekstiin, esiintymistiheyteen, järjestykseen ja samanaikaisesti huolehtii oppijan tietoisuuden, valppauden ja sensitiivisyyden ylläpitämisestä oppimistilanteessa. Tutkimuksella saadaan tietoa opettajan mahdollisuudesta vuorovaikutuksen keinoin auttaa esiopetuksesta hyötymättömiä lapsia (treatment resisters, Moilanen 2008) ja edistää esi- ja alkuopetusikäisten oppimisvalmiuksia ja oppimaan oppimisen taitoja.

C2.4

Uudelleen muotoilua, varovaisuutta ja tarjoumia – esimerkki intersubjektiivisuuden ylläpitämisestä institutionaalisessa kohtaamisessa

Outi Virkkula, Oulun seudun ammattikorkeakoulu

Teppo Hujala, Metsäntutkimuslaitos, Joensuun toimipiste

Tutkimuksen konteksti on yksityismetsänomistajien neuvonta, jota arvioidaan institutionaalisen keskustelun näkökulmasta. Analyysin kohteena ovat keskustelun intersubjektiivisuutta tukevat keinot eli toimintamallit, joilla neuvontatapahtumaan osallistuvat ylläpitävät yhteisymmärrystä vuorovaikutuksessa. Metsäammattilainen ja metsänomistaja tapaavat, kun ammattilainen on saanut valmiiksi metsänomistajan tilaaman, hänen omien metsiensä hoitoa koskevan 10-vuotissuunnitelman. Tapaamisessa pyritään saavuttamaan jaettu ymmärrys omistajan metsätilasta ja metsään liittyvistä tavoitteista, sekä ”henkinen sopimus” suunnitelmakautena metsälle tehtävistä hakkuu- ja metsänhoitotoimista.

Tutkimusaineisto kattaa viisi videotallennetta neuvontakeskusteluista (kokonaiskesto 6:15:48). Aineiston esianalyysi tehtiin deduktiivis-laadullista menetelmää käyttäen: tallenteet litteroitiin ja keskusteluepisodit koodattiin etukäteen määriteltyihin hyvää yhteistoiminnallisuutta ilmentäviin pää- ja alakategorioiden. Tämän jälkeen analyysi tarkentui vastavuoroisuutta (mutuality) sisältäviin episodeihin, sillä vastavuoroisuus on aidon yhteistoiminnallisuuden edellytys. Vastavuoroisuuden tarkempi analyysi ja todentaminen edellyttivät yksityiskohtaista litterointia, jota tehtiin induktiivisesti keskusteluanalyysi –menetelmällä.

Aineiston analyysi on kesken. Alustavat tulokset osoittavat, että dialogipartikkeleilla (esim. *joo, niin, että*) on tärkeä tehtävä intersubjektiivisuuden ylläpitämisessä. Toisaalta ero aidon yhteistoiminnallisen keskustelun ja jaettua ymmärrystä vailla olevan vuorovaikutuksen välillä vaatii jatkotutkimusta. Puheenvuoroja näyttäisivät kuvaavan tietty varovaisuus asioiden esittämisessä, uudelleen muotoilu sekä osallistujien esittämät tarjoumat. Myös yhteisymmärrystä ehkäisevät episodit edellyttävät lisäanalyysiä; millaisia kommunikaatiokatkoksia

vuorovaikutuksessa esiintyy ja miten niistä päästään yli? Tutkimustulokset valaisevat asiantuntijan ja asiakkaan välistä institutionaalista suhdetta, joka pyrkii jaettuun yhteisymmärrykseen. Kehittämisseuraukset vievät metsäneuvontaa kohti laadukasta, asiakaslähtöistä konsultaatiomuotoa, jota voidaan soveltaa vastaavanlaisissa neuvontatilanteissa.

C3 VUOROVAIKUTUSTUTKIMUS

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: LS 10

Koordinaattorit: **Anna-Maija Puroila, Marjatta Pakkanen ja Inger Österlund**

C3.1

Videokorttipeli

Sara Routarinne, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Viime vuosina lisääntynyt oppimisvuorovaikutuksen tutkimus pitää vireillä myös keskustelua työtavoista, joilla tarkasteltavaa aineistoa, usein videoituja vuorovaikutustilanteita, analysoidaan ja käsitellään. Esimerkiksi keskustelunanalyttisessä tutkimuksessa datasessiokäytänteillä on keskeinen sija paitsi analyysin luotettavuuden varmistamisessa myös tutkittavien ilmiöiden tunnistamisessa ja erittelyssä.

Omassa esityksessäni esittelen videokorttipelin vaihtoehtoisena datasessiotekniikkana. Videokorttipeli on alun perin käyttäjälähtöiseen muotoiluun (Buur & Soendergaard 2000) kehitetty työtapana. Muotoilun kentällä sen tehtävänä on ollut mahdollistaa analyttinen pääsy videoaineistoon myös tällaiseen aineistoon tottumattomille työryhmän jäsenille, kuten jonkin muotoilutarpeen esittäneille tilaajille. Analogisesti menetelmä luontuu myös opettajankoulutukseen: sen avulla on mahdollista organisoida videoitujen oppimistilanteiden erittelyä ja reflektointia. Yhtä lailla menetelmää voi hyödyntää myös keskustelunanalyttiseen vuorovaikutustutkimukseen.

Videokorttipeli rakentuu viidestä osasta: videokatkelmien katselusta, niiden virittämien havaintojen kirjaamisesta, havaintojen merkityksestä neuvottelemisesta, havaintojen jäsentämisestä sekä havaintojen virittämien teemojen kehittelystä.

Vuorovaikutustutkimuksen teemaryhmässä hyödynnän videokorttipelin tarjoamia strukturoituja puitteita videokatkelmien yhteistoiminnalliseen tarkasteluun. Tämänkertaisessa videokorttipelissä analysoidaan oppimisen tiloja videoaineistosta, jossa monikulttuurisen maisteriohjelman monialaiset opiskelijatiimit kehittelevät tuotekonsepteja. Tarkasteltava aineisto edustaa eräänlaista roolipeliä, jossa opiskelijatiimit simuloivat moniammatillisen suunnittelutiimin työskentelyä. Aineistossa oppimisen tilat ovat sekä fyysisiä että sosiaalisia, ja korttipelin aikana tehdään yhdessä havaintoja näistä ja näiden suhteesta toisiinsa. Videokorttipelisesion tavoitteena on tuoda tarkastelemaani aineistoon analyttistä ymmärrystä samalla, kun toivon menetelmän syyttävän keskustelua tutkimuskäytänteiden merkityksestä.

Esitykseni luontuu ennen kaikkea teemaryhmän datasessio-osioon, mutta on toteutettavissa myös työtavan esittelevänä esitelmänä.

C4 VUOROVAIKUTUSTUTKIMUS

Aika: perjantai 26.11 klo 13:45 – 15:15

Paikka: LS 10

Koordinaattorit: **Anna-Maija Puroila, Marjatta Pakkanen ja Inger Österlund**

C4.1

Opiskelijaryhmän yhteistyön haasteita: vertaisryhmän konsensuspyrkimys

Marja Mäensivu, Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Yliopistopedagogiikassa ryhmätyöllä on iso merkitys ja se nähdään arvoksi sinänsä. Samaan aikaan kuitenkin ryhmää käytetään opinnoissa pinnallisesti. Ryhmätyötapoja pidetään myös helposti itsestäänselvyytenä. Ajatuksena on, että ovathan aikuiset opiskelijat jo koulussa oppineet tarvittavat taidot.

Uudenlaista näkökulmaa ryhmän käyttöön opetuksessa on tuonut tutkimukseni kohteena oleva Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen kehittämishanke, jossa luokanopettajaopiskelijoiden keskinäisellä ryhmätyöllä on iso merkitys. Opiskelijoille on varattu resursseja, kuten aikaa ja tilaa, jotta heillä on mahdollisuus työskennellä pitkäjänteisesti keskenään. Heillä itsellään on myös pitkälti mahdollisuus säädellä, mitä he tuolla käytettävissä olevalla ajalla tekevät. Vaikka resurssit ovat kunnossa, ryhmätyö näyttää tuottavan opiskelijoille haasteita, koska he eivät ole sellaiseen yhteistyöhön tottuneet.

Alustuksessani on tarkoitus keskittyä siihen, millaisia ongelmia opiskelijoiden yhteistyön syntymisessä on ollut. Tarkoitukseni on tarkastella opiskelijoiden pyrkimystä konsensukseen vertaisryhmässä sekä ohjaajien vaikutusta tuon vertaisryhmän toimintaan. Alustukseni pohjalla on etnografinen tutkimukseni luokanopettajankoulutuksen integraatiokoulutuksesta. Tutkimuksen kenttätyövaihe on kestänyt kaksi vuotta ja sinä aikana olen kerännyt aineistoa observoiden, opiskelijoita haastatellen sekä muutamien sähköpostikyselyin. Tutkimukseni tavoitteena on analysoida vastuunoton rakentumista oppimisyhteisössä sekä etsiä oppimisprosessia kehystäviä tekijöitä Erving Goffmanin (1974) kehittämän kehysanalyysin pohjalta.

C4.2

Oppilaiden tuottama keskinäinen sosiaalinen järjestys luokahuoneessa

Kreetta Niemi, Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Oikean ja väärän rajankäynti on tärkeä ihmisten sosiaalista kanssakäymistä koskeva kysymys, joka nousee usein esille myös lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tarkoitukseni on tuoda teemaryhmän työskentelyn pohjaksi tätä aihetta käsittelevää videonauhoitettua alakoulun luokahuonevuorovaikutusaineistoa. Olen valinnut laajemmasta aineistosta esimerkkitapauksia, joissa oppilaat toimivat keskenään opettajan poissa ollessa luoden ja ylläpitäen omaa sosiaalista järjestystä ja kulttuuria institutionaalisen koulukontekstin kehityksessä.

Valitut esimerkit ovat tilanteista, joissa joku oppilas on rikkonut luokan toimintasääntöä. Sen seurauksena oppilaat keskustelevala tilanteesta suotavana pidettävästä toiminnasta. Tarkoituksena on vuorovaikutuksen prosessinäkökulmasta tarkastella, miten yhteisen neuvottelun perusteella oppilaat soveltavat luokan sääntöjä tilanteeseen moraalisesti ja sosiaalisesti sopiviksi.

Alustavien havaintojen perusteella on mahdollista todeta, kuinka luokan ennalta sovitut säännöt eivät suoraan määritä oppilaiden toimintaa, vaan sosiaalinen järjestys syntyy tilanteisesti neuvoteltuna yhteistyönä, jossa eri osapuolilta edellytetään myös toisen asemaan asettumista. Luokan sääntöjä voidaan näin staattisten toimintaohjeiden sijaan pitää joustavina toiminnan resursseina, joiden merkitys riippuu kulloinkin sovellettavasta tilanteesta tulkintakehyksestä. Esimerkkitalanteissa oppilaat osoittavat kompetenssia ymmärtää sääntöjen merkityksiä ja toimia luovasti niiden rajapinnoilla. Opettajan poissaolo ei automaattisesti näytä tuovan vapautta säännöistä poikkeavaan käyttäytymiseen, vaan hänen olemassaolonsa ja sanomisiinsa voidaan viitata ja vedota.

Tieto lasten keskinäisen toiminnan rakentumisesta vuorovaikutusprosessina on tärkeää, jos haluamme tietää enemmän oppilaiden toimijuutta säätelevistä ja mahdollistavista resursseista luokahuonekontekstissa.

D1 AMMATILLINEN KASVU JA OPETTAJAIDENTITEETTI

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: Fellman-sali

Koordinaattorit: **Anneli Lauriala ja Outi Kyrö-Ämmälä**

D1.1

Promoting Finnish and Slovenian pre-service teachers' mathematical identity work

Sonja Lutovac, University of Maribor

Raimo Kaasila, University of Lapland

Negative view of mathematics is widespread phenomenon among pre-service elementary teachers. Teacher education programs can enhance pre-service teachers' views of mathematics, which is a part of their mathematical identity. Here we focus on mathematical identity work in an inter-cultural context: in Finland and in Slovenia. For understanding pre-service teachers' identity work, it is important to know how they build narratives from their experiences. We compare mathematical identity work of two pre-service teachers with negative view of mathematics—Ulla and Barbara. We emplotted their mathematical biographies by constructing a retrospective explanation for how their earlier negative experiences had influenced their past and present mathematical identity. We also analyzed Ulla's and Barbara's mathematical identity talk: how they are telling about their experiences connected to mathematics. Based on the results, we found many similarities in Ulla's and Barbara's school time experiences. Yet the analysis of their identity talk shows the differences in their present and their evolving future mathematical identities. Through Ulla's and Barbara's story, we see the meaning of facilitators of change applied during mathematics pedagogy courses at University of Lapland and University of Maribor. Therefore, we conclude that mathematics pedagogy course can promote pre-service teachers' identity work and their teaching practices.

D1.2

Opettajan identiteetin uudelleen rakentuminen: kriittiset kokemukset ammatillisen kasvun käynnistäjänä

Tuija Anttila, Lapin yliopisto

Tutkimukseni lähtökohtana on opettajana uudessa koulukontekstissa kokemani kognitiivinen konflikti. Oppilaat erosivat täysin niistä motivoituneista, hyvin menestyvistä lukiolaisista kielenopiskelijoina, joihin olin tottunut, ja joiden kanssa sain palkitsevia kokemuksia työstäni. Uusi tilanne sai minut ryhtymään opettaja tutkijaksi. aloin selvittää, millaisena heikoin valmiuksin ja pistemäärin lukion aloittaneet opiskelijat kokevat opiskelunsa ja itsensä oppijoina. Keräämäni aineiston kautta pyrin ymmärtämään myös omaa opettajuuttani ja sen kehittymistä.

Tutkimus on tulkinnallinen interaktiivinen tutkimus, jonka taustateorianä on symbolinen interaktionismi. Tutkimusaineiston keräsin lukion psykologian ensimmäisen kurssin esseistä, jotka käsittelivät opiskelijoiden suhtautumista opiskeluun, oppimiseen ja koulun ilmapiiriin. Oppilaiden kokemukset yllättivät positiivisuudellaan; he pitivät koulustaan, en ilmapiiristä sekä opettajistaan. Esseistä nousevia teemoja käsittelin syvällisemmin haastatteleamalla muutamaa opiskelijaa erikseen. Tutkimustulosten myötä asenteeni opiskelijoita kohtaan muuttui positiivisemmaksi. Opettajan ammatillisen kasvun ja identiteetin vahvistamisen lisäksi tutkimus tuo myös käytäntöä palvelevaa tietoa mm. siitä, miten opettaja voi lisätä oppilaantuntemustaan ja tukea heikosti menestyviä lukio-opiskelijoita suoriutumaan opinnoistaan ja kasvattamaan heitä itseohjautuviksi opiskelijoiksi, mitä vaaditaan elinikäisessä oppimisessa.

D1.3

Aikuisena opettajaksi – opettajan asiantuntijuuden ja identiteetin rakentuminen opintoja edeltävän opettajan työn ja opettajankoulutuksen vuorovaikutuksessa

Marjaana Leivo, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Yliopistoissa opiskelee nykyään runsaasti aikuisia, joilla on elämäkokemusta, työkokemusta ja aiempia opintoja. Myös luokanopettajien aikuiskoulutukseen hyväksytyillä opiskelijoilla edellytetään olevan työkokemusta opettajana. Opintoja edeltävää työssä oppimista ja muualla hankitun osaamisen tunnistamista, hyödyntämistä ja myös kriittistä tarkastelua on opettajankoulutuksessa tutkittu vähän. Esitykseni pohjautuu syyskuussa valmistuneeseen väitöstutkimukseeni, jossa tarkastelin parhaillaan luokanopettajaksi opiskelevien ja jo työhön siirtyneiden aikuisopiskelijoiden merkittäviä oppimiskokemuksia opettajan työssä ja opettajankoulutuksessa. Aikuisopiskelijan merkityksellistä oppimista tutkin sosiokulttuurisen oppimisen lähtökohdista opettajan ammatillisen kasvun, erityisesti opettajan asiantuntijuuden ja identiteetin viitekehyksessä.

Opettajan työlle ovat ominaista monenlaiset muutokset ja uudistumisen paineet. Onko siis työkokemus vahvistanut stereotyyppioita opettajan työstä vai tarjonnut arvokkaan resurssin ammatillisen identiteetin rakentamiseen? Miten opettajankoulutuksessa tunnistetaan kokeneiden aikuisopiskelijoiden erilaisia ammatillisia lähtökohtia? Entäpä, mitä haasteita työssä omaksutun hiljaisen tiedon ja koulutuksessa käsiteltävän eksplisiittisen tiedon välisen dynamiikan edistäminen asettaa koulutukselle? Tutkimuksen kokoava näkökulma oli se, mitä yliopisto-opintoja edeltävä opettajan työ ja opettajankoulutus mahdollistavat tai rajaavat aikuisen oppimisen konteksteina. Esityksessäni tarkastelen erityisesti sitä, mitä haasteita tutkimustulosten perusteella voidaan asettaa aikuiskoulutukselle, erityisesti opettajankoulutukselle.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat luokanopettajien aikuiskoulutuksessa opintonsa vuonna 2007 aloittaneet aikuisopiskelijat (n = 39) ja opettajankoulutuksessa vuosina 2004–2006 ja 2005–2007 opiskelleet ja kentälle siirtyneet entiset opiskelijat (n=43). Tutkimusaineisto koostui 82 kirjoitelmasta ja seitsemästä haastattelusta.

D2 AMMATILLINEN KASVU JA OPETTAJAIDENTITEETTI

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: Fellman-sali

Koordinaattorit: **Anneli Lauriala ja Outi Kyrö-Ämmälä**

D2.1

Ammatillisten opettajien identiteetit, sitoutuminen ja työhyvinvointi organisaation ja työn muutoksessa

Katja Vähäsantanen, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Viime vuosina ammatilliset oppilaitokset ja ammatillinen peruskoulutus ovat kokeneet useita muutoksia. Oppilaitosten toiminta- ja hallintokulttuureita on muutettu, samalla kun monia oppilaitoksia on yhdistetty monialaisiksi koulutusorganisaatioiksi. Lisäksi koulutuksen sisältöjä ja toteutustapoja on muutettu liittäen koulutus yhä suuremmin työelämään. Ammatillisten opettajien perinteistä opetustyötä oppilaitoksissa ollaankin korvaamassa yhä enemmän muun muassa opiskelijoiden työssäoppimiseen liittyvillä suunnittelu-, organisointi- ja arviointitehtävillä, sekä markkinointi- ja kehittämistehtävillä. Koulutusorganisaatioissa ja opettajan työssä tapahtuvat muutokset edellyttävät ammatillisilta opettajilta jatkuvaa työn uudelleen arviointia ja ammatillista identiteettiä suhteessa muutoshasteisiin.

Esityksessä tarkastelen ammatillisten opettajien identiteettineuvotteluita, sitoutumista ja työhyvinvointia muuttuvissa työkäytännöissä. Esitys pohjautuu ammatillisten opettajien haastatteluihin: haastattelin kuuttatoista opettajaa vuonna 2006 ja heistä uudelleen haastattelin neljäätoista vuonna 2007. Tutkimusaineiston hankinta tapahtui yhdessä ammatillisessa oppilaitoksessa koulutuksen työelämälähtöisyyttä ja opiskelijoiden työssäoppimista lisäävän uudistuksen eri vaiheissa. Samanaikaisesti oppilaitoksen hallintoa ja rakenteita oltiin muuttamassa. Esityksessä havainnollistan jatkuvuuksia ja pysyvyyksiä opettajien ammatillisissa identiteeteissä muutosprosessien edetessä. Lisäksi kuvailen, kuinka organisatoriset ja koulutukselliset uudistukset jakavat

ammattilliset opettajat. Toiset opettajat kokevat uudistusten lisäävän työtyytyväisyyttään sekä luovan parempia mahdollisuuksia toteuttaa ja kehittää itseään ammatillisesti. Toisille opettajille ne ovat työn mielekkyyttä sekä työssä jaksamista ja sitoutumista koetteleva uhka aiheuttaen esimerkiksi siirtymisen toiseen koulutusorganisaatioon. Esityksen loppuksi pohdin, miten opettajien ammatillista identiteettiä, sitoutumista ja työssä jaksamista voitaisiin tukea.

D2.2

Opettajaksi soveltuvuus opettajankoulutusyhteisön silmin

Lauri Kempainen, Tuula Laes, Marika Alho-Malmelin, OKL, Rauma

Kansainvälinen McKinseyn (2007) raportti korostaa hyvien opettajien merkitystä koululaitoksen kehittämisen kannalta. Suomalaiseen opettajankoulutukseen pyritäänkin valitsemaan pyrkijöistä "alalle soveltuvia ja koulutettavia". Opettajankoulutusyhteisöä leimaa suhteellisen vahva yksimielisyys valintamenettelyjen suhteen: pyrkijöiden seuloita suoritetaan suurelta osin valtakunnallisena yhteisvalintana, mutta seuloitettavaa suoritetaan myös kouluttavien yksikköjen yhteisöissä. Yhteisöjen yksimielisyyttä valintastrategiasta edesauttaa taustalla vaikuttava eksistentiaalinen ihmiskäsitys, joka antaa arvon kasvulle ja koulutukselle: ihminen on vasta tulossa joksikin, opettajuus voi emergoitua koulutuksessa. Seulonnan perustaksi hyväksytään ajatus tiedon sosiaalisesta rakentumisesta: soveltuvuus opettajaksi voidaan neuvotella yhdessä. Pragmaattinen strategia välttää hankalasti kohdattavan informaation tulvan ja sivuuttaa henkilövalinnan karikkoja - kuten valinnan ja koulutuksen prioriteettisuhteen tarkastelemisen: kumpi näistä kahdesta koulutusyhteisön tehtävästä on lopputuloksen, hyvän opettajuuden, kannalta tärkeämpi?

Opettajankoulutuksen työyhteisöt ottavat kollektiivisen persoonan roolin suorittaessaan bimodaalista tehtäväänsä: valitessaan pyrkijöiden keskuudesta opettajaksi soveltuvat ja koulutettavissa olevat henkilöt. Miten tehtävässä onnistutaan? Minkälaisena soveltuvuuden ja koulutettavuuden jatkumot näyttäytyvät koulutuksen eri vaiheissa tarkasteltuna?

Tutkimuksessa selvitetään, minkälainen yhteys vallitsee luokanopettajakoulutuksen valintakokeessa tehtyjen haastatteluarvioiden ja opetusharjoittelussa tehtyjen arvioiden välillä. Ensimmäisen seurantavaiheen aineisto koostuu kahdesta eri aikoina muodostuneesta aineistosta: opiskelijavalintatilastoista ja opetusharjoittelun arvioinnista. Opetusharjoittelua ohjanneet 21 lehtoria tuottivat kaikkiaan 226 arviota kohteena olleista 70 opiskelijasta. Aineiston tilastollisella tarkastelulla ei onnistuta vielä osoittamaan valintakoearvioiden ja opetusharjoitteluarvioiden yhteyttä. Annetut arviot viittaavat siihen, että kouluttajat tarkastelevat opettajaksi soveltuvuutta toisistaan poikkeavilla tavoilla.

D2.3

Osaamisperustaisen opintosuunnitelman kehittämisprosessi yhteisöllisenä oppimisprosessina

Tiina Laajala, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö

Tutkimuksessani käsitellään ammattikorkeakoulussa toteutettua opetussuunnitelman kehittämisprosessia. 2000-luvun puolivälistä lähtien on korkeakoulujen opetussuunnitelmia ryhdytty kehittämään osaamisperustaisiksi (competence-based curriculum). Taustalla on eurooppalainen tutkintojen tuottaman osaamisen vertailtavuuden tavoite. Opetussuunnitelman kehittämisprosessia tarkastellaan sosio-konstruktivistisessä viitekehyksessä opetushenkilöstön yhteisöllisenä oppimisprosessina. Oppimista lähestytään kolmen erilaisen metaforan kautta, jotka ovat tiedon hankintametafora, osallistumismetafora ja tiedon luomisen metafora. Tavoitteena on kuvata ja analysoida perehdyttämiskoulutuksena toteutettavaa opintosuunnitelman kehittämisprosessia opettajien oppimisen näkökulmasta. Keskeinen pyrkimys on saada opettajan ääni mukaan osaamisperustaisen oppimisen suunnittelun diskurssiin. Tutkimusaineisto muodostuu perehdyttämiskoulutustilaisuuksissa tehdyistä äänitteistä. Ensimmäisestä perehdyttämiskoulutuskerrasta äänitettyä aineistoa analysoidaan osallistumisen metaforaan liitetävän käytäntöyhteisön teorian avulla. Mielenkiinnon kohteena tässä vaiheessa on, syntyykö perehdyttämiskoulutuksen aikana käytäntöyhteisö. Aineisto on käsitelty diskurssianalyttiseen menettelyyn pohjautuen. Siinä keskitytään vuorovaikutuksen analysoinnissa kahteen dimensioon, jotka ovat puhesiirtymät ja toiminnan rakentuminen. Aineistosta voidaan tunnistaa käytäntöyhteisöön liitettäviä piirteitä. Käytäntöyhteisö-teorian todetaan kuitenkin olevan riittämätön tietoyhteiskunnalle tyypillisten yhteisöjen ymmärtämiseksi ja jatkossa tarkasteluun tulee nostaa myös tiedon innovatiivisuus, tiedon luominen ja sen syntymisen edellytykset. Käytäntöyhteisön näkökulma antaa joka

tapauksessa hyvän lähtökohdan tulosten tarkastelulle. Sosiaalisessa yhteisössä oppiminen on edellytys myös innovatiiviselle tietoyhteisölle. Kehittämisprosessissa kannattaa alussa pyrkiä luomaan edellytyksiä käytäntöyhteisöjen syntymiselle. Tämä vaatii ennen kaikkea aikaresurssia, jotta ryhmän jäsenet pystyvät kehittämään käytäntöyhteisön.

Avainsanat: osaamisperustainen opetussuunnitelma, yhteisöllinen oppiminen, käytäntöyhteisö, diskurssianalyysi

D3 AMMATILLINEN KASVU JA OPETTAJAIDENTITEETTI

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: Fellman-sali

Koordinaattorit: **Anneli Lauriala ja Outi Kyrö-Ämmälä**

D3.1

Toimintatutkimus liikunnanopettajien pätevoittämiskoulutuksen kehittämisestä

Jyri Pesonen, Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos

Koulutusta kehitettiin tammikuusta 2005 lokakuulle 2006 prosessiin osallistuneiden työelämäkokemuksia sekä ammatillista osaamista hyödyntäen. Koulutus perustui osallistujien keskinäiseen vuorovaikutukseen, dialogiin ja yhteisöllisyyteen.

Tutkimusaineistoa kerättiin 16 liikunnanopettajakelpoisuutta vailla olevalta aikuisoppijalta ja 3 koulutuksen lehtorilta. Koulutuksen päättyessä koulutetut haastateltiin. Kaksi vuotta koulutuksen päättymisen jälkeen he vastasivat seurantakyselyyn.

Koulutuksen aikana suurin osa aikuisoppijoista oli tyytyväisiä koulutuksen yhteistoiminnalliseen toteutustapaan. Koulutusote vaikutti lisäävän myös koulutettavien yhteisöllistä oppimista ja verkostoitumista. He kokivat, että työ muuttui mielekkäämmäksi koulutuksen ansiosta. Koulutus merkitsi myös uusien ammatillisten mahdollisuuksien löytämistä opetustyöhön.

Seurantakyselyn vastaukset koulutuksen jälkeen kuvasivat varsin vähäistä ammatillista kehittämistä ja ammatillinen muutostarve näytti osin hävinneen. Koulutetut arvostivat saamaansa osaamista hankkia tietoja ja taitoja sekä verkostoitua. Kuitenkin he vaikuttivat varsin haluttomilta tai kykenemättömiltä hyödyntämään tiimityöskentelyä ja verkostoja työssään.

Toimintatutkimus muutti ymmärrystäni aikuisoppijoista. Esioletukseni aikuisten kyvystä toimia itseohjautuvasti ei selittänyt pelkästään ikätekijöillä tai aiemmalla akateemisella koulutuksella. Aiempi koulutus ei edistänyt myöskään omien ajattelu- ja toimintatapojen kriittistä tarkastelua, eikä lisännyt kykyä jakaa osaamista ja tukea toisten oppimista.

Jatkossa meidän tulee valita koulutukseen sellaisia oppijoita, jotka ovat kyvykkäämpiä syventämään omaa ongelmanratkaisukykyään sekä yksin että yhteisöllisesti. Oppimaan oppimisen taitoja ja kykyä toimia itseohjautuvasti tulee myös tukea ennakoitua systemaattisemmin. Lisäksi koulutettavien kykyyn säilyä autonomisina työssäoppijoina työyhteisöjen muutospaineista huolimatta tulee löytää keinoja.

D3.2

Grounded theory -metodologian avulla opettajien pätevoittämiskoulutuksen ydintä etsimässä

Leena Aarto-Pesonen, Arja Sääkslahti, Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos

Päivi Tynjälä, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

Anita Malinen, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Tekeillä oleva väitöstutkimus lähti liikkeelle halusta selvittää, mikä on liikunnanopettajan pätevytymisprosessin ydin aikuisopijalle, joka on toiminut liikuntaa opettavana opettajana koulumaailmassa jo useita vuosia. Mielenkiinto tutkimuksentekoon heräsi arjen havainnoista, jotka liittyivät aiemmin pätevoittämiskoulutuksessa olleiden pätevytymisprosessiin. Lähtökohtana oli kyetä laadullisen tutkimuksen avulla kartoittamaan ilmiötä ja käsitteellistämään sitä mukanaolevien ihmisten antamien merkitysten avulla (Denzin & Lincoln 2000, 3). Ääni annettiin pätevytyville opettajille, joiden kouluttautumiskokemusta pyrittiin ymmärtämään ja koulutusta edelleen kehittämään. Aikomus on edetä opettajien havaintojen ja kokemusten kuvausta syvemmälle, luoda uutta teoriaa liikunnanopettajakoulutukseen tunnistamalla aikuisopijan pätevytymiseen sisältyvät käsitteet ja prosessit sekä niiden väliset suhteet (vrt. Siitonen 1999; Patrikainen 1997). Tutkimuksen tarkoituksen perusteella tutkimusmetodologiseksi otteeksi valikoitui ns. glaserilainen Grounded theory (Glaser 1972; 1992).

Koska vv. 2006-2008 kertyneen aineiston (n.590 sivua) analysointi on vielä kesken, tässä esityksessä tarkastellaan erityisesti sitä, miten Grounded theory -tutkimusotetta käytettiin kaksivuotiseen koulutukseen osallistuneiden 20 aikuisopiskelijan kokeman pätevytymisprosessin ytimen etsintään. Glaserilaista GT-tutkimusmetodia soveltamalla pyrittiin käsitteellistämään opiskelijoiden pätevytymisen aikaista ajattelu-prosessia ja myös selvittämään sen muutoksia. Miksi GT-metodologia?; Miten tutkimusaineisto kerättiin ja analysoitiin; Miten opiskelijoiden pätevytymisprosessin aikainen ajattelu muutoksineen pyrittiin saamaan selville muodostuvien kategorioiden ja niiden ominaisuuksien jatkuvan vertailun avulla; Miten pää- ja ydinkategoriat saturoituvat selektiivistä koodausta käyttäen? Tarkoituksena on herättää myös keskustelua inhimillisen muutosprosessin eri vaiheiden tutkimisesta glaserilaisen GT-tutkimusotteen avulla.

D3.3

INKLUSIIVINEN OPETTAJUUS Toimintatutkimus opettajankoulutuksessa

Suvi Lakkala, Lapin yliopiston harjoittelukoulu

Toteutin väitöskirjani kenttätöön opettajankoulutus kontekstissa harjoittelukoulussa. Yhdistin ohjaavan erityisopettajan osaamiseni luokanopettajakollegani kanssa yhdeksi, inklusioon pyrkiväksi, osallistavaksi perusopetuksiksi. Kahden vuoden ajan, 11 luokanopettajaopiskelijan kanssa, kehitimme ohjatun harjoittelun sisältöä inklusiiviseksi. Pyrimme lisäämään luokanopettajan valmiuksia kohdata heterogeenisiä oppilasryhmiä, antamaan keinoja toimivien oppimisympäristöjen rakentamiseen ja edistämään taitoja tehdä yhteistyötä oppilasta tukevien aikuisten kanssa.

Vaikka yhdessä tutkimuksessa on mahdollista paneutua vain muutamiin inklusiivisen kasvatuksen piirteisiin, pyrin tuloksissa etäännyttämään tapauskohtaisuudesta ja tarkastelemaan inklusiivista kasvatusta yleisellä tasolla. Analysoin toimintatutkimuksen avulla abduktiivisesti inklusioon pyrkivän opetuksen paradigmaa ja toteutusmuotoja sekä inklusiivista opettajuutta.

Loin kolmitasoisin inklusiivisen opettajuuden mallin. Uloimpana ovat inklusiivinen koulukulttuuri ja tarkoituksenmukaiset opettajan työn toimintaedellytykset. Sen sisälle rakentuvat opettajuuteen orientoivat osa-alueet; sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys, prosessiarviointi ja reflektioiva työote, monitoimijuuteen perustuva ratkaisukeskeinen toimintamalli sekä lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä koskeva teoreettinen tietämys.

Mallin ytimenä on opettajan opetustyö, inklusioon pyrkivä opetus. Se ottaa huomioon oppilaiden erilaisuuden ja pyrkii esteettömään opetukseen. Opetussuunnitelma on joustava, opetuksen toteutusmuodot vaihtelevat ja opettajat käyttävät useanlaisia ohjausmuotoja opetuksessaan. Oppilaiden tuotokset ovat erilaisia, ja luokan oppilaita on ohjaamassa sekä avustamassa useampia aikuisia. Keskeistä on ohjata ja edistää oppilaiden metakognitiivisia ja tiedonkäsittelytaitoja. Päädyin esittelemään oppilaan lähikehityksen vyöhykkeeseen perustuvan ohjausstrategian ja liitin siihen myös erilaiset opettajan käyttämät ohjaustavat.

D4 AMMATILLINEN KASVU JA OPETTAJAIDENTITEETTI

Aika: perjantai 26.11 klo 13:45 – 15:15

Paikka: Fellman-sali

Koordinaattorit: **Anneli Lauriala ja Outi Kyrö-Ämmälä**

D4.1

Opettajuus multimodaalisessa oppimisympäristössä

Sari Räisänen, Riitta-Liisa Korkeamäki, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta

Teknologian käyttö kodeissa arjen työ- ja kommunikointivälineenä on yleistynyt. Myös koulun on herättävä nykyaikaan ja otettava huomioon teknologian käyttö opetuksessa. Oppimis- ja opetusjärjestelyjä on kuitenkin tällöin muutettava radikaalisti, sillä teknologian käyttö vaatii aivan erilaisen lukutaidon opettelua kuin mihin on perinteisesti totuttu. Uutta lukutaidon käsitettä ilmaistaan englanninkielisessä kirjallisuudessa termillä new literacies, jolle ei vielä ole vakiintunutta suomennosta. New literacies sisältää kielen koodin opettelemisen lisäksi merkityksien luomista ja tuottamista teksteistä, kuvista, äänistä ja puheesta - myös sähköisessä ympäristössä.

Tutkimuksessani olen kehittänyt ensimmäisen luokan opetusta (lukuvuonna 2009-2010) järjestämällä new literacies -viitekehikseen sovelletun oppimisympäristön niin, että oppilaiden työskentely perustui yhdessä oppimiseen ja tietokoneiden käyttöön. Tavoitteenani oli luokan opettajana sekä tutkijana luoda ympäristö, jossa lukemisen ja kirjoittamisen oppiminen on oppilaille mieluista ja merkityksellistä. Tutkimukseni ensimmäisessä osassa pyrin vastaamaan tutkimuksessa luodun multimodaalisen oppimisympäristön pedagogisiin ongelmiin opettajan opettamisen ja ammatillisen kasvun näkökulmista. Uusi oppimisympäristö vaatii opettajalta entisistä käytännöistä sekä perinteistä luopumista ja omaa opettajuutta on kehitettävä aktiivisesti. Miten opettajuus on nähtävissä tässä tutkimuksessa luodussa oppimisympäristössä? Tähän kysymykseen etsin vastausta analysoidessani ensimmäisen osan aineistoa, joka koostuu opettajan päiväkirjasta koko lukuvuoden ajalta, luokassa kuvatuista videoista sekä luokka-avustajan kanssa käytyistä keskusteluista.

Avainsanat: multimodaliteetti, new literacies, yhteistoiminnallisuus, motivaatio, voimaantuminen, opettajuus

D4.2

Opettajien kokemuksia työstään ja sen muuttumisesta

Päivi Moilanen, Lapin yliopisto

Tutkimukseni kohdistuu ammattikorkeakoulun opettajien kokemuksiin työurastaan ja työstään. Tutkimuksen taustalla ovat 1900-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset. Muutokset, jotka voidaan havaita yhteiskunnassa, voidaan todeta myös erilaisissa organisaatioissa. Tutkimuksessani opettajat, jotka opettavat tulevia sairaanhoitajia, kirjoittavat ja kertovat kokemuksistaan. Tutkimukseni lähestymistapa on fenomenologinen. Tavoitteena on tulkita ja ymmärtää millaisina hoitotyön opettajat kokevat muutokset työssään.

Tutkimuksen aineistonkeruu koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä vaiheessa tietoa kerättiin kirjallisessa muodossa. Kyselylomakkeessa oli avoimia kysymyksiä, jotka koskivat työn menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Lisäksi kerättiin tietoa opetettavaan aineeseen liittyviä kokemuksista. Toisessa vaiheessa haastateltiin osaa tutkimukseen osallistuneista opettajista.

Opettajia oli neljästä Suomen keski- ja pohjoisosissa sijaitsevista ammattikorkeakouluista. Ensimmäiseen aineistonkeruvaiheeseen osallistui 21 opettajaa, joista 14 osallistui myös haastatteluun. Tutkimusaineisto on analysoitu. Keskeisiksi merkitysverkostoiksi nousivat muutokset työkuulttuurissa ja opettajien arvomaailmassa sekä ammatti-identiteettiin liittyvät ristiriidat.

Yhteiskunnan muutokset heijastuvat tutkittavien opettajien kokemuksissa. Se voidaan havaita ammattikorkeakoulussa esimerkiksi materiaaleissa sekä siinä, miten ihmiset toimivat organisaatioissa. Työtehtävien koettiin muuttuneen, samoin työkuulttuurin. Ammatti-identiteettiä oli jouduttu pohtimaan uudelleen ja sen koettiin muuttuneen, myös identiteettiristiriidan kokemuksia nousi esille. Työ eri-ikäisten ihmisten kanssa koettiin antoisana, mutta haasteellisena. Yhteistyö harjoittelupaikkojen kanssa, kansainvälisyys ja opetusvälineiden ja menetelmien muuttuminen ovat osa opettajien arkea. Arvot ja etiikka puhuttavat opettajia lisääntyvässä määrin.

Avainsanat: muutos, ammatillinen identiteetti, ammatillinen kasvu ja kulttuuri

D4.3

Lähetystyöntekijät opettajina, kouluttajina ja kasvattajina

Markku Salakka, Oulun yliopisto

Tämä teemaryhmäalustus liittyy näillä kasvatustieteen päivillä esillä olevaan posteriin "Life Long Learning - Intercultural Competence of Christian Missionaries from 1930s to the Present". Se esittelee tutkimusprojektia, jonka tarkoituksena on tutkia lähetystyöntekijöiden interkulttuurisen kompetenssin muotoutumista heidän lähettiuriensa aikana. Haastatteleamalla pitkään lähetystyössä toimineita lähettejä pyrimme tutkimaan, miten he itse tulkitsevat sitä muutosta, joka heissä on tapahtunut, kun he ovat eläneet ja työskennelleet pitkään ulkomailla - yleensä yhdessä kohdemaassa. Aiemmassa tutkimuksessani (Salakka 2004, 2006, 2008) tarkastelin lähettien monikulttuurisen identiteetin muotoutumista ja kulttuurishokiksi kutsutun kokemuksen vaikutusta siihen. Tässä haastatteluaineistossani nousi esiin myös se, että lähetit toimivat oman ammattialansa erikoisasantuntijoina ja siihen liittyvissä koulutustehtävissä, jotka edellyttivät opettamiseen ja kasvattamiseen liittyviä ammatillisia taitoja. Samoin he joutuivat kysymään omaa rooliaan erilaisina kasvattajina, opettajina, ohjaajina. Suomessa vietetyillä jaksoilla he puolestaan joutuivat toimimaan hengellisinä ja monikulttuurisuuskasvattajina seurakunnissa, kouluissa, työpaikoillaan ja erilaisissa kasvatus- ja koulutuskonteksteissa. Tässä esitelmässäni tarkastelen näiden tehtäväkenttien tuomia haasteita lähettien monikulttuurisen ja ammatillisen identiteetin muotoutumiselle.

E1 NARRATIIVISET LÄHESTYMISTAVAT

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: Castrén-sali

Puheenjohtaja: **Hannu L.T. Heikkinen**

E1.1

Missä mennään narratiivisessa tutkimuksessa?

Eila Estola, Leena Syrjälä, Oulun yliopisto

Hannu L. T. Heikkinen, Jyväskylän yliopisto

Teemaryhmän aluksi kartoitamme narratiivisen tutkimuksen taustaa ja meneillään olevia trendejä suomalaisessa ja kansainvälisessä kentässä. Nähdäksemme narratiivinen tutkimus ei ole lähestymistapana tai viitekehyksenä erillinen koulukunta, vaan se on yhteydessä moniin tutkimuksen lähestymistavoissa tapahtuneisiin muutoksiin. Yleisesti laadullisten tutkimusmenetelmien lähtökohdat ja perusolettamukset ovat kehittyneet suuntaan, joka on tehnyt tilaa myös narratiiviselle tutkimukselle. Vaikutteita sille ovat filosofisella tasolla antaneet muun muassa fenomenologia, hermeneutiikka, kriittinen teoria ja postmodernismi. Etnografian, gender-tutkimuksen, toimintatutkimuksen ja erilaisten osallistavien tutkimusotteiden ontologiset ja tietoteoreettiset lähtökohdat ovat varsin lähellä narratiivista tutkimusta. Narratiivinen tutkimus on osa tätä kokonaisuutta. Nouseva trendi näyttäisi nyt olevan narratiivisen otteen entistä tietoisempi soveltaminen pedagogiikassa: opetuksen menetelmänä ja lähestymistapana. Teemaryhmän avaus toteutetaan keskustellen ja toiminnallisesti.

E1.2

On the concepts of narrative, story and narrative discourse

Hannu L. T. Heikkinen, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

Along with the narrative turn in social sciences the narrative approach has become popular also in educational research. However, there seem to be various understandings of even the key elements of narrative research, namely the concepts of "story" and "narrative"; in Finnish, the words "tarina" and "kertomus". In this presentation, following the tracks of H. Porter Abbott (2005), a fundamental distinction is made between the concepts (i) "narrative", (i.i) "story", and (i.ii) "narrative discourse". "Narrative" includes both the "story" and the "narrative discourse". Narrative is the combination of the story and the way how it is transmitted. The concept "narrative discourse" means all ways of conveying stories, including montage in films and design in paintings etc. "Story" (i.i) is a sequence of "events"(i.i.i). In stories, we may detect two kinds of events: (i.i.i.i) "acts" which are pur-

poseful and intentional, executed by intelligent agents, and (i.i.ii) "happenings" which occur without any specific agent of character. Along with the (i.i.i) "events", the stories are constituted also by (i.i.ii) "entities", which are of two basic kinds: (i.i.ii.i) "characters" who can engage in acts and (i.i.ii.ii) "settings" in which happenings occur.

E1.3

Dekonstruktiivinen kirjoittaminen tutkimuksessa

Hanna Guttorm, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos

Tässä esityksessä pohdin dekonstruktiivisen kirjoittamisen mahdollisuutta (kasvatus)tieteellisen tutkimuksen diskursseissa ja rajoissa. Mitä tieteelliseen kirjoittamiseen mahtuu, tai miten kummastelu, ihmettely, (sanojen, käsitteiden, tulkintojen) epävarmuus tai sotkuisuus, kietoutuneisuus, kuvataan tieteellisessä tekstissä? Useissa tieteellisen kirjoittamisen opastuksissa painotetaan esimerkiksi täsmällisyyttä ja yksiselitteisyyttä, mutta (erityisesti ja esimerkiksi) Derridan tekstejä ja haastatteluja lukeneena on mahdotonta ajatella juuri yhtäkään sanaa tai käsitettä täsmällisenä, saati yksiselitteisenä. Dekonstruktio ei kuitenkaan Derridan mukaan ole metodi, ja siksi oikeastaan jo esitykselle muotoilemani otsikko on ongelmallinen. Miten, tai voiko, siis dekonstruktiossa-ollen kirjoittaa tutkimusta?

E2 NARRATIIVISET LÄHESTYMISTAVAT

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: Castrén-sali

Puheenjohtaja: **Leena Syrjälä**

E2.1

Drama as cultural reciprocal action

Sivbritt Dumbrajs, Eivor Kontio, Johanna Nyholm-Guacci, SiDu Consulting, Helsinki

The multidimensional nature of sustainable development provides a framework within which to integrate the cultural dimension. Cultural diversity needs to be preserved to enhance the global quality of life. The loss of any culture robs all others of knowledge and meaning. A day nursery teacher working in a small city in the south of Finland, has developed a Christmas Gospel, where pensioners perform for children. She asked herself why always the children should perform for grown ups. Why couldn't old people give of their experience and wisdom, achieved during a long life? With The Children's Bible as basis and some of her own ideas the story of the first Christmas was created. Plays reflect culture. They hold up a mirror that allows us to travel to different places and time periods, learning about the conditions, people, and viewpoints that have shaped the world of the play. Theatre enriches and broadens a child's way of knowing. Embedded in the performance of the drama are the opportunities for children to be introduced to the practices and processes of the past as well as to observe the take up and use of practices by those belonging to another generation.

E2.2

Pohjoissaamelaisten ikämiesten elämänhallintaa etsimässä Utsjoella

Raija Seppänen, Rovaniemen ammattikorkeakoulu
Kaarina Määttä, Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta

Tutkimuksessa tarkasteltiin utsjokelaisten saamelaisten ikämiesten elämänhallintaa heidän elämäkertamuisteluksiinsa perustuen. Elämänhallinnan tarkasteluun saatiin viitteitä Antonovskyn koherenssin tunteen teoriasta. Elämään orientoituminen nähtiin kulttuuristen, kognitiivisten, psyykkisten, fyysisten ja sosiaalisten voimavarojen hankkimisena ja sisäistämisenä elämäkullussa.

Vastausta etsittiin kysymyksiin, millainen on Pohjois-Lapissa asuvien saamelaisten ikämiesten elämänhallinta, mitkä elämänhallinnan tekijät painottuvat saamelaisten ikämiesten elämäkullussa ja miten maantieteellinen,

sosiokulttuurinen ja historiallinen kasvu- ja asuinympäristö suuntaavat elämänhallintaa. Kysymyksiin etsittiin vastausta Ricoeurin mimesis-prosessia mukailleen. Kyse on eletyn elämän jäljittelystä. Ikämiesten elämänkulkujen muistelukset nivottiin juonellisesti uudeksi punoelmaksi. Elämänhallinnan tekijät kiteytyivät kodin, asuinalueen, koulu- ja työyhteisöjen sekä arvoperustan tarkasteluun. Esille nousi yhteisödiplomaatin, perinteensiirtäjän ja lohensoutajan elämäntarinat.

Koti ja työ olivat keskeistä miehille läpi elämän. Pojat omaksuivat erämaatalokodeissaan luontaiselinkeinotaidot erityisesti isän opastusmallin mukaisesti. Lapsuudesta alkaen miehet osallistuivat voimiensa mukaisesti elannon hankintaan kalastamalla, metsästämillä ja marjastamalla yrittäjyyden ensi askeleilla. Työiässä miehet työskentelivät maa- ja metsätaloudessa sekä palvelualoilla. He aktivoituivat asuinyhteisönsä päätöksentekijöiksi.

Lapsena miesten koulunkäyntimahdollisuudet olivat olleet niukat. Suomenkielinen opetus oli tuottanut pulmia perusasioiden omaksumiselle. Eläkeläismiesten elämänkoulu jatkuu kaikesta huolimatta "kahteen keppiin asti". Luonnonläheisyys, saamenkieli ja saamelainen elämäntapa sekä kristillinen elämänote muodostivat miesten arvoperustan elämänkulun ajan ja lujittui miesten ikääntyessä.

Elämänhallinta näyttäytyi sosiokulttuurisesti syvenevänä jatkumona perustuen kulttuurisiin, kognitiivisiin, psyykkisiin, fyysisiin ja sosiaalisiin voimavaroihin. Mallia voidaan soveltaa kehitettäessä ohjaus- ja neuvontamenetelmiä.

E3 NARRATIIVISET LÄHESTYMISTAVAT

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: Castrén-sali

Puheenjohtaja: **Eila Estola**

E3.1

Lapset kertovat hyvinvoinnistaan

Liisa Karlsson, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden tiedekunta, Kasvatuspsykologia

Anna-Maija Puroila, Eila Estola, Leena Syrjälä, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta

Kuinka tavoittaa lapsen kokemus omasta hyvinvoinnistaan? Etsimme vastausta kysymykseen narratiiviseen lähestymistapaan perustuvassa TelLis –hankkeessa. Hanke on osa Suomen Akatemian Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden tutkimusohjelmaa. Tutkimuksemme teoreettisena lähtökohtana on, että lasten kokemukset jäsenyivät kertomuksina. Olemme kiinnostuneita lasten moninaisista verbaaleista ja nonverbaaleista tavoista kertoa omassa arjessaan erilaisissa kasvuympäristöissä kuten päivähoitossa, koulussa ja kotona. Esityksessä on kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa Oulun yliopiston tutkijaryhmä tarkastelee sitä, miten lasten hyvinvointi ilmenee narratiivista etnografiaa (Gubrium & Holstein 2008) hyödyntävän osatutkimuksen aineistossa. Erityisenä huomion kohteena ovat lapsen kertomuksen ja kertomisen luonne sekä kertomusten rajapinnat. Millaisia aineistoja voimme pitää lasten kertomuksina tai kerrontana? Toisessa osassa Helsingin yliopiston tutkijaryhmä tarkastelee lasten tietoa saduttavilla menetelmillä (Karlsson 2003; 2010; Riihelä 1991) kerättyjen lasten kertomusten sekä lasten ja aikuisten välisen kerrontaprosessin valossa. Millaista tietoa voimme saada lasten kokemasta hyvinvoinnista? Missä määrin tieto on lasten tuottamaa, missä määrin tutkijan tulkitsijan vallan kautta luomaa tietoa? Osallistujilla on mahdollisuus pohtia kanssamme lasten kertomusten, kertomisen ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä: miten kertominen ja kuulluksi tuleminen edistävät lasten hyvinvointia ja millä tavoin voidaan narratiivisten menetelmien avulla lisätä aikuisten ymmärrystä lasten kokemuksista.

E3.2

Essence of Teacherhood. The story of a young class teacher.

Sivbritt Dumbrajs, Seija Jouhki, Tove Westerlund, SiDu consulting, Helsinki

Tuula Keinonen, School of Applied Educational Science and Teacher Education, University of Eastern Finland

Our research takes off from two different perspectives. Primarily, we focus on the life story of a primary school teacher, who has participated in our previous research project on class teachers. Secondly, we allowed all her six pupils in the age range of 6 to 9 years to draw a picture of their teacher as she is busying herself. With the use of phenomenological reduction the autobiographical narrative has been rewritten. Reduction, as used in analysis of open-ended interviews and essays, involves bracketing of all casual explanations, generalizations, or interpretations. Concrete details are asked for. Thus experience can be seen as an activity of encounter with the world. Drawing pictures is another way of enacting experience. Children imitate other people's actions. They are attentive to gestures and postures, which express everything that goes to make an accomplished adult. This understanding is not cognitive but relational, situational and actional. We were able to reach a synthesis between our two interdisciplinary approaches. Each child experienced the teacher in a different way that was related to some aspect found in the teacher's autobiography.

E4 NARRATIIVISET LÄHESTYMISTAVAT

Aika: perjantai 26.11 klo 13:45 – 15:15

Paikka: Castrén-sali

Puheenjohtaja: **Hannu L. T. Heikkinen**

E4.1

Opetuksen eheyttämiseen tähtäävä narratiivinen toimintatutkimus

Päivi Kujamäki, Itä-Suomen yliopisto

Käynnistin vuosi sitten syyskuussa 2009 luokanopettajille suunnatun opetuksen eheyttämiseen tähtäävän toimintatutkimuksen. Kokoonnumme kerran kuussa keskustelemaan sekä suunnittelemaan, reflektoimaan ja arvioimaan eheytettyä opetusta. Opetuksen eheyttämisen lähtökohdaksi olemme ottaneet opetussuunnitelman aihekokonaisuudet.

Toiminnan aikana on kertynyt paljon narratiivista aineistoa, muun muassa diginauhurilla tallennetut kokousäänitteet ja opettajien narratiivit kokemuksistaan opetuksen eheyttämisestä. Itseäni kiinnostaa tällä hetkellä erityisesti narratiivisen tutkimusraportin kirjoittaminen. Pysin siihen, että tutkimusraportti olisi, kuten McNiff (2007) kuvaa, yhdessä laadittu kertomus, narratiivi, eletystä kasvatuksen teoriasta. Raportin tulisi vastata kysymyksiin: mikä on huoleni ja miksi; mitä voin tehdä sen hyväksi ja miten; kuinka arvioin toimintaani ja miten uudistan toimintaani arvioinnin pohjalta. (McNiff, 2007, sit. Niemi 2009). Kaipaan kuitenkin lisävahvistusta ja esimerkkejä narratiivista tutkimuksista, jotta voisin vielä paremmin perustella käsityksiäni, esim. sitä että mielestäni toimintatutkimuksessa jo toiminta itsessään on "tulos". Pysin arvioimaan tutkimustani historiallisen jatkuvuuden, refleksiivisyyden, dialektisuuden, toimivuuden ja havahduttavuuden periaatteiden näkökulmasta, jotka Heikkinen, Huttunen ja Syrjälä mainitsevat laadullisen tutkimuksen kriteereiksi (Heikkinen, Huttunen & Syrjälä 2007.)

Esitelmässäni pohdin narratiivisuutta käsitteenä, narratiivien analysointia ja narratiivista raportointia ja voin myös lisäksi esittää joitain toimintatutkimuksessa esiin tulleita kokemuksia kertomuksien käytöstä opetuksessa.

E4.2

Narratiivisen opetuksen toteuttaminen ohjatussa opetusharjoittelussa

Reetta Niemi, Viikin normaalikoulu, Helsinki

Väitöskirjatutkimuksessani kehitin toimintatutkimuksen keinoin alakouluun soveltuvia, osallistavia opetusmenetelmiä, joiden tavoitteena oli tukea oppilaan identiteetin rakentumista ja kodin ja koulun välistä yhteisöllisyyttä. Kolmen toimintatutkimussyklin aikana päädyin kehittämään narratiivista opetusmenetelmää suuntaan, jossa oppilaat tuottivat eheytyistä opintokokonaisuuksista vaihtelevia narratiiveja oppimispäiväkirjoista elokuvaan tai kädentaitoja hyödyntäviin muihin tuotoksiin.

Post doc- tutkimukseni jatkaa väitöskirjatyön pohjalta narratiivisen opetuksen kehittämistä ja sen toteuttamista ohjatussa opetusharjoittelussa alkuopetusluokilla. Tutkimuskysymykset keskittyvät erityisesti opiskelijoiden kokemusten tutkimiseen narratiivisesta opetusmenetelmästä ja sen toteuttamisesta ohjatussa opetusharjoittelussa. Esitelmässäni esittelen meneillä olevan tutkimushankkeen, tuon esiin luokassani käytetyn narratiivisen opetusmenetelmän keskeiset periaatteet sekä esittelen alkuopetuksen aikana tuotetun (ja tulevan) tutkimusaineiston, joka koostuu luokanopettajaopiskelijoiden opettamiskokemuksista, opettaja-ohjaaja-tutkijan ohjaus- ja opettamiskokemuksista ja oppilaiden oppimista ilmaisevista narratiiveista.

E4.3

Narratiivinen oppiminen formaalin, nonformaalin ja informaalin tiedon sulatusuunina Osaava Verme –vertaisryhmämentoroinnissa

Hannu L. T. Heikkinen, Hannu Jokinen, Päivi Tynjälä, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

Elämänlaajuisesta ja elinikäisestä oppimisesta puhuttaessa on tullut tavaksi jakaa oppiminen formaaliin, nonformaaliin ja informaaliin oppimiseen. Formaali oppiminen toteutuu sellaisissa tilanteissa ja ympäristöissä, jotka on alun perinkin suunniteltu oppimista varten, kuten koulussa, yliopistossa tai täydennyskoulutuksessa. Nonformaali oppiminen on intentionaalista oppimista, joka toteutuu muissa kuin oppimiseen tarkoitetuissa instituutioissa tai yhteiskunnallisissa tehtävissä. Informaali oppiminen puolestaan tarkoittaa arkielämän eitietoista ja ei-tarkoituksellista oppimista. Formaaliin koulutukseen on alettu entistä enemmän kytkeä työssä oppimista, projektitöitä ja portfolio työskentelyä. Formaalin koulutuksen muutosta informaaliin ja nonformaaliin suuntaan kutsutaan koulutuksen informalisaatioksi. Samaan aikaan on meneillään myös ristikkäinen trendi, oppimisen formalisaatioprosessi: on tullut tarpeelliseksi tehdä näkyväksi sitä, mitä ihmiset ovat oppineet työelämässä ja arjessa. Parhaimmillaan koulutuksessa yhdistyvät formaalin, nonformaalin ja informaalin oppimisen muodot. Yksi tapa yhdistää näitä oppimisen muotoja on narratiivinen tiedon rakentaminen. Tähän perustuu vertaisryhmämentorointi, jota kehitetään uusien opettajien induktiovaiheen tueksi valtakunnallisessa Osaava Verme -hankkeessa.

F1 KASVATUKSEN HISTORIA JA FILOSOFIA

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: LS 13

Koordinaattorit: **Juhani Tähtinen ja Risto M. Ikonen**

F1.1

Lääkettä sairaalle yhteiskunnallemme John Deweyn reseptillä

Päivi Kujamäki, Itä-Suomen yliopisto

John Dewey näki koulun pienois-yhteiskuntana, jossa mielekäs työskentely on oppimisen perusta (learning by doing). Opetuksen lähtökohtana ovat lapsen neljä perusviettymystä, nimittäin sosiaalinen viettymys, viettymys tutkimiseen ja keksimiseen, viettymys tekemiseen ja rakentamiseen sekä viettymys taiteelliseen ilmaisuun (Dewey 1943, 43-47).

Kuinka nykyuotoinen suorituskeskeinen koulumme huomioi nämä lapsen perusviettymykset? Ratsastamme pisa-menestyksellämme samaan aikaan kun monet nuoret kärsivät mielenterveysongelmista ja syrjäytyvät kilpailuyhteiskuntamme paineiden vuoksi. Taito- ja taideaineita on vähennetty eikä ihmisen kasvuun liittyvien asioiden pohtimiseen jää aikaa. Nuorilla saattaa olla tunne, etteivät he voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Demokratian ja ihmisenä kasvamisen perustana on ihmisen ja maailman vuorovaikutus, merkitysten jakaminen ja osallisuus. Viestintä on avainasemassa oppimisessa ja demokraattisten yhteisöjen muodostumisessa. Viestinnän kautta yksityinen voi tulla julkiseksi ja käyttäytyminen tietoisemmaksi toiminnaksi.

Voisiko vastaisku nykyisen koulujärjestelmän strategiselle toiminnalle olla se, että vaihtaisimme oppiaine- lähtöisen ja suorituskeskeisen opetuksen osallistavaan, kommunikatiiviseen opetukseen, jonka lähtökohtana ovat kansalaiskasvatusta sisältävät aihekokonaisuudet ja ympäröivän yhteiskunnan ilmiöt?

F1.2

System error ja kasvatuksen mahdollisuus

Risto Ikonen, Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskunta voidaan ymmärtää autopoieettiseksi systeemiksi, jonka osatekijöitä ovat muun muassa ihmiset, näiden muodostamat yhteisöt, infrastruktuuri, teknologia, hallinnolliset organisaatiot, lait ja ohjeistukset, tapakoodeksi ja yhteiskuntarakente. Näin ajateltuna yhteiskunta on itsensä uustintamaan pystyvä kokonaisuus, joka on jatkuvassa muutoksen tilassa. Ihmiset ovat osa tätä systeemiä. Ihminen tuntee itsensä vapaaksi tai kahlituksi systeemin ehdoilla.

Ihmisyhteisölle on ominaista pyrkimys edistää järjestelmän uusintamista ja muuttumista tietoisin toimenpitein. Tällöin kyse on kasvatuksesta. Tarkasteltaessa yhteisöä autopoieettisena systeeminä termille 'kasvatus' on annettava tavanomaista laajempi merkitys. Silloin kyse ei ole vain tunnistettavista kasvatuksesta, kuten tietoisesta akkulturaatiosta tai opetuksesta. Kasvatuksen piiriin täytyy silloin lukea kuuluvaksi myös kaikki ne systeemin osatekijöihin kohdentuvat toimenpiteet, joiden katsotaan suuntaavan ihmisten toimintaa hyvänä pidettyyn suuntaan.

Yhteiskunnan autopoieettisesta luonteesta tietämätön ihminen jää helposti systeemin edessä voimattomaksi. System error tarkoittaa tarkastelutapaa, joka joko paikallistaa systeemiin sisältyviä rakenteita - jolloin erityinen mielenkiinto kohdistuu kehityslinjoihin, jotka näyttävät aikaa myöten hajottavan yhteiskunnan kannalta elintärkeitä järjestelmiä - tai ideoi ja kehittää toimintamalleja, joilla systeemi saadaan toimimaan itseään vastaan. System error avaa 'yhden totuuden yhteiskuntaan' uusia näkökulmia ja siten vaihtoehtoisia tapoja toimia. Yleistäen, autopoieettiseksi käsitetyssä yhteiskunnassa system error on kasvatuksen välttämätön ehto.

Esitelmässä hahmottelen autopoiesikselle rakentuvaa yhteiskuntakäsitystä, system error -periaatetta ja siihen liittyvää kasvatuksen lupausta.

F1.3

Työväenurheiluseura oppimisen tilana 1900-luvun alussa

Lauri Keskinen, Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Vaikka urheiluseuroissa toimimisen on lukuisissa tutkimuksissa todettu opettavan seuran jäsenille mm. tiimityöskentelyä, eri urheilulajeihin liittyviä taitoja, sosiaalisia taitoja ja jopa demokraattista päätöksentekoa, ei urheiluseurojen poliittista kasvatustoimintaa ole pidetty merkittävänä. Toisin oli 1900-luvun alkupuolella, kun kotimainen urheilumaailma oli jakautunut työväenurheiluun ja sen vastakohtana nähtyyn porvarilliseen urheiluun. Silloin, kärjistyneimmän tilanteen sijoituessa sotien välille, työväenurheiluliike tarjosi kokonaisvaltaista ja aatteellista urheiluseurakokemusta, johon sisältyi tavanomaisen seuratoiminnan lisäksi tavoitteellista poliittista opetusta ja poliittista sosialisatiota. Varsinaista opetusta oli vähän. Tärkeämpi sosiaalistamisen kanava olikin se monimuotoinen poliittis-aatteellinen toiminta, joka sijoittui työväen-urheiluseuraan ja osaltaan loi kontekstin, jota säädeltiin sosiaalisen kontrollin keinoin. Työväenurheiluseuran vaikuttavuus perustui silloisen urheiluseurainstituution kokonaisvaltaisuuteen; koska seura edusti työväenliikettä, oli seuran jäsenten käyttäytyttävä liikkeen sääntöjen mukaan, niin urheilukentällä kuin vaaliuurnillakin.

Seurassa toimiminen ei ollut vain pakkojen ja kieltojen noudattamasti, vaan hädän tullen seura myös avusti jäseniään; seura saattoi järjestää hätäaputoita tai koota avustuksia työkyvyttömille jäsenilleen.

Suomen Kommunistisen Puolueen perustamisen myötä syksyllä 1918 työväenurheiluseurat jakoutuivat kannattamaan joko sosialidemokraattista tai kommunistista työväenliikettä – tai jotain näiden ääripäiden välillä sijaitsevaa variaatiota. Tämä näkyi myös opetustoiminnassa, sillä em. aatesuuntauksilla oli hyvin erilaiset käsitykset siitä, mitä politisoituneen urheiluliikkeen tulisi tavoitella.

Esitelmässäni käyn läpi poliittisen opettamisen ja oppimisen erilaisia keinoja työväenurheiluseurojen kontekstissa sekä näiden yhteyksiä eri vasemmistoaatteisiin.

F2 KASVATUKSEN HISTORIA JA FILOSOFIA

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 13

Koordinaattorit: **Juhani Tähtinen ja Risto M. Ikonen**

F2.1

Miten äidit ja tyttäret kokevat toisensa Suomessa, Romaniassa ja Turkissa

Kari Kotiranta, Sastamalan Opisto

Lauri Rauhala ja fenomenologisesti suuntautuneet tutkijat määrittelevät ihmisen olemassaolon kolmen keskeisen tekijän, ruumiillisuuden (olemassaolo orgaanisena prosessina), tietoisuuden (olemassaolo oman tajunnallisuuden ymmärtämisenä) ja situationaalisuuden (olemassaolo suhteessa ympäristöön ja maailmaan) kautta. Merkityssuhde muodostuu tajunnan suhteesta omaan ruumiillisuuteen ja situaatioon. Tietoisuus voi muodostaa useita merkityssuhteita samaan kohteeseen, eivätkä nämä välttämättä ole keskenään koherentteja, vaan ne voivat olla ristiriidassa keskenään.

Olla äiti tai olla tytär ovat tärkeitä tilanteita, mutta ne ovat vain pieni osa elämää. Muita tilanteita ovat esimerkiksi äidin työ, tyttären koulu, ystävät, harrastukset, jne. Tässä tutkimuksessa oli tarkoituksena selvittää äidin ja tyttären välisiä merkityssuhteita. Sekä äideille että tyttärille esitettiin kysymyslomake, joka sisälsi 14 avointa kysymystä. Molemmissa kyselylomakkeissa kysyttiin samoja asioita mukautettuna joko äideille tai tyttärille. Tutkimuksen kohteena oli alun perin seitsemän maan äitejä ja tyttäriä, jotka osallistuivat Grundtvig-oppimiskumppanuushankkeeseen. Käytettävissä ovat vastaukset Suomesta 13 paria, Romaniasta 18 paria ja Turkista 21 paria.

Jokaisella kulttuurilla on oma näkemyksensä äidistä ja tyttärestä ja heidän roolistaan perheessä ja se vaikuttaa merkityssuhteiden muotoutumiseen. Hyväksyvät merkityssuhteet äidin ja tyttären väliset olivat kuitenkin etualalla kaikissa tutkimuksissa maissa. Eroja oli tilanteiden ymmärtämisessä. Esimerkiksi riidellessä riitelyn kohteet painottuivat eri tavoin tai äidin suhde tyttären ystäviin oli erilainen eri maissa.

F2.2

Koulu edistyksen ja kehityksen palveluksessa

Liisa Hakala, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Tarkastelun kohteena esityksessäni ovat edistys ja kehitys sekä edistyksen ja kehityksen määrittelyperusta koulussa. Perusteet koulun olemassaololle ovat koko yhteisen kansanopetuksen ajan kietoutuneet ylikansallisiin ja paikallisempiin kehityskulkuihin. Kehityksen ajatus on pitkälti perustellut koulutusta ja toiminut sen taustatekijänä, tiivistää Kiilakoski (2005, 140). Täydellä vauhdilla eteenpäinmeno, kuten Sale (2007) asiaa ilmaisee, ei kuitenkaan ole yksioikoisesti vain menestystarina. Useat tutkijat kantavatkin huolta edistyksen ja kehityksen kapeasta tulkinnasta sekä ajan sivistyskäsitteestä. Lisäksi hämmennystä tuottaa aikaisempien määrittelyperustojen, kuten kansallisvaltion, aseman murtuminen. Koulun perspektiivistä tarkasteluna hämmennys yhteiskunnallisen yhteyden purkautumisesta näyttäytyy ymmärrettävänä, kun sitä peilaa valtion ja koulun pitkäaikaiseen symbioottiseen suhteeseen.

Näkökulma tarkastelussani on sosiaalinen konstruktionismi. Tästä perspektiivistä joidenkin asioiden kutsuminen edistykseksi on tietynlaisen kielellisen paikan omaksumista vailla muuta perustaa kuin suostumista tai myöntymistä tähän merkitysjärjestelmään. Asioita voidaan aina konstruoida myös toisin. (ks. Gergen 2000, 235.) Esitänkin esitykseni lopputulemana, että moniarvoisessa yhteiskunnassa keskustelun edistyksestä ja kehityksestä odotetaan olevan laajapohjaista ja moniäänistä.

F2.3

Koulupiirien valtiollinen regulaatio / deregulaatio koulutuksen ohjausmekanismeina

Janne Varjo, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Esityksessäni tarkastelen lainsäädäntö- ja valtiopäiväasiakirjojen avulla miten kansan- ja perusopetuksen järjestämistä on hallinnoitu rajattujen maantieteellisten kokonaisuuksien (koulupiirien) avulla Suomessa.

Kansakoulun piirijakoasetus asetti vuonna 1898 joukon periaatteita, joiden avulla valtiovalta hallinnoi kansakouluverkon rakentamista: 1) Kunnan alue on oltava jaettuna koulupiireihin; 2) Koulupiirit eivät saa olla pinta-alaltaan liian laajoja - koulumatkat eivät saa muodostua pääsääntöisesti viittä kilometriä pidemmiksi; 3) Jokaisessa koulupiirissä on oltava koulu - edellyttäen että piirin alueella asuu vaadittava määrä kouluikäisiä lapsia; ja 4) Koulupiirien rajat ovat kiinteitä - kunnan päätös piirijaon muuttamisesta on alistettava valtiovaltan hyväksyttäväksi. Piirijaon periaatteet säilyivät kansan- ja perusopetusta ohjaavassa lainsäädännössä aina 1990-luvun alkuun asti.

Osana 1980-luvulla alkanutta yleistä hallinnon hajauttamiskehitystä valtiovalta luopui vaiheittain koulupiirien sääntelystä sekä kaikista edellä mainituista piirijakoa ohjanneista periaatteista: päätökset kuntien kouluverkkojen rakenteesta sekä oppilaaksioton kriteereistä siirtyivät kunnallisen itsehallinnon piiriin. Vuoden 1999 alusta voimaantullut perusopetuslaki edellyttää kunnan ainoastaan osoittamaan alueellaan asuvalle oppivelvolliselle "lähikoulun tai muun soveltuvan paikan". Valtiovallan deregulaation mahdollistamana kunnat ovat voineet muodostaa toisistaan poikkeavia, esimerkiksi oppilaaksiottoa ja koulujen profiloitumista ohjaavia paikallisia käytäntöjä sekä taloudellisuus- ja tarkoituksenmukaisuusperusteilla tarkistaa kouluverkkojaan.

Esitykseni lopuksi nostan esille eräitä koulupiirien valtiollisen deregulaation kehityslinjan ominaispiirteitä ja merkityksiä osana 1990-luvun koulutuspoliittista käännettä sekä koulutuksen ohjausjärjestelmän uudelleenrakenteistumista.

F3 KASVATUKSEN HISTORIA JA FILOSOFIA

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: LS 13

Koordinaattorit: **Juhani Tähtinen ja Risto M. Ikonen**

F3.1

Social molding as a learning method in the context of business ethics

Aarni Moisala, Haaga-Helia University of Applied Sciences, Helsinki

1 Introduction

The aim of this article is to present a new learning method that has been developed since 1997.

2 Pedagogical frame

In this chapter, some relevant philosophical thinkers are reviewed, and, authors like Socrates, Aristotle, Kant, Mills and Nietzsche are in the centerfold of the discussion. In my view, contemporary business ethics is trying to find its place in a continuum between classical utilitarianism and the moral standpoints presented by the ancient philosophers and Immanuel Kant on the other. Socially responsible behavior and business ethics are important topics of today but the pedagogical challenge has been to make ethics visible and explicit for the students through action. Social molding is a learning method that tries to meet this challenge.

3 Method

Social molding was applied as a part of a larger module called "Socially responsible business" at the Haaga-Helia University of Applied Sciences in 2010. Students were introduced to ethical behavior during the module earlier. In this course, their task was to test their ethical boundaries in action. Experiments were documented and reflected on an individual, group and tutor levels.

4 Results

Article ends with a presentation of the main findings, points for further elaboration and an evaluation of social moulding as a learning method.

F3.2

Moraalisäätely eri yhteiskuntasektorien näkökulmasta 1500-luvulta 1800-luvun alkupuolelle

Juhani Tähtinen, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Haluttaessa ymmärtää kulttuuriamme, siihen liittyviä sosiaalisia järjestelmiä ja olemisemme muotoja sekä sosiaalisia ja kasvatuksellisia ideoita yksi keskeinen näitä avaava ulottuvuus on vallitseva moraalinen eetos ja sosialisointiin – yleisemmin moraalisaateluun – liittyvät tekijät ja prosessit.

Moraalietos ja -normit läpäisevät monella tasolla kulttuuriamme. Niitä uusinnetaan sekä varsinaisissa kasvatustieteissä, kuten kouluissa ja perheissä, että kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, vuorovaikutuksessa ja ajan diskursseissa. Ympäristötekijöillä, joissa ihmiset kulloinkin elävät, on siis siinä merkittävä vaikutus: siihen vaikuttavat niin aineelliset kuin symboliset ympäristötekijät ja ihmisen sosiaalinen kanssakäyminen. Näin kansalais- ja moraalideaalit määrittyvät sekä julkisten diskursseiden ja normien että ei-julkisten ja ilmausmattomien mekanismien ja prosessien välityksellä.

Tässä esityksessä tarkastelen moraalisaateluun liittyviä tekijöitä laajasti eri yhteiskunnallisten instituutioiden, laajemmin myös yhteiskuntaelämän keskeisten toimijoiden, näkökulmasta. Kysyn esimerkiksi sitä, miten valtion hallintoon, oikeusjärjestelmään sekä lääke- ja sosiaalialaan samoin kuin talouselämään liittyvät prosessit, muutokset ja instituutiot määrittivät näitä perinteisten kasvatustieteiden ohessa. Perustaltaan on siis kyse siitä, millaista kansalais- ja moraalidealia nämä tuottivat ja uudistivat ja mitkä keinot nähtiin tässä keskeiseksi. Entä mitä näiden sektorien toimijoilta ja viranhaltijoilta tässä suhteessa odotettiin ja millaisia ideaalikriteereitä heihin asetettiin Ruotsin ja Suomen modernisaation alkuvaiheessa, jolle oli tyypillistä juuri eritasoisen hallinnon ja sosiaalisen kontrollin lisääntyminen? Mikä merkitys tässä annettiin kansalaisten kasvatukselle, ohjaukselle ja säätelylle?

F3.3

Critical views of Theodor W. Adorno

Hanna-Maija Huhtala, Oulun yliopisto

Critical theory, once a prominent paradigm in the field of educational sciences, is accused of having no practical consequences. However, its sharp criticism should not be left acknowledged. Theodor W. Adorno's concept of "Halbbildung" refers to the (un)moral state of modern society. According to Adorno, the lack of morality in modern society was the consequence of the falsely set process of Enlightenment. The imprint of Halbbildung came agonizingly visible in Auschwitz. In the 1980's Andreas Gruschka investigated the term "Bürgerliche Kälte", which can be traced back to Adorno's early writings. Gruschka's work can be seen as a continuum of Adorno's critical views to the field of pedagogy.

F4 TEEMASEMINAARI: MOBIILIOPISKELU JA SISÄLLÖNTUOTANTO

Aika: perjantai 26.11 klo 13:45 – 15:15

Paikka: LS 13

Puheenjohtaja: **Heikki Kynäslähti**

Teemaryhmässä Opetusteknologia koulun arjessa -tutkimushankkeeseen kuuluvan tutkimuspaketin Mobiiliopiskelu ja sisällöntuotanto tutkijat esittelevät tekemäänsä tutkimusta.

Tutkimuspaketin tehtävä on tuottaa pedagogisia malleja vertaistuotannon käyttämiseen sekä opettamisessa että oppimisessa käyttäen monimediaa tuotettuna mobiililaitteilla. Pääpaino on mobiililyökalujen (ml. mini-laptopit ja älypuhelimet) käyttämisessä multimedian (ääni, video ja kuva) tuottamiseen.

Tutkimuspaketin päätutkimuskysymykset ovat:

1. Miten mobiilin sosiaalisen median tukema oppilaslähtöinen sisällöntuotanto voidaan ottaa osaksi opetusta ja opiskelua?
2. Millainen hajautettuja sosiaalisen median sovelluksia ja mobiililaitteen ominaisuuksia konvergoiva järjestelmä parhaiten tukee toimintaa?
3. Miten mobiilin sosiaalisen median opiskelukäyttö liittyy opettajan pedagogiseen ajatteluun sekä oppilaan pedagogiseen ajatteluun?

Alustavia tuloksia ja havaintoja:

Avoimet rajapinnat ja avoimet ohjelmistot helpottavat teknologian sopeutumista uusiin ympäristöihin ja tilanteisiin.

Avoin lähdekoodin ansiosta suurempi käyttäjäryhmä voi mukauttaa ohjelmistot omiin tarpeisiinsa sopiviksi

Avoimet rajapinnat mahdollistavat eri ohjelmien välisen vuorovaikutuksen ja uusien ohjelmistojen rakentamisen vanhempien varaan.

Järjestäjät:

- Helsingin yliopiston Mediakasvatuskeskus
- Tampereen yliopiston Informaatiotutkimuksen ja Interaktiivisen median laitoksen tutkimuskeskus (TRIM)
- Tampereen teknillisen yliopiston Advanced Multimedia Center (AMC)

Esittäjät:

Marja-Riitta Kotilainen, Helsingin yliopisto: *Miten mobiili tukee oppilaslähtöistä sisällöntuotantoa digitaalisessa portfolioyöskentelyssä*

Heikki Sairanen, Tampereen yliopisto, Informaatiotutkimuksen ja Interaktiivisen median laitoksen tutkimuskeskus (TRIM): *Mobiililaitteet ja sisällöntuotanto osana koulujen opetusteknologista ekosysteemiä*

Pauliina Tuomi ja Jari Multisilta, Tampereen teknillinen yliopisto: *Mobiilivideot oppimisen osana*

Jarkko Mylläri, Helsingin yliopisto: *Tiedonrakennuskartat globaalien ja monikielisten oppilasprojektien yhteistyövälineenä*

G1 SYMPOSIIO: KOHTI SUKUPUOLIOSAAMISTA – TARPEET JA HAASTEET OPETTAJAKOULUTUKSEN JA KOULUJEN PEDAGOGISTEN RATKAISUJEN TUTKIMUKSESSA

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: LS 9

Puheenjohtaja: **Jukka Lehtonen**

Tutkimussymposiumissa tarkastellaan suomalaista opettajankoulutusta ja siihen liittyvää tutkimusta eri näkökulmista. Symposiumin esitykset ja keskustelu pohjautuvat opetusministeriön rahoittamaan hankkeeseen, jonka tarkoituksena on edistää tasa-arvo- ja sukupuolittietoisuutta koskevaa kehittämistyötä kaikissa opettajankoulutusta antavissa yliopistoissa. Hanke koordinoidaan Helsingin yliopiston käyttäytymistieteiden laitoksella ja sen johtaja on professori Elina Lahelma, koordinaattori Pirkko Hynninen ja tutkimuskoordinaattori Jukka Lehtonen.

Symposiumin alustukset avaavat näkökulmia tutkimukselliseen kehittämistyöhön, jolla pyritään lisäämään valmiuksia vahvistaa sukupuoliosaamista opettajien ja kasvatustieteilijöiden koulutuksessa. Symposiumin neljän alustuksen jälkeen on mahdollisuus keskustella yhteisesti siitä, millaista tutkimusta tarvitaan tämän muutoksen tueksi ja miten siihen liittyviä haasteita voidaan kohdata.

G1.1

Tasa-arvo- ja sukupuolittietoisuus opettajankoulutuksessa (TASUKO) –hanke

Jukka Lehtonen, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos

Esittelen Tasa-arvo- ja sukupuolittietoisuus opettajankoulutuksessa (TASUKO) -hankkeen tutkimusohjelmatyön keskeiset teema-alueet. Näitä ovat eri yliopistoissa tehdyt ja tekeillä olevat hankkeen tukemat tutkimushankkeet, tutkimustarpeiden kartoitustyö, TASUKO:n toimijoiden haastatteluihin pohjautuva aineisto, josta muokataan julkaisua, sekä selvitys sukupuolen asemasta opettajankoulutusta koskevassa tutkimuksessa. Eri yliopistojen tutkimushankkeista esitellään tässä symposiumissa kolme (Lapin, Turun ja Oulun yliopistojen hankkeet). Lisäksi hankkeita on Itä-Suomen yliopistossa, Rauman opettajankoulutuslaitoksella (TY) ja Tampereen yliopistossa sekä Helsingin yliopistossa. Olen haastatellut 49 henkilöä, jotka ovat viime vuosina toimineet aktiivisesti TASUKO-hankkeessa eri puolilla maata tai muuten tehneet kiinnostavia avauksia sukupuoliteemojen analyysin osalta. Koostan näistä haastatteluista julkaisua, jonka aiheena on sukupuolinäkökulma tutkimusperustaiseen opettajankoulutustutkimukseen. Teen selvitystä sukupuolinäkökulmasta tai sen puutteesta suomalaisessa opettajankoulutusta hyödyttävässä tutkimuskentässä ja analysoin siihen liittyviä raportteja, kirjoja, tietokantoja sekä muuta aineistoa. Kerron esityksessäni, millainen kuva tämän selvityksen pohjalta muodostuu sukupuolesta opettajankoulutustutkimuksessa.

G1.2

Sukupuolittietoisuus ja sukupuolineutraali kasvatustiede

Päivi Naskali, Lapin yliopisto, Sukupuolitutkimuksen yksikkö

Esitelmä perustuu Tasuko-hankkeen Lapin yliopistossa toteutettuun osatutkimukseen. Selvitin siinä Sari Vidénin kanssa opettajien, opettaja-opiskelijoiden ja yliopisto-opettajien käsityksiä sukupuolittietoisuuden merkityksestä opettajankoulutuksessa. Kysymykset kohdistuivat yliopistosta valmistuneiden opettajien käsityksiin ja kokemuksiin saamansa koulutuksen hyödyllisyydestä opettajan työssä, yliopisto-opettajien kokemuksiin teemaa koskevasta opetuksesta ja opiskelijoiden oppimispäiväkirjojen analyysiin. Tulokset osoittivat, että työssä olevat opettajat mieltävät sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevan tietouden osana nykyaikaista opettajan pedagogista ajattelua ja opiskelijoilla oli hyvät valmiudet sukupuolen ja seksuaalisuuden kasvatuksellisen ja yhteiskunnallisen merkityksen reflektointiin. Kaikki ryhmät korostivat koulutuksen ja täydennyskoulutuksen tarvetta, toivoivat opintojen integrointia muihin opintoihin, mutta ilmaisivat myös tarpeen teoreettisesta tiedosta, joka auttaa uusien näkökulmien avaamiseen omassa työssä.

Vastaajien esittämien näkemysten perusteella opettajankoulutusta olisi mahdollista kehittää järjestämällä koulutusta opettajankouluttajille, integroimalla sukupuolta koskevaa tietoa eri oppiaineisiin ja harjoitteluun, tarjoamalla aiheesta erillistä opetusta ja täydennyskoulutusta. Yliopisto-opettajien vastauksissa tuli kuitenkin

esille käytännön toteutuksen kohtaamia haasteita. Tarkastelen tässä esityksessä lähinnä yliopisto-opettaja-aineiston perusteella, mitä sukupuolta koskevaan tietoon kohdistettu vastarinta sekä tietämiseen liittynyt emotionaalisuus, henkilökohtaisuus ja arkipäiväisyys kertovat opettajankoulutuksen perustana olevan tiedon ja tietokäsityksen luonteesta. Kysyn, riittääkö sukupuoleen tai tasa-arvoon liittyvän käsitteistön lisääminen opinto-ohjelmiin, vai tarvitaanko kasvatustieteellisten teorioiden ja tietokäsityksen analyysia.

G1.3

Opiskelijanäkökulma ja sukupuolisosaamisen tutkimushaasteet

Annukka Jauhiainen, Anne Laiho, Piia Kovalainen, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa toteutettiin keväällä 2010 verkkokysely osana TASUKO-hanketta. Kyselyn tavoitteena oli selvittää, mikä on TASUKO-hankkeen kannalta keskeisten tavoitteiden nykytilanne tiedekunnan opiskelijoiden arvioimana ja millaiset mahdollisuudet kasvatustieteen opiskelu tarjoaa sukupuolittuneiden prosessien havaitsemiselle ja ymmärtämiselle. Kysely suunnattiin eri opettajankoulutusten opiskelijoiden lisäksi myös kasvatustieteen asiiantuntijatehtäviin suuntautuville opiskelijoille. Survey-tutkimuksella etsittiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Minkälaisia käsityksiä opiskelijoilla on sukupuolesta ja sen merkityksestä koulutuksessa ja työelämässä?
2. Miten opiskelijat kokevat sukupuolten välisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuvan kasvatustieteiden tiedekunnassa?
3. Millaisia ovat opiskelijoiden kokemukset siitä, sisältyykö opintoihin sukupuolitematiikkaa ja millä tavalla he haluaisivat sukupuoleen liittyviä kysymyksiä käsiteltävän opinnoissa?

Esityksessä tarkastelemme kyselyn keskeisiä tuloksia, ja pohdimme, millaisia tarpeita ja haasteita niiden pohjalta voidaan asettaa opettajankoulutuksen ja pedagogiikan tutkimukselle sukupuolisosaamisen näkökulmasta. Opiskelijoiden näkökulmaa sukupuoli-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin tarvitaan, jotta opetussuunnitelmia ja pedagogisia ratkaisuja voidaan kehittää ja suunnitella opiskelijalähtöisesti. Opiskelijoiden näkemyksillä on myös uudenlaista painoarvoa tilanteessa, jossa opiskelijapalautteita käytetään opetuksen laadun arvioinnissa.

Kyselytutkimukseen liittyvistä menetelmällisistä ongelmista huolimatta laajalle kohdejoukolle suunnatut kyselyt toimivat jo itsessään sukupuoli-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusteemojen esiin nostajana ja keskustelun herättäjänä. Jatkossa tulisi kohdentaa vastaavanlainen kysely opettajankouluttajille ja koko tiedekunnan henkilöstölle sekä toteuttaa vastaavia opiskelijoille/henkilöstölle suunnattuja kyselyjä myös muissa tiedekunnissa. Lisäksi opettajien ja opettajankouluttajien sukupuolisosaaminen ja sen eri ulottuvuudet niin teoreettisesti kuin empiirisesti on haasteellinen tutkimuskohde.

G1.4

Revisiting and re-framing gender on Professional Ethics-Course, Intersectional approach in Curriculum development

José Adán Cardona López, University of Oulu

Gender and Sexuality (LGS), TASUKO Intervention on Educational Philosophy and Ethics-course, University of Oulu, focuses on issues of gender and sexual diversity within a feminist theory, intersectionality and transformational learning framework. Design -data was collected from 30 participants responding to (1) open-ended pre-survey, (2) Students' reflective study journal (3) Feedback Form assessing the impact of LGS-module within the course. Findings -a preliminary analysis suggests how students react to, learn from, and resist discussions about the intersection of gender and sexual diversity as an ethical issue in education. Some reflections suggest that after exposure to LGS, some students had undergone significant transformations regarding gender and sexual diversity issues. Some others had increased their 'gender awareness'. Meanwhile a few students found challenging to deal with gender and sexual diverse identities in school, their reflection suggested resistance to consider LGS within the ethical framework of the course. Value -Inclusion of LGS-module into teacher training program intent to bridge gaps between tolerance and social justice in education. This research shed some light on how students respond and identify obstacles to transformative strategies.

G2 KOHTI SUKUPUOLIOSAAMISTA

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 9

Koordinaattori: **Outi Ylitapio-Mäntylä**

G2.1

Opettaminen tehokkuus- ja kilpailukyky-yliopistossa

Annukka Jauhiainen, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Yliopisto on hierarkkinen instituutio, jossa sukupuoli kietoutuu yhteen monien muiden jakojen, kuten iän, virka-aseman tai sosiaalisen taustan kanssa. Kuten esimerkiksi Liisa Husu (2005, 25, 32) toteaa, tutkimus on tuottanut runsaasti tietoa tiedeyhteisön sukupuolistuneista rakenteista ja erilaisista sukupuolieroista, opiskelija- ja tutkijakunnan sukupuolirakenteesta sekä naisten syrjäytymisestä ja uralla etenemisen esteistä. Kuitenkin edelleen puuttuu tutkimusta sukupuolistuneiden käytäntöjen ja suhteiden monimutkaisesta dynamiikasta ja sukupuolistuneiden rakenteiden jatkuvasta uusintamisesta sekä makro- että mikrotason prosesseissa tiedeyhteisöissä.

Uuden haasteen sukupuolistuneiden käytäntöjen ja prosessien analysoinnille tuo yliopiston toimintaympäristön muutos, jonka taustalla vaikuttavat uusliberalistinen politiikka ja yritysmaailmasta omaksutut hallinto- ja johtamisopit. Managerialismi, markkinaorientoituneisuus sekä yhä enenevä pyrkimys (kustannus)tehokkuuteen, voitontavoitteluun ja välittömään hyötyyn kaikissa toiminnoissa ovat tuoneet yliopistoihin uusia toimintatapoja ja arvostuksia.

Uusi yliopistopolitiikka ja sen konkreettiset ilmenemismuodot kohdentuvat eri tavalla opetus- ja tutkimustyöhön sekä eri tieteenaloille. Pohdin esityksessäni, millaisia ovat näiden muutosten seuraukset yliopistojen sukupuolittuneelle työjärjestykselle ja erityisesti opetukselle yliopiston naistapaisena (ks. Naskali 2009) työnä. Miten managerialistiset puhetavat ja käytännöt ovat muuttamassa käsitystämme yliopisto-opetuksesta?

G2.2

Tasa-arvon valtavirtaistaminen - todellisuutta ja retoriikkaa

Anja Heikkinen, Emma Karhulahti, Johanna Lätti, Johanna Lammela, Leena Lietzén,
Tampereen yliopisto

Sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistaminen koulutuksessa ja työelämässä on 1990-luvulta alkaen ollut esillä EU:n politiikassa. Se nähdään "politiikkaprosessien uudelleen organisoimisena, parantamisena, kehittämisenä ja arvioimisena siten että politiikoissa toimijat soveltavat tasa-arvonäkökulmaa eri alojen kaikilla tasoilla, eri vaiheissa ja käytännöissä." Erona perinteiseen tasa-arvotyöhön on tasa-arvon ulottaminen kaikille aloille ja että "valtavirtaistajina" voivat olla myös tavalliset kansalaisia. Valtavirtaistaminen on arkirutiineja kyseenalaistava ja muuttava strategia. Pohjoismaissa tasa-arvotyö käynnistyi 1960-luvulla ja siitä tuli osa koulutus- ja työlainsäädäntöä. Silti yksilöiden kokemukset organisaatioiden käytännöistä voivat poiketa taustalla olevista oletuksista valtavirtaistamisen politiikan täytäntöönpanosta.

Esityksessä on neljä empiiristä tutkimusta, joissa selvitetään kokemuksia tasa-arvopolitiikan käytännön toteutuksesta opiskeluaikana ja työelämässä. Aineistona on tasa-arvosuunnitelmia, komiteamietintöjä, haastatteluja ja elämäkertakirjoituksia.

Tutkimuksessa yliopistojen tasa-arvopolitiikan toteutumisesta selvitetään, millaisia ovat viralliset toimenpiteet sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamisessa, ja millaisiin käytäntöihin on tarkoitus vaikuttaa. Toisessa tutkimuksessa tarkastellaan kokemuksia ammattiin sosiaalistumisesta ja ammatillisen identiteetin kehitymisestä miesvaltaisella metsäalalla. Kolmannessa keskitytään mieskasvatustieteilijöiden kokemuksiin sukupuolen merkityksestä muuttuvassa työelämässä ja neljännessä analysoidaan miesopettajien kokemuksia opettajuudestaan ja siihen liittyvistä sosiaalisista odotuksista alkuopetuksessa ja peruskoulun alimmilla luokilla.

Esityksessä keskustellaan siitä

- Löytyykö yhteisiä malleja täytäntöönpanna sukupuolten tasa-arvoon liittyviä toimia eri alojen koulutuksessa ja työelämässä?
- Vastaavatko sukupuolten tasa-arvokokemukset suunnitelmien henkeä ja kirjainta? Kohtaako retoriikka tosielämän?
- Mitä kokemukset toisen sukupuolen ammattiin kouluttautumisesta ja työelämässä toimimisesta kertovat tasa-arvosta käytännössä?

G2.3

Ammatillisten opettajien puhetta sukupuolesta

Leila Pehkonen, Ulpuukka Isopahkala-Bouret, Elina Lahelma, Sirpa Lappalainen,
Helsingin yliopisto

Tasa-arvolaki (1987) velvoittaa koulutusjärjestelmän edistämään tasa-arvoa. Oppivelvollisuuskoulua käsittelevässä keskustelussa huomiota on toistuvasti kiinnitetty naisten lukumääräisesti suurempaan edustukseen opettajakunnassa. Miesopettajien vähäinen määrä on ollut huolenaiheena niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin keskustelussa. Ammatillisen koulutuksen opettajakunnan sukupuolijakauma on kokonaisuutena tarkastellen tasainen, mutta sukupuolen mukainen eriytyminen eri ammatillisen koulutuksen sektoreiden välillä on jyrkkää. Ääripäitä edustavat sosiaali- ja terveydenhuoltoalan koulutus sekä tekniikan ja liikenteen ala. Lisäksi yhteisten opintojen opettajista (esim. kielet, matematiikka, äidinkieli) valtaosa on naisia. Koulutuksen sukupuolen mukainen eriytyminen heijastelee työmarkkinoiden eriytymistä.

Tarkastelemme sitä, miten segregoituneessa työympäristössä toimivat ammatillisen koulutuksen opettajat puhuvat työstään ja sukupuolesta. Pyrimme etsimään käsitteellisiä välineitä ymmärtää sukupuolittunutta toimijuutta ammatillisen koulutuksen kontekstissa. Lähtökohtanamme on ollut kysymys siitä toistuvatko oppivelvollisuuskoulusta tutut puhutavat ammatillisen koulutuksen kontekstissa. Aineisto on tuotettu kahdessa ammatillisessa oppilaitoksessa, joista toinen edustaa naisenemmistöistä sosiaali- ja terveysalaa ja toinen miesvaltaista tekniikan ja liikenteen alaa. Aineisto muodostuu 20 opettajan haastattelusta, joista viisi on miehiä.

Lukiessamme aineistoamme havaitsimme, että ammatillinen koulutus muodostaa sukupuolen analyysille peruskoulua monimutkaisemman kontekstin. Oppivelvollisuuskoulun opettajia yhdistää esimerkiksi suhteellisen yhtenäinen koulutustausta, kun reitit ammatillisen koulutuksen opettajaksi ovat monimuotoisemmat. Opettajuuden tarkastelu ammatillisen koulutuksen kontekstissa edellyttää kunkin alan sukupuolittuneiden käytänteiden ja hierarkioiden huomioimista.

G3 KOHTI SUKUPUOLIOSAAMISTA

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: LS 9

Koordinaattori: **Outi Ylitapio-Mäntylä**

G3.1

Sukupuoli perusopetuksen oppikirjoissa

Liisa Tainio, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Esitelmässä tarkastellaan sukupuolen rakentumista perusopetuksen oppikirjoissa. Tarkoituksena on kartoittaa se, onko aiemmassa tutkimuksessa (esim. Lahelma 1992, Palmu 2003, Lehtonen 2003) havaittu miessukupuolen näkyvyys ja vallakkaampi asema sekä heteronormatiivisuus edelleen olennainen osa suomalaisten oppikirjojen maailmankuvaa. Lisäksi halutaan tutkia sitä, miten opettajat havainnoivat oppikirjojen sukupuolijäsennystä.

Tarkastelun kohteena on äidinkielen ja kirjallisuuden, matematiikan ja oppilaanohjauksen oppikirjoja. Analysoitavana ovat 3., 6. ja 9. vuosiluokan suurimpien kustantajien myynnissä olevat, Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 periaatteita noudattavat oppimateriaalit, yhteensä 51 teosta (oppi- ja harjoituskirjoja).

Oppimateriaaleja tarkastellaan kriittisen diskurssianalyysin metodein (esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009). Tarkastelu on sekä määrällistä että laadullista. Määrällisessä analyysissä kartoitetaan oppimateriaalien kuvien sekä sukupuoleen viittaavien sanojen sukupuolijakaumaa. Tuloksena esitetään, että miehet pojat ja maskuliiniseksi rakennetut fantasiahahmot ovat enemmistönä kaikissa tutkituissa oppiaineissa kaikilla luokka-asteilla sekä kuvituksen että teksteistä laskettujen sanojen osalta. Laadullisen analyysin keinoin pyritään näkemään tilastotietojen taakse: Millaisia tasa-arvoon tai sukupuoleen liittyviä yleistyksiä, stereotyyppioita tai stereotyyppioiden purkamisia oppimateriaaleissa on tai voisi olla?

Oppimateriaalikartoituksen lisäksi tavoitteena on selvittää sitä, millä tavoin opettajat havainnoivat kirjojen sukupuolijäsennystä. Tätä tarkastellaan tilanteissa, joissa opettajapari tutkii ääneenajattelun menetelmää soveltaen aineistoon kuuluvia 9. luokan äidinkielen ja kirjallisuuden oppimateriaaleja. Pilottiaineistona on yksi videonauhoitettu tilanne, jota analysoidaan keskusteluanalyysin metodein (esim. Tainio 1997).

G3.2

Feministisen toimijuuden jäljillä

Seija Keskitalo-Foley, Lapin yliopisto

Alustuksessa autoetnografisen menetelmän mahdollisuuksia tehdä näkyväksi feministisen toimijuuden paikkoja. Autoetnografiaa ymmärretään etnografian alalajina, joka tarkastelee kulttuuria tutkijan oma-kohtaisesta positioista käsin. Elämäkerrallisuus, muistelu ja muistot liittyvät vahvasti mukaan. Feministisellä toimijuudella ymmärrän vallitsevien sukupuolittuneiden olettamusten ja käytäntöjen jollakin tavoin tapahtuvaa problematisointia. Keskeistä on feministisen toimijuuden paikkojen analysointi tilanteissa, joissa on ollut mahdollisuus haastaa vallitsevia sukupuolittuneita käsityksiä. Vaikka omat kokemukseni näistä tilanteista ovat tutkimukseni lähtökohta ja aineisto, tarkoitukseni on analysoida niitä ensisijaisesti sosiaalisesti rakentuneina oletuksina ja käytäntöinä eikä pelkästään henkilökohtaisina muistoina. Alustuksessa analysoin muutamaa sukupuolta koskevaa episodista elämäni lastentarhanopettajan, äidin, isoäidin sekä opettajan ja tutkijan positioista käsin.

G3.3

Tasa-arvoista ja sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta

Outi Ylitapio-Mäntylä, Lapin yliopisto

Tasa-arvoisuuden ajatus on kirjattu päivähoitoa ohjaaviin toiminta- ja opetussuunnitelmiin kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2005 (Vasu). Oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, kunnioituksen ja vapauden kysymysten pohtiminen päivähoitoon arjessa luovat arvopohjan varhaiskasvatustyölle. Nämä arvot on kirjattu Vasuun kuten myös kieleen ja kulttuuriin liittyvät näkökohdat, joissa erityisesti on korostettu tyttöjen ja poikien tasa-arvoisuutta kasvatuksen lähtökohtana.

Esityksessäni pohdin päiväkodissa ja kasvatuksessa vallitsevia sukupuolistavia käytäntöjä kohdistuen katseen erityisesti lasten ja aikuisten välisiin suhteisiin. Peilaan päiväkodin käytäntöjä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa esitettyihin näkökulmiin. Tarkastelen, millaisena päiväkodin toimintakulttuuri näyttäytyy tasa-arvon näkökulmasta. Pohdin myös sitä, millaista sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatusta voisi olla.

H1 MEDIAKASVATUS

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: LS 5

Puheenjohtaja: **Heli Ruokamo**

H1.1

Comparative Research on Primary School Teachers' Thoughts on Educational Use of ICT between Japan and Finland

Yutaro Ohashi, Heikki Kynäslahti, University of Helsinki

How should we design media educational environment and curriculum at school? This question has been one of the biggest concerns among teachers and researchers in Japan, with the aim of developing human resources needed to the information society. The objective of this research is to clarify present conditions and problems in media education and to consider new way of media education in classroom, by comparing "Japan model" with "Finland model". We have conducted a web-based survey on the thoughts on educational use of ICT of primary school teachers in Finland and in Japan. 19 Finnish teachers and 17 Japanese teachers answered. The survey showed several characteristics. One is that there is a cultural gap between them, whereas Japanese teachers value visual stimulation to students and all-at-once approach, Finnish teachers value discussion and rather individualized approach. Concerning teachers' attitude toward educational use of ICT, whereas some Japanese teachers value real-life experiences and still show cautious stances, most of the Finnish teachers have positive and concrete ideas. The result of this survey should not be generalized, but it is believed that these differences cause different classroom culture and different results in media education.

H1.2

Oppimisen taitoja liikkuvalla kuvalla – tieto- ja viestintätekniiikan innovatiivista yhdistelyä äidinkielen opetuksessa

Laura Palmgren-Neuvonen, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Future School Research Centre
Kari Kumpulainen, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Jyväskylän yliopisto

Mediamaailma on muuttunut: lasten ja nuorten mediatekstit ovat visualisoituneet, ja lukijasta on tullut tekijä. Kouluissa koetaan sukupolvien välinen mediakuilu varsin haasteellisenä. (Pohjola & Johnson 2009.) Samaan aikaan varsinkin poikien kiinnostus äidinkielen perinteiseen opiskeluun on vähentynyt (Luukka et al 2008). Tämä saattaa muodostua yksilön oppimisen kannalta kohtalokkaaksi, sillä äidinkielen häiriöttömän ja täydellisen omaksumisen voidaan katsoa tukevan tasapainoista tiedollista ja emotionaalista kehitystä (Mantila 2003).

Videoiden käyttö oppijoita osallistavana oppimismenetelmänä on viime vuosina herättänyt suurta kiinnostusta. Tähän ovat vaikuttaneet DV (digitaalinen video) -teknologian käytön helppous ja kuluttajaa suosiva hintakehitys sekä oppilaita osallistavat pedagogiset toimintamallit. Videotuotantoprojektien innostavat ja motivoivat oppijoita monin tavoin ikään ja sukupuoleen katsomatta (Hakkarainen 2007; Kearney & Schuck 2003, 2006).

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, miten DV-sisällöntuotanto soveltuu pedagogisen toiminnan tukemiseen äidinkielen opetuksessa ja miten DV-sisällöntuotanto vaikuttaa oppilaiden motivoitumiseen ja sitoutumiseen. Oululaisen koulun 4. ja 5. luokassa (N = 57) toteutettiin kolme erityyppistä videotuotantoprojektia, joiden aikana kerättiin aineistoa sekä laadullisin että määrällisin menetelmin. Luokat opiskelevat samanaikaisopettajajärjestelmässä, ja oppilailla on käytössään henkilökohtainen kannettava tietokone.

Tässä esityksessä tuon esille alustavia tuloksia, jotka antavat viitteitä siitä, että liikkuvan kuvan yhteisöllinen tuottaminen palvelee pedagogista toimintaa varsin lupaavasti. DV-tuotannolla on mahdollista motivoida lapsia ja nuoria äidinkielen ja viestinnän opiskeluun ja harrastamiseen sekä edistää heidän uuden ajan kansalais-taitojensa kehittymistä.

H1.3

Pedagogisen mallin kehittäminen matkailualan koulutukseen

Hanna Vuojärvi, Miikka J. Eriksson, Heli Ruokamo,

Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Mediapedagogiikkakeskus

Matkailuala on merkittävä työllistäjä ja yksi strategisista painopistealueista Itä-Lapissa. Viime vuosina alan kasvu on ollut vahvaa, mikä on korostanut ammattitaitoisen työvoiman merkitystä matkailupalveluiden ja niiden laadun kehittämiseksi. Työvoiman saatavuuden turvaaminen pakottaa myös matkailualan koulutusta tarjoavat oppilaitokset kehittämään toimintaansa, koska kilpailu opiskelijoista on kovaa. Itä-Lapin ammattiopisto (ILO) on vastannut haasteeseen käynnistämällä TravEd 2015-hankkeen, jonka aikana matkailualan koulutus on siirretty Kemijärveltä Pyhätunturin hiihtokeskukseen ja jonka tavoitteena on kehittää matkailualan koulutusta yhteistyössä Itä-Lapin matkailuyrittäjien kanssa. Koulutushankkeen rinnalle ja sen opetuksen kehittämisen tueksi on käynnistetty TravEd-tutkimushanke (Research and Development of Travelling Services through Mobile Education). Hankkeessa kehitetään uutta pedagogista mallia hajautettuun matkailukoulutukseen toisella asteella. Hajauttaminen viittaa paitsi fyysiseen sijaintiin, myös opiskelijoiden mahdollisuuteen käyttää erilaisia tietoverkkopohjaisia työvälineitä opiskelussaan ja työssäoppimisjaksojen aikana eri matkailuyrityksissä työskennellessään. Pedagogisessa mallissa tullaan hyödyntämään mobiilia tieto- ja viestintäteknologiaa (TVT) sekä sähköisiä oppimisympäristöjä. Käytännön kehittämistyö tapahtuu design-perustaisen tutkimuksen kautta. Alustava pedagoginen malli on kehitetty aiempien mallien ja tutkimustiedon pohjalta. Mallia testataan ensimmäisen kerran marraskuussa 2010 alkavalla työssäoppimisjaksolla, jolloin opiskelijat työskentelevät valitsemassaan matkailuyrityksessä joulun ja uuden vuoden sesongin ajan. Aineistoa kerätään ennen jakson alkua ja sen jälkeen haastatteleamalla opiskelijoita sekä jakson aikana opiskelijoiden blogeihin kirjoittamien oppimispäiväkirjojen muodossa. Analyysissa hyödynnetään grounded theory -menetelmää. Analyysin pohjalta pedagogista mallia kehitetään edelleen ja sitä testataan uudelleen keväällä 2011.

H2 MEDIAKASVATUS

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 5

Puheenjohtaja: **Päivi Hakkarainen**

H2.1

Subjektiiiviset merkityspolut kulttuurisessa ja virtuaalisessa tilassa

Martina Paatela-Nieminen, Itä-Suomen yliopisto, Savonlinna

Tarkastelen oppimista kulttuurisessa ja virtuaalisessa tilassa. Lähestyn tilaa intertekstuaalisen metodin avulla. Se tarjoaa keinon tuottaa, tutkia ja ilmaista subjektiivisia ja intersubjektiiivisiä merkityksiä avoimessa kulttuurisessa ja virtuaalisessa tilassa. Tilaa voi myös kutsua kulttuurien ja medioitten väliseksi merkitysavaruudeksi tai kulttuuriseksi alitajunnaksi. Moninaiset merkitykset ovat olemassa merkitysavaruudessa. Niistä subjekti luo henkilökohtaisia merkityspolkuja. Intertekstuaalisuudella tarkoitetaan visuaalisten, verbaalien ja auditiivisten tekstien välisyyttä. Intertekstuaalisuus on myös postmoderni tapa tuottaa merkityksiä kulttuurien ja medioitten välisesti. Metodina se tarjoaa keinon tutkia nykykulttuuriamme ja linkittää siihen palimpsestisiä jälkiä menneistä ajoista ja paikoista. Interteksti on jälkien kooste, jossa useat ajat, paikat ja merkityskerrokset ovat läsnä yhtäaikaan subjektin luomassa tilassa.

Itä-Suomen yliopiston Savonlinnan kampuksella opetettiin keväällä 2010 mediaopintokokonaisuutta luokanopettajaksi opiskeleville. Opiskelijat tutustuivat intertekstuaaliseen metodiin, jota he sovelsivat mediateksteihin. He tuottivat merkityksiä valitsemistaan suomalaisista mediateksteistä, niiden jatkumoista ja kulttuureista. Intertekstuaalisuus kytkettiin myös sosiaalisiin medioihin, joita käyttämällä tutustuttiin erilaisiin tapoihin löytää ja tuottaa merkityksiä. Lopuksi opiskelijat tekivät digitaalisesti taiteellisen tuotoksensa virtuaalisesta prosessistaan. Suomalaisuus näyttäytyi erilaisina paikallisuuden ja globaaliuden yhteyksinä kulttuurien ja medioitten välisessä tilassa. Kurssin tuloksista huomataan, että osalle opiskelijoista avoimuus oli etu ja osalle haitta. Intertekstien tulkinta on haastavaa, sillä kulttuurinen ja virtuaalinen tila on rajaton ja oppimisen tilat moninaiset.

H2.2

Ikitarinoista digitarinoihin - reflektio oppimisen edistäjänä digitarinaprojektin aikana

Jaana Tolonen, Oulun yliopisto

Jo kivikaudella kokoonnuttiin leiritulille kertomaan tarinoita, ja ne kaiverrettiin luolamaalauksiin kivityökalun avulla. Tänäpä digitaalisen ajan "luolamaalaukset", digitarinat, tehdään käyttäen teknologiana tietokonetta.

Pro gradu -tutkielmassa tutkin digitarinoita pedagogisena toimintamuotona. Tutkielma on osa ESR-rahoitteista Future School Research (FSR) -hankkeen FutureStory-projektia. Tutkielmassa tarkastellaan sitä, kuinka digitarinat edistävät oppimista.

Digitarinoita voidaan lähestyä opetuksessa ja oppimisessa reflektion, opiskelijoiden sitoutumisen ja motivaation, projektipohjaisen opetuksen sekä teknologian integroiminen näkökulmista. Reflektio edistää oppimisprosesseja erityisesti kokemuksellisessa oppimisessa. Reflektion merkitys korostuu erityisesti silloin, kun tuotetaan digitarinoita projekteissa yhteisöllisiä oppimisen menetelmiä hyödyntäen.

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostavat Moonin (1999), McDrury & Alterion (2003), McKillopin (2005), Mayesin, Morrisonin, Mellarin, Bullenin & Oliverin (2009) mallit digitaalisen tarinankerronnassa tapahtuvasta oppimisen reflektiosta. Tämä malli toimii tutkielman väljänä analyysiä ohjaavana viitekehyksenä empiirisessä osuudessa opiskelijoiden reflektiota analysoitaessa teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Aineistona tutkimuksessa käytetään Oulun yliopiston oppimisen ja koulutusteknologian tutkimusyksikön koulutusteknologian perusopintojen opintojaksolla "Pedagogisia näkökulmia tieto- ja viestintätekniiikan soveltamiseen" tuotettuja opiskelijoiden digitaalisia portfolioita sekä heidän digitarinoitaan. Opiskelijoita tuetaan refleksiivisyyteen ohjauksella ja ottamalla reflektiivinen kirjoittaminen osaksi opintojakson suoritusta.

Esityksessäni tarkastelen pedagogisen digitarinan käsitettä sekä reflektiota oppimisen edistäjänä digitarinaprojektin yhteydessä. Digitarinat tarjoavat luovan, uuden ja innovatiivisen lähestymistavan yhdistellä erilaisia opetusmuotoja. Ne ovat yksi työkalu opettajan pedagogiseen työkalupakkiin.

H2.3

Verkko-opetus käsityötieteen opinnoissa

Minna Kaipainen, Tarja Kröger, Itä-Suomen yliopisto, Opettajankoulutus, Savonlinnan kampus

Verkon välityksellä tapahtuvaan opettamiseen ja oppimiseen liittyy runsaasti odotuksia toiminnan tuomasta lisäarvosta. Verkkopohjaisten oppimisympäristöjen toivotaan tukevan yhteisöllistä oppimista ja tiedonrakentamista, jossa vuorovaikutus on tärkeässä asemassa.

Esityksessä tarkastellaan verkko-opetuksen käyttöä ja siitä saatuja kokemuksia käsityötieteen opetuksessa Itä-Suomen yliopistossa. Verkko-opetusta on lisätty käsityötieteen opinnoissa Savonlinnan kampuksella mm. jotta opiskelijat voivat suorittaa syventäviä opintoja osin samanaikaisesti, kun he suorittavat sivuaineopintojaan tai opetusharjoitteluaan muilla paikkakunnilla. Tavoitteena oli myös opiskelijoiden aktiivinen työskentely, monipuolisten taitojen hankkiminen ja opiskelijoiden vertaistyöskentelyn ja vuorovaikutuksen aktivoiminen.

Opintojaksojen toteuttamistavaksi valittiin sulautettu opetus: opintojaksoilla integroitiin lähi- ja verkko-opetusta sekä itsenäistä opiskelua toisiaan tukeviksi opetusmuodoiksi. Opintojaksojen verkko-oppimisalustana hyödynnettiin Moodlea luentomateriaalin jakamisessa, verkkokeskusteluissa, opiskelijoiden harjoitustehtävän organisoimisessa sekä opettajan ja opiskelijoiden että opiskelijoiden keskinäisessä tiedottamisessa.

Opintojaksojen jälkeen opiskelijoilta kerättiin palautetta kurssien toteutustavoista. Palautteista kävi ilmi mm. se että lähi- ja verkko-opiskelun yhdistämistä pidettiin hyvänä ratkaisuna, mutta osa toivoi lähitapaamisia enemmän. Lähitapaamiskertaa toivottiin erityisesti alkuun, sillä verkossa tapahtuvaa esittäytymistä ei pidetty riittävänä. Mahdollisuutta kuunnella luennot verkossa itselle sopivana ajankohtana pidettiin hyvänä. Luentoihin liittyvä keskustelu käytiin verkossa rajattuna aikana (viikko / verkkoluento+verkkokeskustelu). Jotkut pitivät tätä hyvänä ratkaisuna ja toiset pitivät tätä liian rajattuna aikavälinä ja toivoivat pitempää aikaa. Kaiken kaikkiaan palautteissa nousi esille erityisesti synkronisen ja asynkronisen vuorovaikutuksen vuorotteluun liittyvävä problematiikka, jota esityksessä muun muassa pohditaan.

H2.4

VIRESIMU – Helsingin normaalilyseon virtuaalinen opettajankoulutussimulaatio

Sinikka Sahi, Helsingin normaalilyseo

VIRESIMU on MOODLE:n keskustelufoorumilla toimiva opettajankoulutussimulaatio. Se nojaa konstruktivismiin, autenttisen opiskelun ja Community of Inquiry - teoriaan. VIRESIMUssa harjoittelijat osallistuvat kuvitteellisen Suutarinmäen yläkoulun elämään aineenopettajan rooleissa. Roolien perusakseleina ovat pedagoginen avoimuus - sulkeutuneisuus ja autonomisuus - yhteisöllisyys. Keskustelua ohjaa mentori rehtorina ja tyyppiluokka 8f:n luokanohjaajana. Rehtorilla painottaa yhteisöllisyyttä ja kollegiaalisuutta. Rooliopettajat keskustelevat heille annetuista ongelmista tavoitteenaan yhteisöllinen ja reflektioiva ongelmanratkaisu. Ongelmat ovat tyyppillisiä aineenopettajan kohtaamia tilanteita: luvattomat poissaolot, koulukiusaaminen, maahanmuutaja-asiat, opettajan eettisyys jne. Kunkin ongelmatilanteen ratkaisemiseksi osallistujat saavat asiaan liittyvää materiaalia verkko-osoitteina. Simulaatiovaiheen jälkeen seuraa debriefing-keskustelu, jonka aikana kukin osallistuja keskustelee ilman roolia eli omana itsenään.

VIRESIMU:n palautteissa dialogiset eli yhteisölliset roolit saaneet harjoittelijat ovat tyytyväisimpiä VIRESIMUun. Näyttää siltä, että yhteisöllisyys, ammatillinen oppiminen ja mentorin läsnäolo toteutuvat. Opiskelijat eivät pidä simulaatiosta opiskelumenetelmänä yhtä paljon. Harjoittelijat näkevät opiskelunsa opiskelupisteiden suorittamisena, ei valmistautumisena ammattiin.

H3 MEDIAKASVATUS

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: LS 5

Puheenjohtaja: **Leo Pekkala**

H3.1

Tietokoneeton elämä yli 60-vuotiaan valintana

Päivi Hakkarainen, Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Mediapedagogiikkakeskus

Pirkko Hyvönen, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Oppimisen ja koulutusteknologian tutkimusyksikkö

Ikääntyneiden osallisuus 2000-luvun suomalaisessa lapsi- ja nuorisovoittoisessa mediakasvatustoiminnassa on heikko. Kansallisissa ja eurooppalaisissa strategioissa on priorisoitu tarvetta tukea ikääntyneiden kansalaisten pääsyä internetiin sekä tarvetta ymmärtää paremmin heidän erityistarpeitaan. Tietokoneen ja internetin käyttöön liittyvä digitaalinen kuilu on kaventunut, mutta silti olemassa oleva. Tietokoneen ja internetin käyttäjämäärien kasvusta, strategioista ja visioista huolimatta osa ikääntyneistä ei kuitenkaan halua tai voi käyttää internetiä.

Tarkastelemme esityksessämme sitä kuinka tietokoneettoman arjen itse valinneet ikääntyneet merkityksellistävät tietokoneettomuutensa. Miten he kokevat ja selittävät tietokoneettomuutensa: millaisia merkityksiä he antavat tietokoneelle, siitä kieltäytymiselle ja tietokoneettomalle arjelle? Lähestymme näitä kysymyksiä ikääntyneiden omien kertomusten kautta. Keräsimme keväällä 2009 Lapin, Pohjois-Pohjanmaan sekä Kainuun maakunnissa julkaistavien sanomalehtien ja ilmaisjakelulehtien kautta yli 60-vuotiaiden kirjoituksia siitä, millaista elämä ilman tietokonetta on. Tutkimusaineistomme käsittää 150 kirjoitusta, mutta kuvaamme esityksessämme tarinoita (n=126), joissa tietokoneettomuus merkityksellistyy kirjoittajan omasta tahdosta tehtynä valintana.

Aineiston analyysi grounded theory -lähestymistavan mukaisesti osoittaa, että tietokoneen nähdään uhkaavan erityisesti vapautta, hyvinvointia ja sosiaalisia suhteita. Lisäksi tietokoneen nähdään vievän aikaa merkityksellisemmiksi koetuilta harrastuksilta ja askareilta, jotka liittyvät mm. luontoon ja käsillä tekemiseen. Tietokoneiden integroiminen kaikkien ikääntyneiden arkeen ei näytä aineistomme perusteella ratkaisulta ikääntyneiden osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Pikemminkin vaikuttaa perustellulta kehittää tietoyhteiskuntaa niin, että ikääntyneille edelleen tarjotaan valinnan vapautta sekä mahdollisuuksia elämiseen ja osallisuuteen ilman tietokonetta.

H3.2

Mediakasvatus - oxa kasvatustieteiden puissa vai vihreämpää ruohoa?

Leo Pekkala, Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Mediapedagogiikkakeskus

Tässä esityksessä tarkastellaan mediakasvatusta osana kasvatustieteiden kenttää. Uutena tieteenalana mediakasvatus hakee vielä paikkaansa ja käsitteenmäärittelyä käydään niin akateemisessa keskustelussa kuin populäärissä mediassakin. Häilyvä käsitteenmäärittely kuvastaa epävarmuutta koko tieteenalan oikeutuksesta itsenäisenä tieteenä. Tässä esityksessä tarkastellaan mediakasvatusta muun muassa Deleuzen ja Guattarin esittämän tiedealamäärittelykritiikin kautta. Tieteenalamäärittelyissä kasvatustieteessäkin käytetään usein hierarkisia, puumaisia malleja, joissa mediakasvatus voitaisiin korkeintaan nähdä yhtenä kasvatustieteiden muodostaman puun oksana. Näin suhteet muihin tieteenaloihin muodostuvat usein dikotomisiksi ja rakenteesta tulee väistämättä jäykkä. Mikäli tieteenalamäärittelyn metaforaksi otetaan vaikkapa ruohonjuuristo, päästään irti hierarkioista. Juuristometafora antaa mahdollisuuden horisontaaliseen, aitoon monitieteelliseen tarkasteluun. Mediakasvatus ei ole kytketty vain kasvatustieteisiin, vaan yhteys voidaan luoda mille tahansa tieteenalalle. Oman tieteellisen alueen rajaamisessa ei tarvitse tyytyä vain yhteen tieteenalaan, yksiin tieteenkäsitteisiin. Linkkejä voidaan rakentaa näennäisesti toisistaan hyvinkin kaukana olevien tieteenalojen kanssa. Olisiko itse asiassa parempi hylätä kokonaan perinteinen tieteenalapohjainen määrittely ja suunnata käsitteellinen kehittäminen enemmän kulttuurisiin määreisiin?

11 TAIDEKASVATUS

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: LS 4

Koordinaattori: **Leena Aura**

11.1

Tiedonalalähtöinen eheyttäminen monialaisissa opinnoissa: fysiikka, maantiede ja kuvataide tilaa tutkimassa

Seija Kairavuori, Sirpa Tani, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Monikulttuurisen luokanopettajakoulutuksen kehittämistyössä Helsingin yliopistossa koettiin tarpeelliseksi pohtia uudella tavalla monialaisten opintojen sisältöä. Vahva ainejakoisuus nähtiin toisaalta tärkeänä tiedonalojen näkökulmien ymmärtämiseksi, mutta toisaalta haluttiin lisätä mahdollisuuksia opiskeltavien aineiden integraatioon. Tutkintovaatimusten uudistus syksyllä 2008 tarjosi mahdollisuuden ideoida uudenlaisia lähestymistapoja ainedidaktisten opintojen toteuttamiseen. Monialaisten opintojen valinnaisosat päätettiin korvata tiedonalalähtöisillä eheyttävillä kursseilla. Esityksessä tarkastelemme yhtä eheyttävistä kursseista, nimeltään 'Tiedonalalähtöinen eheyttävä opetus monikulttuurisessa koulussa'. Asetimme oleellisiksi periaatteiksi eheyttämiselle sen, että 1) yhden ilmiöalueen opiskelussa pyritään saavuttamaan usean oppiaineen tavoitteita, 2) opittavat sisällöt ovat tiedonalojen näkökulmasta relevantteja ja 3) ilmiöalueen opiskelussa sovelletaan usean tiedonalan tiedonhankinnan perusteita ja menetelmiä. Kurssin teemaksi valittiin tila, jota käsiteltiin fysiikan, kuvataiteen ja maantieteen näkökulmista. Opiskelijoiden tehtäväksi tuli suunnitella ja toteuttaa lyhytelokuva, jonka tavoitteena oli tarkastella tilaa eheyttämällä näitä näkökulmia ja herättää aiheesta kysymyksiä alakoulun oppilaille. Elokuvat katseltiin ja niistä keskusteltiin yhdessä sekä tiedonalalähtöisen eheyttämisen että monikulttuurisuuden näkökulmista. Elokuvat esitettiin myös alakoulun oppilaille. Lopuksi kurssilla opittua pohdittiin kirjallisuuteen pohjaten ryhmäesseessä. Esityksessämme avaamme lyhyesti tiedonalalähtöisen eheyttämisen ajattelutapaa sekä kuvaamme vetämämme kurssin sisällön ja toteutuksen. Tarkastelemme lopuksi opiskelijoiden oppimaa esseiden ja opiskelijapalautteen perusteella. Esitämme huomioita laadukkaana eheyttämisen edellytyksistä. Liitämme pohdintamme laajempaan keskusteluun ainejakaisen opetuksen eheyttämispyrkimyksistä mm. uuden tuntijakoesityksen yhteydessä.

11.2

Nuorten sanoja ja kuvia Kalevalan tarinoista Tampereella

Pirjo Vaittinen, Tampereen yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Kulttuurikasvatuksen yksi tehtävä on rakentaa näkemystä siitä, keitä me olemme ja mitä on kansallinen kulttuuriperintömme. Globaalille maailmalle ja nykyajalle on ominaista sirpaleisuus. Siksi on vastapainoksi tärkeää, että nuorille syntyy yhteys omaan kulttuuriseen menneisyyteen ja perinne säilyy elävänä.

Nuorten sanoja ja kuvia Kalevalan tarinoista -projektissa käsitellään kalevalaista maailmaa nykynuoria puhuttelevin tavoin ja rohkaistaan heitä tarkastelemaan Kalevalan tarinoita ja kuvastoa heidän omasta kokemisympäristöstään käsin sekä tuottamaan uusia tulkintoja.

Lukuvuoden 2009- 2010 aikana Sara Hildén -akatemiassa nähtiin, millaisia ovat nykynuorten tulkinnat Kalevalasta, visualisoitiin Kalevalan tarinoita, tapahtumia ja henkilöitä. Tuloksena on 7-16-vuotiaiden raikkaita nuorekkaita tulkintoja Kalevalasta.

Keväällä ja kesällä 2010 on Sara Hildén -akatemian rehtori Heli Tiaisen aloitteesta suunniteltu tutkimus-, kehittämis- ja oppimateriaalin tuottamishanke, joka toimii myös esimerkkinä yhteistyöstä oppimisympäristön laajentamiseksi.

Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen äidinkielen didaktiikan lehtori Pirjo Vaittinen ja Tampereen normaalikoulun lehtori Kaarina Ahonen ovat suunnitelleet 9-luokan äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunneille opetus- ja opiskelukäytänteitä, tehtäviä ja ohjeita. Taiteen perusopetuksen nuorten tekemä Kalevalaan pohjautuva kuvamateriaali on toiminut virikemateriaalina kirjoittamiselle, kuvista on kirjoitettu analyyseja, ja kuvista kirjoittamisen rinnalla on opiskeltu Kalevalan tekstejä sekä katsottu Tuliteatteri Flamman esitys.

Sara Hildén -akatemian nuoret kuvantekijät ovat tuoneet oman osuutensa esille yhteisessä tilaisuudessa, jossa he saivat myös kuulla kuvien pohjalta kirjoitettuja uusia tarinoita.

11.3

Taidekasvatus moniammatillisena yhteistyönä

Saila Nevanen, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca, Helsinki

Antti Juvonen, Itä-Suomen yliopisto

Heikki Ruismäki, Helsingin yliopisto

Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tarkoitus: Tutkimuksessa tarkastellaan, millaista taidekasvatusta opettajien ja taiteilijoiden moniammatillisena yhteistyönä toteutettu taideprojekti tuotti?

Tutkimuksessa selvitetään, millaisia eroja päivähoiton ja koulun ammattilaisten ja taiteilijoiden lähtökohdissa ja tavassa toteuttaa taidekasvatusta päiväkodeissa ja kouluissa oli? Tarkastelun kohteena on Helsingissä toteutettu projektikonaisuus, johon kuuluivat kuva- ja ympäristötaide-, sanataide ja draama-, tanssi-, sirkus- ja arkkitehtuurihankkeet. Toimintaan osallistui alle kouluikäisiä ja alkuopetusikäisiä lapsia (N=1500), kasvatusalan ammattilaisia (N=400) ja taiteilijoita (N=20).

Menetelmä: Tutkimusmenetelmänä sovellettiin monitahoarviointia, joka kohdistui projektikonaisuuteen ja erityisesti toiminnan laatuun. Keskeistä tässä arviointitavassa on sidosryhmien osallisuus, monimenetelmällisyys ja se, että analysoinnissa otetaan huomioon toiminnan konteksti. Aineistona käytettiin taiteilijoiden ja opettajien haastatteluita (N=18), projektin loppuraportin kertomuksia (N=9), projektia koordinoineen ryhmän kokousmuistioita (N=14) ja muuta seurantamateriaalia.

Tulokset: Taiteilijoiden ja opettajien muodostama moniammatillinen työpari tai -ryhmä tuotti taidekasvatusta, jonka työskentelyprosessia ja taiteellisia lopputuoksia (esityksiä ja näyttelyitä) sekä opettajat, taiteilijat että hallinnon toimijat arvioivat korkeatasoisiksi ja projektin tavoitteet ylittäneiksi. Toiminnassa pystyttiin yhdistämään hyvä taiteellinen ja pedagoginen osaaminen sekä lapsiryhmän tuntemus. Työskentelyn onnistuminen edellytti yhteistä suunnittelua, joustamista omista totutuista toimintatavoista ja yhteistyön pitkäkestoisuutta, joka mahdollisti uusien toimintakäytäntöjen kokeilun ja kehittämisen.

Taiteilijat painottivat työskentelyn tavoitteissa ja tulosten arvioinnissa taiteen merkitystä sinänsä. Kasvatusalan ammattilaiset taas korostivat taiteen välineellistä arvoa. Nämä eri painotukset tuottivat kuitenkin eri osapuolia tyydyttäneen ehjän ja hyvän kokonaisuuden.

I2 TAIDEKASVATUS

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 4

Koordinaattori: **Leena Aura**

I2.1

Musiikin ja ääniympäristön kuuntelu - korkeataidetta vai kansalaistaitoa kuuntelukasvatukseen

Olli-Taavetti Kankkunen, Sibelius-Akatemia

Musiikin kuuntelulla - erityisesti klassisessa musiikissa - viitataan musiikkiin taiteena. Sen sijaan ääniympäristön kuuntelu nähdään kansalaistaitona, joka opitaan sosialisoinnin kautta. Oletetaan, että musiikin kuuntelua voidaan edistää kuuntelukasvatuksella, mutta ääniympäristön kuunteluun ei erityistä kasvatusta tarvita. Ristiriita oletusten välillä syntyy, kun musiikki on osa ääniympäristöä.

Vaikuttaa siltä, että musiikin teoskeskeinen autonomia sekä yleisemminkin aktiivisen kuuntelun ideaali ovat entisestään murtumassa. Fine Arts -mallin kontemplatiivinen kuuntelutapa ja esteettinen suhtautuminen musiikki(taide)teokseen on jäämässä yhdeksi monista kuunteluasenteista. Äänimaisematutkija Barry Truax`n mukaan kuuntelutapoihin ja asenteisiin vaikuttavat ennen kaikkea kuuntelija, ympäristö sekä ääneen liittyvä informaation määrä ja vaihto. Truax`n akustisen kommunikaation teoriaan perustuva kuuntelutapaluokitus soveltuu sekä musiikin että ääniympäristön kuuntelun analyysiin.

Vertailen esityksessäni akustisen ja sosiaalisen ympäristön sekä musiikin ominaisuuksia ja kuuntelutapoja. Osoitan, että ääniympäristön ominaisuudet ja kuuntelun tavat, asenteet ja kriteerit ovat vain tiettyyn mittaan asti samat kuin musiikin kuuntelussa, joka Reimer Bennettin esteettisen ja David Elliottin praktiikan musiikkikasvatusfilosofian valossa pohjautuu Fine Arts -ajattelumalliin. Molemmat kuuntelukasvatuksen paradigmat osoittautuvat riittämättömiksi ääniympäristön kuuntelukasvatuksessa. Koska arjen äänet, musiikki, verbaaliset ja ei-verbaaliset äänet saavuttavat aistimme lakkaamatta vuorokauden ajoista riippumatta, suomalaisen perusopetuksen käytäntöön tulisi tuoda jokapäiväisen ääniympäristön tarkkaavainen havainnointi, analyysi ja kriittinen tulkinta. Ääniympäristön kuuntelukasvatus voidaan nähdä kansalaiskasvatuksena, sillä kaikkia koskettava globalisoituvan maailman ääniympäristö ja sen muutokset edellyttävät auditiivisia kansalaistaitoja.

I2.2

”Tuli sanaton olo – ja iloinen” Viidesluokkalaiset klassisen musiikin kokijoina

Serja Turunen, Itä-Suomen yliopisto, Savonlinna

Tutkimukseni tarkoituksena on lisätä ymmärrystä koululaisten tavoista kokea ja kuvailla klassista musiikkia; erityisesti niistä merkityksistä, joita koululaiset antavat kuulemalleen musiikille sekä tunteista, joita klassinen musiikki heissä herättää. Tutkimuksen käytännön merkitys on peruskoulun taide- ja tunnekasvatuksen kehittämistarpeissa; se pohjautuu ajatukseen klassisen musiikin tunneilmaisuvoiman mahdollisuudesta toimia tunteiden tiedostamisen, reflektoinnin, nimeämisen, tunne-elämän rikastamisen ja syventämisen tukena.

Ensimmäinen aineisto muodostuu viidesluokkalaisten kirjoitelmista, jotka on kirjoitettu autenttisisa musiikin kuuntelutilanteissa. Koululaiset kirjoittivat kokemuk kuvauksensa kolmesta tunneilmastoltaan erityyisestä klassisen musiikin teososasta. Yksilölliset kokemuk kuvaukset analysoitiin fenomenologisesti ja tulkittiin hermeneuttisesti.

Tuloksia:

1. Yleisistä merkitysverkostoista koottu koululaisten musiikin lähestymistapojen malli muodostui *viidestä klassisen musiikin kohtaamisen, prosessoinnin ja kuvailun tavasta*, jotka ovat: emotionaalinen, referentiaalinen, formaalinen, reflektiivinen ja arvottava. Suurin osa lapsista käytti monipuolisesti erilaisia musiikin lähestymistapoja.

2. Tunne kuvauksista välittyi *kolme tunnekokemuksen muotoa*: a) kuulijoiden omakohtaisesti kokemat ja refleктоimat tunnetilat ja niiden muutokset, b) musiikinäytteissä koetut tunneilmapiirit ja tunnelmat sekä c) tunnepitoiset mielikuvat, joita musiikki kuulijoissa herätti. Lasten havainnot ja kokemukset musiikin tunnetiloista olivat vahvoja ja yhdenmukaisia kuvaustavasta riippumatta. Erityisen rikasta tunnesanastoa lapset käyttivät mielikuvakirjoituksissa.

Tutkimuksen eteneminen lisensiaatin työstä väitöskirjaksi on syventävän aineiston hankintavaiheessa. Aineisto koostuu musiikinäytteisiin pohjautuvista kirjoitelmista, haastatteluista ja semanttisista differentiaaleista.

Avainsanat: Fenomenologia, hermeneutiikka, klassinen musiikki, koululainen, merkitys, musiikin kuuntelu-kokemus, tunne

12.3

Rohkeus ja läsnäolo: oppilaan oma ääni koulukirjoittamisessa

Elina Harjunen, Riitta Juvonen, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Voice-tutkimuksen lähtökohtana on kulttuurissamme ja yhteiskunnassamme sivuutettujen vaihtoehtoisten näkemysten, toisten äänten, esille tuominen ja voimistaminen (naiset, lapset ja muut länsimaisesta valkoisesta, heteroseksuaalisesta keskiluokkaisesta miehestä poikkeavat; vrt. Gilligan 1982). Oma ääni taas esiintyy nykyisin käsitteenä mitä moninaisimmissa yhteyksissä. Se liitetään esimerkiksi voimaantumiseen, rohkaistumiseen ja oman identiteetin löytymiseen.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 2004 oma ääni on lyhyesti mainittu äidinkielen ja kirjallisuuden osuudessa ja liitetty oppilaan taitoon viestiä, esimerkiksi tuottaa tekstejä ja hyödyntää niitä eri tarkoituksiin (POPS 2004, 49, 51). Äänellä on siten yhteys osallisuuteen yhteiskunnassa. Omaa ääntä onkin tarkasteltu kielitieteessä retoriikan kannalta – lukijan huomioon ottamisena ja tekijän läsnäolona tekstissä (esim. Hunston & Thompson 2000), kirjoittamisen opetuksen tutkimuksessa ja oppaissa taas kirjoittajan rohkeutta ja läsnäoloa lisäävien opetusmenetelmien kannalta (esim. Murray 2009; Graves 1994).

Oma ääni ei tekstissä kuulu, mikäli kirjoittajalla ei ole rohkeutta sanoa, rohkeutta olla jotakin mieltä. Kieltä ja ajattelua laajemmin oman äänen voisi siis liittää koko perusopetuksen tehtäviin, identiteetin eli minäkuvan, kehitykseen sekä itsetunnon ja -luottamuksen kasvuun (POPS 2004, 12).

Pohdimme esityksessämme, mitä oma ääni voisi tarkoittaa äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen kontekstissa. Etsimme yhteyksiä kielitieteellisen ja kasvatustieteellisen tutkimusten välillä ja havainnollistamme tuloksiamme oppilaiden kirjoitelmista poimituilla esimerkeillä. Esitämme lopuksi, miten ohjata oppilasta omaääniseen viestintään.

12.4

Kuviteltuja kerronnallisia kohtaamisia kotiarjessa

Elina Viljamaa, Oulun yliopisto

Lapsen olemisen ja elämisen tapa ei helposti suostu luokkiin ja kategorioihin, analysoitavaksi. Kerron puheenvuorossani tekeillä olevan väitöskirjatyöni narratiivisesta aineistosta, jota on syntynyt ja rakentunut kotiympäristössä monin eri tavoin jossakin omien lasteni ja minun välisessä maastossa; välillä lähempänä lasta ja välillä minun ajatuksissani. Pohdin suhdettani aineistoon ja analyysiin ja kysyn, voisiko näitä kerronnallisia episodeja lähestyä Gaston Bachelardin (1957 / 2003) kuvan ja kuvittelun avulla? En esitä valmiita väitteitä, vaan pikemminkin ehdotan ja kuuntelen, millaisia ajatuksia ja minulta huomaamatta jääneitä näkökulmia ”taiteen tapainen” lähestymistapani herättää.

13 TAIDEKASVATUS

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: LS 4

Koordinaattori: **Leena Aura**

13.1

Hahmottaminen, tekeminen ja tulkinta taidon oppimisen tiloina

Erja Syrjäläinen, Liisa Haverinen, Helsingin yliopisto

Esityksen taustana on kotitalous- ja käsityötieteiden koulutuksissa käynnissä oleva taitopedagogiikan tutkimushanke (Syrjäläinen & Haverinen, 2005), jonka tavoitteena on avartaa näkemystä taidon oppimisesta ja opetuksesta. Syrjäläisen (2003) tutkimuksen pohjalta taidon oppimisessa on eriteltävissä kolmenlaisia oppimisen tiloja: hahmottamisen, tekemisen, tulkinnan tilat. Esityksessä havainnollistetaan, miten nämä tilat voidaan liittää oppimisteoreettiseen viitekehykseen. Taidon oppimista tarkastellaan konstruktivistisena tieto- ja taitorakennelmaan kerrostuvana järjestäytymisenä, jossa kokonaisuudet hahmotuvat käsikirjoituksiksi (esim. Lehtinen & Palonen 1999) tai ”sävelmiksi” (Godal 1997). Taitojen automatisoitumisen myötä oppimisympäristön kompleksisuus ja sen hallinta kasvaa. Taitopedagogiikka määrittyy opettajan toimintana, jossa hänen oma käsikirjoituksensa taidosta, kontekstista sekä vuorovaikutuksesta on lähtökohtana, kun opettaja opetusta suunnitellessaan ”sukeltaa” alempiin taidon kerrostumiin eläytyen oppijan asemaan. Keskeistä pedagogisessa työskentelyssä on oppimista edistävien tukirakenteiden kehittäminen, joiden avulla muun muassa oppijan mielenkiinto ”värätään”, pienennetään ongelmanratkaisuaskeleita, ylläpidetään tavoitteisuutta ja tuodaan esiin kriittiset kohdat. Hahmottaminen, tekeminen ja tulkinta ovat oppimisprosessissa päällekkäisiä ilmiöitä, kuitenkin niin, että hahmottaminen painottuu alkuvaiheessa, tekeminen prosessin keskivaiheilla sekä tulkinta painottuen loppuun. Näitä oppimisen tiloja suhteutetaan syvällisen oppimisen edellytyksiin: miten uudet ideat ja käsitteet yhdistyvät olemassa olevaan? Miten käsitteet, välineet, materiaalit linkittyvät toisiinsa muodostaen toimintarakenteen? Miten oppija ymmärtää mallin ja taustalla olevat periaatteet? Miten oppilas arvioi työskentelyn ehtoja suhteessa tietoihin ja taitoihin? Miten oppija motivoituu dialogiin toimintaympäristön kanssa? Ja miten oppija arvioi taidossa kehittymistään?

13.2

Teemat ja skeemat vs oppimisen ilmiöistäminen

Eeva-Maija Lappalainen, Oulun yliopisto

Käsitysten vaihtoon tähtäävä inhimillinen toiminta on vuorovaikutusta l. interaktiota. Ihmisten keskustellessa kasvotusten voidaan kysyä, miten heidän toimintansa, tietonsa, osaamisensa voidaan jakaa ja ottaa tarkastelun kohteeksi. Keskusteluun vastakkain asetettujen kasvojen näkemisen lisäksi havaitaan kasvojen väliin sijoittuva kuvio. Se mielletään psykologiassa maljakoksi. Nähdään(kö) samanaikaisesti kahdet kasvot, maljakko ja hahmotetaan(ko) maljakon sisältö. Onnistuuko se aina sittenkään, kun keskustelijoilla on yhteinen kieli, jolla kommunikoida. Miten kehon osat kuten kädet, työstettävät materiaalit, työvälineet ja -tavat voivat olla osa oppimisen ilmiöistämistä? Pohdin, kuinka ilmiöiden ja asioiden (lue käsityömuotoilun ulottuvuuksien) väliset yhteydet tunnustetaan. Kuinka ne havaitaan ja kuinka niitä opitaan erittelemään. Miten teemat ja

skeemat rakentavat oppimisen ilmiöistämistä haasteelliseksi dialogiksi? Todennäköisesti ilmiöistävä oppiminen sisältyy uuteen valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan. Oppimisen laadukkuutta ilmaistaan kommunikaatiolla. Sitä palvelevien yhtymäkohtien, raja- ja leikkauspintojen havaitseminen edellyttää toiminnallisteoreettisen lähestymistavan lisäksi moniaistimellista herkkyyttä ja monitieteistä tutkimusotetta. Käsityö(muotoilu)oppiminen kehittyi, kun teemat ja skeemat ovat siinä draamanomaisesti mukana.

Asiasanat: Käsityö(muotoilu)oppiminen, ilmiöistäminen, teema, skeema, draama

13.3

Karaokekilpailut - mahdollisuus tähteyteen

Heikki Ruismäki, Helsingin yliopisto

Antti Juvonen, Itä-Suomen yliopisto

Karaokelaulamisen on suosittua viihdettä niin Suomessa kuin myös useissa Aasian maissa. Karaoke tarkoittaa laulamista ilman elävää orkesteria, ja sitä lauletaan käytännössä äänitteeltä tulevan tekstin ja musiikkitaustan mukana. Karaokeissa jokainen laulaja on vuorollaan hetken esiintyvä taitelija. Tyypillisimmillään sitä lauletaan pubeissa tai ravintoloissa, lomaviettoipaikoissa tai laivaristeilyillä ja nykyisin yhä enemmän yksityiskodeissa, nykytekniikan myötä myös mobiilikaraokeina.

Karaokeissa järjestetään runsaasti erilaisia ja eritasoisia kilpailuja. Yleisimpiä ovat soolokilpailut, mutta on myös järjestetty niin sanottuja parikaraoke- ja ryhmäkaraokekilpailuja. Paikallisten lisäksi 1990-luvulta lähtien on järjestetty Suomenmestaruuskilpailuja, joihin melko moni suomalaisista nykyartisteistakin on aikanaan osallistunut.

Vuodesta 2003 Suomessa alkunsa saivat vuosittaiset karaoken maailmanmestaruuskilpailut. Moskovassa syksyllä 2010 pidetyt karaoken maailmanmestaruuskilpailut voittivat suomalaiset laulajat. Tämä tutkimus tarkastelee karaoken maailmanmestaruuskilpailujen Suomen finaaliin kesällä 2010 osallistuneiden laulajien (N=54) kokemuksia karaokelaulamisen taustatekijöistä. Tutkimuksessa tarkastellaan karaokelaulamisen merkitystä laulajille, karaokelaulajien tähtihetkiä sekä karaokelaulajien taustatekijöitä.

Kyselytutkimukseen osallistuneet kokivat karaokelaulamisen myönteisenä. Se on monille mieleinen harrastus, joka täydentää bändisoittamista. Karaokesta saa voimaa, karaoke ja laulaminen auttavat rentoutumaan. Karaokelaulamisen merkitsee myös yhdessäoloa laulajilleen. Karaoken tähtihetkiä laulajille ovat "dialogi yleisön kanssa" ja "tarinan sanoman perille saaminen". Myös kilpailumenestys, yleisön palaute ja aplodit esityksen jälkeen tuottavat mielihyvää.

Asiasanat: karaoke, karaokelaulamisen, karaokekilpailut, merkitys

J1 SYMPOSIO: OPPIMISEN SILLAT – KOHTI OSALLISTUVIA OPPIMISYMPÄRISTÖJÄ

Aika: torstai 25.11. klo 13.30 – 15:00

Paikka: LS 18

Puheenjohtaja: Kristiina Kumpulainen

J1.1

Symposio: Oppimisen Sillat - Kohti osallistavia oppimisympäristöjä

Kristiina Kumpulainen, Opetushallitus

Leena Krokfors, Lasse Lipponen, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Varpu Tissari, Jaakko Hilppö, Antti Rajala, Anna Mikkola, Leena Tornberg, Helsingin yliopisto, CICERO Learning

Oppimista tapahtuu kaikkialla. Opimme kirjastoissa, harrastuksissa, museoissa, oppilaitoksissa ja ihmisuhteissa. Mutta millaisia siltoja oppimiselle voitaisiin rakentaa?

Tämä symposio esittelee Oppimisen Sillat -hankkeen teoreettisia perusteita ja käytännön sovelluksia oppimisympäristöjen kehittämiseen. Symposiossa tutkijat ja käytännön kehittäjät tuovat esiin uusimpaan opetuksen ja oppimisen tutkimukseen perustuvia näkökulmia jatkuvuuden luomiseen oppimisen ympäristöjen välille. Symposiossa Oppimisen Sillat -hanke esittää suosituksensa käytännön työntekijöille ja koulutuspolitiikan päättäjille. Osallistujilla on mahdollisuus käydä keskustelua symposion aikana esitetyistä ajatuksista ja ottaa kantaa hankkeen suosituksiin.

J1.2

Oppimisen Sillat - teoreettisia näkökohtia

Kristiina Kumpulainen, Opetushallitus

Leena Krokfors, Lasse Lipponen, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Varpu Tissari, Jaakko Hilppö, Antti Rajala, Helsingin yliopisto, CICERO Learning

Tämän päivän lasten (kuten aikuistenkin) oppimisekologiat ulottuvat erilaisten koulutusinstituutioiden rajojen yli ja sisältävät monia erilaisia tietovarantoja. Esimerkiksi puistot, harrastukset, perhetapahtumat ja virtuaaliset ympäristöt tarjoavat lapsille monipuolisia mahdollisuuksia kehittää osaamistaan. Samoin retket museoihin, tiede- ja taidekeskuksiin sekä muihin vierailukohteisiin laajentavat koulua sen seinien ulkopuolelle. Näissä ympäristöissä saatuja kokemuksia ja niissä kehitettyä osaamista hyödynnetään kuitenkin harvoin formaalin opiskelun osana. Vastaavasti koulu ei aina anna valmiuksia hyödyntää opittua oppijoiden arjessa.

On tärkeää ymmärtää, miten koulu sekä muut oppimisympäristöt voivat tukea lasten oppimissiirtymiä. Siirtymillä tarkoitetaan sitä, että lapset oppivat hyödyntämään tietovarantoja ja sosiaalisia käytäntöjä muissa oppimisympäristöissä kuin missä ne on alunperin opittu. Esityksessä tarkastellaan, miten lasten toimijuutta korostavan osallistavan pedagogiikan avulla voidaan tukea oppimissiirtymien tekemistä. Esityksessä tarkastellaan myös moniammatillisen yhteistyön mahdollisuuksia tukea oppimista.

J1.3

Oppimisen Sillat - käytännön toteutuksia

Leena Tornberg, Helsingin yliopisto, CICERO Learning

Katja Lembidakis, Vantaan luontokoulu

Tiina Hyttinen, Kalajoen lukio

Viime vuosien aikana kiinnostus oppimisympäristöjen kehittämistä kohtaan on lisääntynyt ja monipuolistunut huomattavasti. Esimerkiksi Opetushallitus on jakanut avustusta vuosien 2007-2009 aikana yhteensä yli 10 miljoonaa euroa yli viidellesadalle oppimisympäristöhankkeelle. Samaan aikaan, kun on tehty paljon perusteellista kehittämistyötä, on pyritty keräämään, mallintamaan ja levittämään niitä hyviä käytäntöjä, joita hankkeissa on kehitetty. Tämä esitys jatkaa tätä työtä ja nostaa keskiöön koulun ulkopuolisten oppimisympäristöjen pedagogisen kehittämisen ja hyödyntämisen.

Museoiden ja tiedekeskusten pedagoginen kehittäminen on haasteellista, sillä näyttelyitä rakennetaan harvoin pelkästään pedagogisessa tarkoituksessa. Näyttelyiden tulee palvella montaa tavoitetta ja kohderyhmää ollakseen mielekkäitä museon ja tiedekeskuksen näkökulmasta. Vastaavasti arkiympäristön hyödyntäminen pedagogisessa toiminnassa, esimerkiksi luontokoulussa, edellyttää uusien toimintatapojen kehittämistä ja niiden mukana tulevien haasteiden ylittämistä. Esityksessä käydään läpi kolme erilaista oppimisympäristön kehityshanketta, joista jokainen valottaa pedagogista kehittämistä omasta näkökulmastaan.

J2 RUOKAKASVATUS KOULUYHTEISTYÖNÄ JA OPPIMISYMPÄRISTÖISSÄ

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 18

Koordinaattori: **Eila Jeronen**

J2.1

Mitä kouluruoka on ja miten se voisi linkittyä oppimiseen?

Sirpa Kurppa, Helmi Risku-Norja, Merja Saarinen, MTT Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen

Suomalainen kouluruoka on tasapainoinen ravitsemuksellisesti säädelty ja ohjattu. Kouluruoan koostumus ja ruokaraaka-aineiden alkuperä sekä kouluruokaan kohdistuvat säästöt herättävät aika-ajoin kiihkeitä yhteiskunnallista keskustelua. Toisaalla kouluruoka on tulossa kunnalliseksi imagokysymykseksi, kuten odotetaan Helsingin kulttuuripääkaupunkivuoden yhteydessä. Kouluruoka voisi linkittyä opetukseen erittäin monella tavalla. Ruokailu on ruoan eteen rauhoittumisen ja vuorovaikutuksen hetki, mitä kuitenkin useissa kouluissa ruokailuun varattu aika rajoittaa tiukasti. Kouluruoka voisi auttaa oppilasta ymmärtämään ruoan alkuperän, sesongit ja kulttuurit. Tähän ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia muutoin kuin erikoisjärjestelyjen kautta. Alkuperää koskeva tieto linkittyy maantieteeseen ja paikallisen yhteiskuntarakenteen opiskeluun. Sesongit muistuttavan luonnon vuodenaikaisesta kiertokulusta. Sesongeille tulisi antaa sijaa jo vaihtelevuuden takia. Ruokakulttuurit ovat nykyään ehkä kaikkein parhaiten esillä, jo oppilaiden taustan sanelemasta syystä. Kuitenkin yhteydet ruokakulttuurin ja ruoan ekologian välillä jäävät todennäköisimmin hyvin hämäräksi. Ekologian kannalta kouluruoka tarjoaisi hyvin monipuolisen kuvan ihmisen luonnonvaroihin kohdistuvasta hyödyntämisestä ja erilaisten toimintaketjujen ilmiasusta ja vaikutuksesta ympäristöömme. Ekologiselta pohjalta tehdyt ruokavalinnat ovat yhdensuuntaisia ravitsemuksellisten valintojen kanssa. Näin ruokavalintojen merkitystä voitaisiin korostaa jopa kaksinkertaistaa kouluopetuksessa. Samalla voitaisiin avustaa oppilaat omaksumaan uudelleen vanhan, ruoan riittävyteen kytkeytymän periaatteen: ruokaa ei saa haaskata. Nykyään ei tietenkään ole kyse ruoan riittävydestä eikä myöskään kyvystä lajitella ja hyötykäsitellä ruokajäte oikein. Kyse on luonnonvarojen riittävydestä ja päästöistä. Jätteen ehkäisy on 10 kertaa ekotehokkaampaa kuin jätteen lajittelu.

J2.2

Autenttisen oppimisympäristön merkitys - case maatila

Pia Smeds, Eila Jeronen, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta

Autenttiset oppimisympäristöt mahdollistavat vaikeidenkin kouluaiheiden, kuten kestävän kehityksen, opettamisen ja oppimisen luonnollisessa ympäristössään ilman oppimisen siirtovaikutuksen tuomaa haastetta. Autenttisten oppimisympäristöjen merkitystä sekä niissä tapahtuvaa oppimista, tunteita ja mielikuvia ei ole tutkittu laajasti. Tutkimuksessa selvitetään, miten autenttiset ruoan reittiin liittyvät oppimisympäristöt, kuten maatila ja koulun keittiö, vaikuttavat oppimiseen ja oppimiseen liittyviin tunteisiin sekä miten autenttinen oppimisympäristö vaikuttaa oppilaiden mielikuvaan oppimisympäristöstä ja siinä vaikuttavista tekijöistä. Tutkimuksen yleisenä käsiteltävänä opetusteemana on maidon reitti ja kestävä kehitys. Interventiot tehdään kolmessa eri oppimisympäristössä: maatila ja koulun keittiö, luokkahuone ja maatilavierailu sekä pelkkä luokkahuone. Oppimisen kehittymistä tutkitaan ennako- ja jälkimittauksella sekä oppimisen pysyvyyttä viiden kuukauden viivästyneellä mittauksella. Analysointimenetelmänä käytetään teoriapohjaista sisällönanalyysejä ja pisteytystä. Oppimiseen liittyviä tunteita seurataan tarkoitukseen kehitetyn mittarin avulla interventioiden eri vaiheissa. Tulokset analysoidaan käyttäen SPSS-ohjelmistoja. Oppilaiden mielikuvaa oppimisympäristöstä ja siinä vaikuttavista tekijöistä tutkitaan teettämällä piirustus ennen interventioita ja niiden jälkeen. Piirustukset analysoidaan aineistopohjaisella sisällönanalyyseillä. Tuloksia voidaan käyttää opetuksen ja oppimisen kehittämiseen sekä opettajankoulutuksessa että koulussa.

J2.3

Koulun puutarhatoiminnan ihannelaksi learning by being? – katsaus kansainväliseen ulkona oppimisen nykyhetkeen

Kirsti Salo, Helsingin yliopisto, Vihti

Oppimisen ulkona luokahuoneesta tulee toteuttaa opetussuunnitelmia ja kestävä kehityksen koulutuksen ja kasvatuksen strategiaa. Vihdissä kehitetty ympäristökasvatuksen toimintamalli on hakenut aktiivisesti käytännön toteutusesimerkkejä muista maista. Pohjoismaista eniten on ollut esillä Norja ja sen koulu-maatila yhteistyö (Jolly ja Krogh 2010, living learning.org) ja Ruotsin koulupihojen käyttö oppimisympäristönä (Åkerblom 2010, Lundström 2010, utomhuspedagogik,) ja Saksassa koulupuutarhatoiminta (Koulutuspäivät - Schulgartentagung 2010 Bad Nauheimissa sekä Reinhardt Marquardtin perustama koulupuutarha, ks frauenwaldschule.de).

Lähtökohtana kaikkialla on tekemällä oppimisen mahdollisuus liittyen ruuan tuotantoon ja kokemalla oppimisen merkitys koulun arjessa. Yhtenä merkittävänä osana tutkimuksen kohteena olevassa ulkona oppimisen toimintamallissa on koulun oma kasvima ja tutkimus siitä miten opettajat toimijoina kokevat ulkona oppimisen käytännössä. Esitys peilaa kansainväliseen tutkimukseen ja käytännön toimintaan Vihdin toimintamallin perusteita sekä tieteelliseltä että kouluarjen kannalta. Perustana koulun puutarhatoiminnan edistämässä ovat lukuisat oppimiseen ja lasten hyvinvointiin sekä sosiaaliseen kasvuun vaikuttavat merkitykset (mm Ozer 2006, Blair 2009, Åkerblom 2003, Jolly ja Leisner 2000, Moore 1995, Olsson 1995).

Esityksessä haetaan vastauksia kirjallisuudesta ja tämän hetken kokemuksista eri maissa. Onko koulun puutarhatoiminnalla merkitystä lapsen kehitykseen ja oppimiseen? Miksi koulun opetuksessa tulisi hyödyntää ulkona ja tekemällä oppimista?

J3 RUOKAKASVATUS KOULUYHTEISTYÖNÄ JA OPPIMISYMPÄRISTÖISSÄ

Aika: perjantai 26.11 klo 11.15 – 12.45

Paikka: LS 18

Koordinaattori: **Eila Jeronen**

J3.1

Pohjoissuomalaisten koululaisten käsityksiä ravinnon, unen ja liikunnan merkityksestä hyvinvoinnille

Eila Jeronen, Tuomas Luukkonen, Juha Roininen, Oulun yliopisto

Juha Jeronen, Jyväskylän yliopisto

Tutkimuksessa selvitetään alaluokkien oppilaiden ruoka-, nukkumis- ja liikuntatottumuksia sekä heidän käsityksiään hyvinvoinnista sekä ravinnon, unen ja liikunnan yhteyksistä heidän omaan hyvinvointiinsa. Tutkimus on ajankohtainen, sillä tutkimusten mukaan oppilaiden kunto on heikentynyt, ylipainoisuus lisääntynyt, ja oppilaat myös nukkuvat aikaisempaa vähemmän. Tutkimus on kvantitatiivinen, mutta sitä on laajennettu laadullisesti. Sen otos muodostuu kymmenestä pohjoissuomalaisesta viidennen ja kuudennen vuosiluokan opetusryhmästä (yhteensä 206 oppilasta). Aineisto kerättiin kyselylomakkeella, joka sisälsi neljä pohjatietokysymystä, 17 monivalintakysymystä, yhdeksän avointa kysymystä ja neljä janakysymystä. Saadut tulokset analysoitiin SPSS -ohjelmalla. Tulosten mukaan oppilaat pitävät hyvinvoinnin tärkeimpinä tekijöinä terveellistä ravintoa, riittävää unta ja säännöllistä liikuntaa. Perhe- ja kaverisuhteet eivät ole yhtä merkittäviä hyvinvoinnin osatekijöitä. Suurin osa oppilaista syö viisi ateriaa eli aamupalan, kouluruoan, välipalan, päivällisen ja iltapalan. Päivällinen ja iltapala ovat suosituimmat ateriat. Ravinnon merkitystä hyvinvoinnille oppilaat pitävät erityisesti jaksamisen ja terveyden kannalta suurena. Oppilaat nukkuvat suositusten mukaisesti eli 8-9 tuntia yössä. Heidän mielestään uni vaikuttaa jaksamisen kautta hyvinvointiin.. Oppilaat noudattavat yleisiä liikuntasuosituksia. Hengästyminen tai sykettä nostavaa liikuntaa yli tunnin päivässä harrastaa heistä suurin osa lähes joka päivä. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että oppilaat syövät hyvin, nukkuvat riittävästi, ja liikkuvat tarpeeksi. Näihin asioihin tulee kiinnittää jatkossakin huomiota. Vastuu on sekä oppilaalla itsellään että häntä kasvattavilla aikuisilla.

J3.2

Kestävää vai ei? Ruokaopetus ja kouluruokailu 9-luokklaisten arvomaailmassa

Anna Uitto, Seppo Saloranta, Helsingin yliopisto

Kestävän kehityksen kasvatuksessa on oleellista edistää oppilaiden tietoisuutta sekä vahvistaa kestävyiden kannalta myönteisiä arvoja, asenteita ja taitoja toimia kestävällä tavalla koulussa ja omassa elämässä. Ravinnontuotanto, ruoka, ruuan reitti ja ruokailutottumukset ovat tärkeitä kokonaisuuksia kestävä kehityksen eri ulottuvuuksien ja niiden välisten vuorovaikutusten ymmärtämisessä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten oppilaiden arvot ja asenteet sekä kiinnostus ja kokemukset ovat yhteydessä heidän käsityksiinsä ruokaopetuksesta ja kouluruokailusta. Lomaketutkimus tehtiin osana SEED -hanketta ja siihen osallistui 2367 9-luokkalaista. Oppilaat olivat keskimäärin tyytyväisiä saamaansa ruokaopetukseen ja kouluruokailuun, mutta keskimäärin ruokavalintojen kestävyttä ei pidetty tärkeänä. Kestävien ruokavalintojen edellyttäminen koulussa, vastuullisuutta korostavat arvot ja asenteet, kiinnostus ympäristökysymyksiä ja ihmisten hyvinvointia kohtaan sekä kokemukset kestävä kehityksen mukaisesta toiminnasta koulussa korreloivat kuitenkin voimakkaasti keskenään. Ruokakulttuuria ja ruuan terveellisyyttä koskevaa opetusta sekä kouluruokailun ajan riittävyttä koskevat käsitykset sen sijaan eivät olleet yhteydessä tutkimuksessa tarkasteltujen arvo-, asenne-, kiinnostus- ja kokemusmuuttujien kanssa. Koulut erosivat toisistaan tutkittavien muuttujien suhteen; lisäksi tytöt pitivät kestäviä ruokavalintoja tärkeämpinä kuin pojat. On oletettava, että kestävyteen liittyvät arvot ja niiden pohdinta heijastuvat myös oppilaiden suhtautumisessa ruokaan ja ruokailuun ja että koululla on arvojen kehittymiseen oma vaikutuksensa.

J3.3

Koululounaan ympäristövaikutukset

Sirpa Kurppa, Merja Saarinen, Helena Hyvärinen, Marja-Liisa Vieraankivi, MTT Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen

Koululounaan ympäristövaikutuksia esitellään yhdeksän esimerkilounaan avulla. Nämä lounaat edustavat tavanomaisia kouluaterioita eläinraaka-ainepainotteisesta lounaasta vegetaristolounaaseen. Koululounaiden reseptiikan osalta on merkille pantavaa, että haettaessa lounaisiin hinnaltaan kevyempiä raaka-aineita, on samalla vähennetty myös lounaiden ympäristövaikutuksia. Sen sijaan suuresta ruoanvalmistuskapasiteetistä ei voitu osoittaa syntyvän ympäristöhyötyä. Lounaiden vesistökuormitusvaikutuksista yli 90 % syntyy raaka-aineiden tuotannossa, siis maataloudessa. Ilmastovaikutuksista keskimäärin 70 % on peräisin raaka-ainetuotantovaiheesta. Eri kouluissa raaka-aineiden kotimaisuusaste vaihtelee; tässä tutkimuksessa keskityttiin kotimaisten raaka-aineiden tarkasteluun sellaisissa tapauksissa kun niitä oli saatavissa. Kotimaisten kasviperäisten proteiini-lähteiden valikoima on hyvin rajallinen. Kasvisruoissa proteiini-lähteenä on usein soijapohjainen tuote. Soija asettuu ympäristövaikutuksiltaan erikoiseen asemaan. Erityisesti brasilialaisen soijan tuotannon taustana ovat laajat maankäytön muutokset ja niiden aiheuttamat ilmastomuutos- ja biodiversiteettivaikutukset. Näiden mittaamiseksi ympäristöarviointi tulisi laajentaa maankäytön muutosten vaikutusarviointiin ja biodiversiteetti-muutoksiin. Näiden merkitys suomalaisessa varsin vakiintuneen pellonkäytön tilanteessa on paljon vähäisempi. Samalla tapaa ympäristövaikutustensa osalta erikoistarkastelua vaativa raaka-aine on esimerkiksi palmuöljy. Vastuulliseen kuluttajuuteen kasvattaminen edellyttää täten kotimaisten tuotantoympäristöjen ymmärtämisen lisäksi ulkomaisten erikoisolosuhteiden tuntemusta ja ymmärtämistä. Lounaslautanen on konkreettinen päivittäinen esimerkki vastuullisen kuluttajuuden kasvattamisessa. Joissakin kouluissa sen sijaan on kehitetty teoreettista opetusta täydentävää ruokakoritarkastelua. Siinä oppilaat selvittävät kuvitellun päivittäisen perheeseen ostetun ruokakorin taustat ja arvioivat ympäristövaikutukset. Lounaslautanen soveltuisi todennäköisesti parhaiten nuoremmille oppilaille, ruokakori-yläkouluun, yhdistämään kotitalousopetusta maantieteeseen, ympäristöbiologiaan ja matematiikkaan.

J4 RUOKAKASVATUS KOULUYHTEISTYÖNÄ JA OPPIMISYMPÄRISTÖISSÄ

Aika: perjantai 26.11 klo 13:45 – 15:15

Paikka: LS 18

Koordinaattori: **Eila Jeronen**

J4.1

Kouluruokailu - kustannus vai opetuksen resurssi

Helmi Risku-Norja, MTT Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen-Helsinki

Niukkenevien resurssien pakottamana kunnat pyrkivät kaikin tavoin karsimaan menojaan. Sen sijaan, että kouluruokailuun osoitettaisiin lisäresursseja, säästöt kohdistetaan sinnekin. Tällöin joudutaan tinkimään ruoan laadusta ja/tai määrästä. Kouluruokailun kustannussäästöjä perustellaan sillä, että opetuksen resursseihin ei haluta ainakaan ensimmäiseksi kajota. Kuitenkin kouluruokailu on paitsi oppimisen edellytys, myös osa opetusta. Päivittäin tarjottu lounas tuo suomalaisen maaseudun joka päivä lasten ja nuorten ulottuville. Ruoan tätä yhteyttä ei kouluissa kuitenkaan tuoda esiin. Lisäksi ruoalla on monia muitakin kytkentöjä kestävyiden eri osa-alueisiin, ja ruoan kautta avautuu näkökulma maailmanlaajuisiin yhteiskunnallisiin - ja ympäristöongelmiin. Koululounas onkin opetuksen voimavara, jota ei toistaiseksi juurikaan hyödynnetä.

Valtakunnallinen perusopetuksen opetussuunnitelma painottaa kestävää kehitystä opetuksen arvoperustana, mutta ei täsmennä, miten se konkreettisesti voisi ilmetä koulun arjessa. Käsite määritellään yleivän sanankäantein ihmisten ja luonnon hyvinvointina sekä sosio-kulttuurisena vuorovaikutuksena, joka turvaa hyvän elämän edellytykset nykyisille ja tuleville sukupolville kaikkialla maailmassa. Näin yleisesti ilmaistuna käsite jää usein hämäräksi, eikä tavoitteita pystytä toteuttamaan käytännössä. Lisäksi kestävyys ymmärretään edelleenkin usein pelkästään ympäristökysymyksenä.

Kestävyystutkimuksen periaatteita ovat ongelmalähtöisyys, normatiivisuus, poikkitieteisyys, toimijatahojen vuorovaikutteinen oppiminen ja kytkeytymiseen maailmanlaajuisiin kysymyksiin. Tässä esityksessä näitä periaatteita tarkastellaan kouluruokailun ja koulujen ruokakasvatuksen yhteydessä opetussuunnitelmien sisältöanalyysiin sekä laajan kyselytutkimuksen tulosten valossa. Samalla pohditaan, miten opetuksen tavoitteet ja kouluruokailu voitaisiin kytkeä toisiinsa johdonmukaisen ruokakasvatuksen kautta liittämällä kouluruokailu osaksi kestävyyskasvatusta.

J4.2

Rehtori koulun ruokakasvatuksen toimintakulttuurin edistäjänä

Seppo Saloranta, Anna Uitto, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Ruokakasvatus on tärkeä osa koulun opetus- ja kasvatustehtävää ja oppilaiden hyvinvoinnin edistämistä. Kuluttajan ruokavalinnoilla on suuri ympäristövaikutus ja siksi koulussa opitut oikeat toimintatavat ovat hyödyksi ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnille. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten rehtorit edistävät ruokakasvatuksen toteuttamista. Rehtorilla on keskeinen rooli koulun toimintakulttuurin luomisessa. Toimintakulttuuriin kuuluvat koulun viralliset ja epäviralliset säännöt, toiminta- ja käyttäytymismallit sekä arvot, periaatteet ja kriteerit. Rehtorin roolia ruokakasvatuksen toteuttamisessa tutkittiin lomaketutkimuksella SEED -hankkeessa "Pystyvyyden kehittäminen ruokakasvatuksen avulla - Kuinka rohkaista tulevaisuuden kansalaisia kestävän yhteisön puolesta ". Rehtorilomake sisälsi koulun kestävän kehityksen työn hallintaan ja johtamiseen liittyviä väittämiä sekä erityisesti ruokakasvatuksen toimintakulttuuria kartoittavia kysymyksiä. Koulujen otos (N=128) oli maantieteellisesti kattava sisältäen erikokoisia alakouluja ja yläkouluja. Tutkimuksen mukaan 89 % rehtoreista piti ruokakasvatusta tärkeänä osana koulun toimintaa. Rehtoreiden mielestä he pystyivät vaikuttamaan kouluruokailusuositusten mukaisista asioista ruokailu-aikeisiin (84 %), ruokailuympäristöön (76 %) ja huolehtimaan ettei koulussa ole makeisautomaatteja (90 %). Kouluruokailusuositusten mukaisiin aterioiden ravintosisältöihin ja ruoka-aineiden valintaan 64 % rehtoreista ei mielestään pystynyt vaikuttamaan. Tutkituissa kouluissa rehtorit olivat tyytyväisiä kouluruokailun järjestelyihin (85 %) ja ruuan laatuun (74 %). Lisääntyvä ruokalatoiminnan ulkoistaminen kunnan liikelaitoksille tai yksityisille yrityksille voi etäännyttää kouluruokailua ruokakasvatuksen tavoitteista. Rehtorilta edellytetään keittiöhenkilökunnan kanssa tehtävän aktiivisen yhteistyön lisäksi tulevaisuudessa myös vaikuttamista ruokapalveluiden kilpailuttamiseen ja sopimuksiin.

J4.3

Kohti kestävää ruokajärjestelmää: diskursiivisen muutoksen edellytyksistä kouluopetuksessa

Minna Mikkola, Ruralia-instituutti, Mikkeli

Kasvatuksen näkökulmasta nuoret näyttäytyvät tulevina kuluttajina, jotka voivat osallistua kestävän ruokajärjestelmän toteuttamiseen. Niinpä sekä perus- että lukio-opetuksen opetussuunnitelmien tavoitteissa puhuu diskursiivisen muutoksen ja transformatiivisen oppimisen kieli. Nuorten tulee ymmärtää kulutuksen ja tuotannon ympäristö- ja sosio-kulttuurisia vaikutuksia sekä osata muuttaa omia kulutustottumuksiaan vastaavasti niin paikallisia kuin globaalejakin vuorovaikutuksia huomioiden.

Opetuksen sosiaalista todellisuutta voidaan tutkia annettujen tavoitteiden ja niiden saavuttamiseen tarjottujen edellytysten suhteena. Suomalaisella koululla on myös mahdollisuuksia toteuttaa opetuksen tavoitteita ruokajärjestelmän näyttämöillä sekä opetuksessa että kouluruokailussa. Miten kouluopetus lähestyy kestävän ruokajärjestelmän käsitettä ja toimintaa niin, että se tukisi muutosta nykyisestä järjestelmästä tätä kestävämpään sekä puheen että käytäntöjen tasoilla?

Muutoksen - diskursiivisen uudistumisen tai transformatiivisen oppimisen - edellytyksiä tutkittiin Vihreän lipun kouluissa tapaustutkimuksena. Kestävän ruokajärjestelmän opetus voisi rakentua teoreettisen perustan ja opetussuunnitelman pohjalta niin, että opittaisiin tuntemaan koulun 'omien' ruokaketjujen taloudellisia, ekologisia ja sosio-kulttuurisia ulottuvuuksia, arvioimaan niitä ja kehittämään poliittisen kuluttajuuden eri muotoja. Oppiaineiden opetuksessa, koulun käytännöissä, kuten kouluruokailussa sekä välipalojen tarjoilussa, ja laajemmin koulun toimintakulttuurissa tunnistettiin 'palasia' järjestelmätasoisien transformatiivisen oppimisen kokonaisuudesta. Ruokajärjestelmä hahmottui palasten perusteella kuitenkin melko heikosti, niin että opetus pitäytyi eri oppiaineiden irrallisiksi jäävien luonnontieteellisten faktojen piirissä. Lisäksi oppilaat toimivat lähinnä kuluttajina, joten tuotannolliset tehtävät modernissa elintarvikeketjussa jäivät tuntemattomiksi. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan arvioida opetuksen kehittämistarpeita kestävän ruokajärjestelmän edistämiseksi.

K1 PERHETUTKIMUS: Perhe ja elämäkulkku

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: LS 16

Koordinaattorit: **Marja-Leena Böök, Eija Sevón ja Jaana Poikolainen**

K1.1

Omia vanhempia koskevat huolenpitodiskurssit keski-ikäisillä

Ilse Eriksson, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos

Väestön vanheneminen yhdessä eurooppalaisten yhteiskuntien taloudellisen taantumun kanssa aiheuttavat ongelmia sukupolvivastuun toteuttamiselle. Sukupolvivastuulla tarkoitetaan aikuisten lasten huolenpitovastuuta omista vanhemmistaan. Valtioiden velkaantuminen edellyttää yhä suurempaa ja pitkäaikaisempaa palkkatyöpanosta myös naisilta. Normatiivisesti sukupolvivastuu koetaan olevan sekä miehillä että naisilla, mutta kuitenkin huolenpito kasautuu naisille. Kirjallisuudessa voitiin nähdä moninaisia totuuksia huolenpidosta: ongelmallinen vanhustenhoito, taloudellisten resurssien puute, itsekkäät naiset ja näennäinen sukupuolineutraalisuus sekä sukupolvivastuun kantamisen mahdottomuus.

Empiirisessä osassa tutkitaan, millaisilla erilaisilla tavoilla vanhenevien vanhempien huolenpidosta keskustellaan ja miten huolenpitoa diskursseissa vakuutetaan. Tutkitaan kymmenen keski-ikäisen puhetta huolenpidosta diskurssianalyysin avulla. Näitä diskursseja olivat: individualistinen diskurssi, moralistinen ja filosofinen diskurssi, vaihtoehdottomuusdiskurssi, aktiivisen toimijan diskurssi, taloudellinen diskurssi ja sukupuolittunut

diskurssi. Näiden diskurssien avulla luotiin kuvaa vastuullisesta keski-ikäisestä, joka huolehtii hyvin vanhemmistaan, mahdollisuuksien rajoissa.

K1.2

Perheellinen alle 40-vuotias nainen tohtoriopiskelijana

Minna Maunula, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Esitykseni perustuu tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseeni, jossa tarkastelen perheellisen, alle 40-vuotiaan nais-tohtoriopiskelijan elämäntilanteesta, tohtoriopintoja ja tulevaisuusajattelua. Aineisto koostuu 12 nais-tohtoriopiskelijan teemahaastattelusta, jossa yhtenä keskeisenä teemana on perhe. Tutkimukseni tavoitteena on ymmärtää kiireisessä elämäntilanteessa eläviä naisia, kuinka elämän eri osa-alueet, mm. opinnot ja perhe on järjestetty. Koko tutkimukselle leimaavaa on tulevaisuusajattelu, miten menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus ovat läsnä nais-tohtoriopiskelijan elämäntilanteessa ja elämän eri osa-alueiden sommittelussa. Erilaisia valintojen on tehty, tehdään ja tullaan tekemään. Nykyisin myös perheellistymistä pidetään harkittuna ja tarkasti ajoitettuna tapahtumana. Perheellistyminen on merkittävä asia elämäntilanteen hahmotettaessa, erityisesti naisten, äitien elämä voidaan nähdä kahtena selkeänä ajanjaksona ennen ja jälkeen perheellistymisen.

Naistohtoriopiskelijalle perhe on sekä voimavara että rajoittava tekijä. Tutkittujen naistohtoriopiskelijoiden, äitien puheissa korostui perheen tärkeys, mutta samalla oma ura koettiin tärkeänä. Elämä täytyi kahdesta mielekkäästä ja antoisasta kokonaisuudesta, jotka toimivat vastapainoina toisilleen. Naistohtoriopiskelijoiden arki on järjestelmällistä ja sopimista. Kiinnostavaa tutkimustyötä tehdään tehokkaasti työajalla, muu aika kuluu tiiviisti perheen parissa. Ajoittain tutkimustyöhön koetaan voimakasta imua, jolloin perhe jää toiselle sijalle. Tutkimustyön ei sinänsä koettu eroavan mistä tahansa työstä. Perhe tuo muutoin pätkittäiseen elämäntilanteeseen jatkuvuutta, mitä taas muut tärkeät elämäntilanteet eivät samassa mittakaavassa tarjoa.

K1.3

Kunnon perhe?

Johanna Hiitola, Tampereen yliopisto, Sosiaalitutkimuksen laitos

Millaisiin perhekäsityksiin lastensuojelun ammattilaiset perustavat toimenpiteensä? Onko olemassa tiettyjä kulttuurisesti jaettu kunnollisen perheen ja vanhemmuuden määritelmiä, joihin niin ammattilaiset kuin lasten vanhemmatkin nojaavat? Entä kenellä on lopulta valta määrittellä kunnollisen perheen?

Alustukseni käsittelee lastensuojelun pakkotoimien taustalla vaikuttavia kunnollisen perheen ja vanhemmuuden määritelmiä. Kartoitan huostaanottoasiakirjoista koostuvan aineiston kautta, millaisille kunnollisen perheen ideaaleille kunnioitettavuutta rakennetaan. Käsitän kunnollisuuden (respectability) Beverley Skeggsin (1997; 2004) tavoin luokkasidonnaisena, mutta olen nimennyt käsitteen perhekontekstin tarkastelua varten kunnollisuudeksi.

Käsitän, että huostaanottopäätöksissä rakennetaan kunnollisuuden määritelmien kautta kuulumista yhteiskunnan marginaaleihin tai keskukseen, kansallisia ja etnisiä eroja, seksuaalisuutta, luokka-asemia ja fyysistä toimintakykyä (vammaisuutta ja vammattomuutta). Huostaanottopäätöksissä luodaan kuvaa siitä, millainen perheen tulisi olla, tuomalla esiin nimenomaan niitä seikkoja, jotka kertovat epäonnistuneesta perheestä, siis siitä millainen perhe EI saa olla.

Alustukseni pohjautuu tekeillä olevaan väitöskirjaani, jossa muun muassa tarkastelen sosiaalityöntekijöiden hallinto-oikeuksille lähettämiä huostaanottohakemuksia ja vanhempien vastineita niihin. Kartoitan esityksessäni sekä sosiaalityön ja vanhempien jaettu kunnollisen perheen määritelmiä että vanhempien vastapuhetta sosiaalityön kunnollisuusmääritelmille.

K2 PERHETUTKIMUS: Tutkimusmenetelmät ja -aineistot

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 16

Koordinaattorit: **Marja-Leena Böök, Eija Sevón ja Jaana Poikolainen**

K2.1

"Hei, onko täällä nuoria äitejä?" – internetin hyödyntäminen kasvatustieteellisessä perhetutkimuksessa

Virve Sairanen, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Internetistä on tullut osa arkipäivää, ja erilaiset sosiaaliset mediat (esim. Facebook) ovat etenkin nuorten suosiossa. Mesetetään ja chattaillaan, mailataan ja skypeetään ja omat statuspäivitykset kertovat arjen kuulumisia ja tunnelmia. Lisäksi erilaiset blogit ja keskustelufoorumit tuovat oman lisänsä internetin vuorovaikutukselliseen maailmaan. Hyvin henkilökohtaisista asioista voikin olla helpompaa kirjoittaa kuin kertoa kasvotusten (Tiittula, Rastas & Ruusuvuori 2005, 267). Entä kuinka tätä kaikkea voitaisiin hyödyntää kasvatustieteellisessä tutkimuksessa, erityisesti tutkittaessa perheitä? Millaisia haasteita, ongelmia ja mahdollisuuksia internetin käyttöön liittyy?

Esitykseni pohjautuu aloittamaani väitöskirjatutkimukseen nuorista vanhemmista, jonka taustalla on pro gradu -tutkielmani nuorista äideistä ja heidän toisen asteen opinnoistaan. Nuorten suosima profiilisivusto IRC-Galleria sekä erilaisten perheteemaan liittyvien lehtien (mm. Vauva ja Kaksplus) verkkosivustot tarjosivat oivan mahdollisuuden tavoittaa taloudellisesti lukuisia kohderyhmääni kuuluvia, alle 20 -vuotiaina äidiksi tulleita. Lehtien verkkosivustojen kautta kontaktien luominen oli kuitenkin haasteellisempaa kuin IRC-Gallerian kautta, jonka käyttö vaati huomattavasti enemmän aikaa ja vaivaa. Vaivannäkö kuitenkin palkittiin 12 sähköpostitarinalla, joita täydennettiin sähköpostikeskusteluihin. Internet auttoi myös haastattelujen teossa, ja Messenger-ohjelmalla saatoin haastatella virtuaalisesti (n=6) useampaa ympäri Suomen asuvaa äitiä perinteisten, kasvokkain tehtyjen haastatteluiden (n=4) lisäksi.

Tiittula, L., Rastas, A. & Ruusuvuori, J. 2005. Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään. Virtuaalihaastattelun näkymiä. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 264–271.

K2.2

"Lipsahti ohi." - Perhetutkimuksesta kieltäytyneiden perheiden arkikuvaukset

Eija Sevón, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Anna Rönkä, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Kaisa Malinen, Jyväskylän yliopisto, Perhetutkimuskeskus

Onko perhearjesta saatu kuva todellinen, jos osa perheistä jää tutkimuksen ulkopuolelle? Tarkastelemme tätä kysymystä päiväkirjatutkimuksessa, jossa tavoitteena oli kerätä tietoa päivittäisistä tapahtumista ja tunnelmista perheissä. Miksi jotkut jättivät osallistumatta tutkimukseen? Erosivatko he jollakin systemaattisella tavalla tutkimukseen osallistuneista? Millaista heidän päivittäinen arkensa oli? Pohdimme esitelmässämme perhearkeen keskittyvään tutkimukseen osallistumisesta kieltäytymistä ja saadun aineiston vinoutuneisuutta. Tiedot tutkimukseen osallistuneesta ja kieltäytyneistä perustuvat Paletti tutkimusprojektiin, jossa aineistonkeruumenetelminä olivat kysely ja erilaiset päiväkirjat. Aineiston (N = 208 osallistunutta perhettä ja 119 kieltäytyneitä perhettä) perusteella piirrämmme kuvaa tutkimuksesta kieltäytyneistä perheistä. Tutkimukseen osallistumisesta kieltäytyneitä vanhempia pyydettiin täyttämään lyhyt kysely perheen taustatiedoista ja kieltäytymisen syistä. He saivat myös kuvata arkeaan omin sanoin. Kuten aiemmissakin tutkimuksissa kieltäytyneiden perheiden äidit olivat matalammin koulutettuja ja kieltäytyneissä perheissä oli enemmän lapsia kuin osallistuneissa perheissä. Kirjoitettujen kuvausten perusteella löydettiin kolme elämäntilannetta, joissa osallistuminen koettiin liian vaativaksi. Nämä olivat kiireinen ja työntäyteinen perhearki, vanhempien väsymys ja uupumus sekä meneillään oleva elämänmuutos.

K2.3

Vanhempien kouluvalintapuheen diskursiivinen analyysi

Jaana Poikolainen, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos

Tarkastelen peruskoulun 6. luokkalaisten lasten vanhempien yläkouluvalintoihin kiinnittyviä ajattelutapoja diskurssianalyysin keinoin peilaten tuloksia koulutuspoliittisiin kehyksiin. Vanhemmat valitsevat tietyistä subjektipositioista käsin (Wilkins 2010), joten haen ensinnäkin vastausta siihen millaisiin kouluvalintoihin kiinnittyviin valitsijapositioihin vanhemmat asettuvat. Tarkastelen samalla millainen merkitys sosiaalisilla, kulttuurisilla sekä taloudellisilla resursseilla on valintojen suhteen (ks. Bourdieu 1984; Reay & Lusey 2003; Raveaud & Zanten 2007). Sosiokulttuurisen kontekstin huomioiminen on tässä tärkeää, sillä ilmiöt saavat eri aikoina eri merkityksiä ja diskurssit ilmenevät aina suhteessa kontekstiin, joka voi olla esimerkiksi sosiaalinen tai poliittinen (van Dijk 2006; McKenna 2004). Toiseksi selvitän millaisiin diskursseihin, jotka ovat sosiaalisen käytännön konstruktioita (Fairglough 2002), vanhemmat nojaavat puheessaan. Tutkimusaineisto on hankittu keväällä 2009 teemahaastattelun vanhempia (n=76). Aineiston analyysin perusteella perinteisen valitsijan positioon asettuvat valitsijat käyttävät pääasiassa kansalaisvelvollisuus-diskurssia nojaamatta resursseihin ja lähinnä ajautuvat osoitettuun lähikouluun perustellen ratkaisuaan praktisilla syillä. Harkitsijan positioista vanhemmat käyttävät parentokratia-diskurssia ja käyttävät eri valintavaihtoehtoja harkitessaan kulttuurisia ja sosiaalisia resursseja vaihtelevasti. Määrätietoisien valitsijan positioista kuluttaja-diskurssin mukainen valinta merkitsee usein miten hakeutumista muualle, ja tällöin valintakentillä pelattaessa käytetään tietoisesti hankittuja sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja. Eri positioista diskursseja käytetään myös rinnakkain ja ne voivat ilmetä myös vastakkaisina. Case -kaupungin valitsema rajoittava, ekspressiiviseksi luonnehdittavissa oleva, valintapolitiikka heijastuu vanhempien näkemyksissä.

K3 PERHETUTKIMUS: Tutkimusmenetelmät ja -aineistot

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: LS 16

Koordinaattorit: **Marja-Leena Böök, Eija Sevón ja Jaana Poikolainen**

K3.1

Arki lasten ja vanhempien (valo)kuvauksina

Marja Leena Böök, Johanna Mykkänen, Jyväskylän yliopisto

Taina Kyrönlampi-Kylmänen, Helsingin yliopisto

Alustuksessa pohditaan valokuvausta arjen hahmottamisen menetelmällisenä valintana: miten lapset, isät ja äidit kuvaavat arkeaan ja kertovat siitä. [Arjen] tutkimus on haasteellista muun muassa siinä mielessä, että tutkimuksen tekeminen pitää aina mukanaan valta-asetelmia tutkijan ja tutkittavien välillä. Esimerkiksi haastattelututkimusta voidaan pitää lähtökohtaisesti epätasa-arvoisena syystä, että tutkijalla on viimekädessä valta ohjata haastattelun kulkua (Helavirta 2007). Tutkimuksen haasteellisuus korostuu myös silloin, kun tutkittavana on lapsia, jotka ovat aikuisia tutkittavia haavoittuvaisempia epätasa-arvoisissa valtasuhteissa tutkijan kanssa (Einarsdóttir 2007). Lasten tutkimisessa onkin tärkeä etsiä sellaisia menetelmällisiä ratkaisuja, jotka valtaistavat myös lapset ja saavat heidän todelliset näkökulmansa esille. Alustus perustuu kahteen käynnissä olevaan tutkimukseen. Johanna Mykkänen ja Marja Leena Böök ovat keränneet valokuva- ja haastatteluaineistoa vanhemmilta ja lapsilta tutkimuksessa, jossa pyrkimyksenä on fokuoittaa erityisesti arjen tunteisiin ja tuntemuksiin. Taina Kyrönlampi-Kylmänen tutkimuksessa kolmasluokkalaiset lapset valokuvasivat arkeaan kamerapuhelimilla. Tämän lisäksi tutkija haastatteli lapset yksitellen.

Alustuksessa puetaan sanoiksi tutkijoiden kokemuksia aineistonkeruun pilotointivaiheesta erityisesti seuraavien kysymysten suunnassa: miksi valokuvia, miten tutkija ja tutkittavan suhteet muotoutuvat aineistonkeruussa, miten luottamusta rakennetaan, mitkä eettiset kysymykset korostuvat erityisesti silloin, kun valokuvataan eri perheenjäseniä ja heidän arkielämänsä, miten sosiaaliset koodistot ohjaavat valokuvaamista. Pyrimme avaamaan keskustelua ja tekemään näkyväksi perheen, vanhempien ja lapsen tutkimisen käytännön haasteita omien tutkimushankkeidemme kautta keskittyen nimenomaan aineistonkeruuvaiheeseen.

K3.2

Mitä leikissä tapahtuu? - Lasten vertaissuhteet eri näkökulmista

Elina Lehtinen, Leena Turja, Marja-Leena Laakso, Pirjo-Liisa Poikonen, Eija Sevón, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Riitta-Leena Metsäpelto, Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Lasten vertaissuhdetaitojen merkitys osana rakentamassa lasten sosiaalis-emotionaalista hyvinvointia on tiedostettu. Kouluikäisten lasten sosiaalisten suhteiden pulmat ja kiusaaminen ovat saaneet viime vuosina keskeisen aseman psykologisessa ja kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Pohja vertaissuhdetaidoille luodaan kuitenkin jo varhaislapsuudessa, jossa päiväkotikokemuksilla on tärkeä sijansa. Ongelmien ennaltaehkäisemiseksi tarvitaan lisää ymmärrystä alle kouluikäisten lasten sosiaalis-emotionaalista hyvinvoinnista vertaissuhteissa, erityisesti lasten leikeissä.

Lasten vertaissuhdetaitojen oppimisen ja laajemmin lasten sosiaalis-emotionaalisen hyvinvoinnin tukemiseksi on tärkeä ymmärtää näitä vuorovaikutustilanteita moninäkökulmaisesti. Tutkimme sekä pienten, alle kouluikäisten lasten omia kokemuksia vertaissuhteissaan että vanhempien ja päivähoitohenkilöstön tulkintoja lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Tutkimusmenetelmää on kehitetty pilotissa, jossa lasten leikkitalanteita videoitiin, ja näitä videoita katsottiin haastattelutilanteessa erikseen lasten, heidän vanhempiensa ja päivähoiton henkilökunnan kanssa. Esielmässämme kerromme menetelmällisistä ratkaisustamme ja niihin liittyvistä haasteista. Lisäksi kuvaamme pilottivaiheen alustavia löydöksiä lasten leikeistä, vertaissuhteista, osallisuudesta ja rooleista eri tulkitsijoiden näkökulmista.

Asiasanat: Leikki, vertaissuhteet, varhaiskasvatus, lapset, vanhemmat, henkilöstö, videoavusteinen haastattelumenetelmä

L1 TEEMASEMINAARI: COMPARATIVE RESEARCH INTO GLOBALIZATION OF NATIONAL HIGHER EDUCATION POLICIES: RETHINKING METHODS, ASSESING AND MEANS

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: LS 6

Puheenjohtaja: **Janne Varjo**

European integration and global competition have created a new kind of need for comparative education research. International and supranational organizations like the EU and the OECD publish a growing number of peer reviews, comparative studies and statistics for the use of political decision-making. The EU sponsors various kinds of comparative studies in its Member States, and thereby influences the criteria of national research funding. In those criteria, comparative methods have frequently been taken as a prerequisite for financial support.

The spread of comparative studies has raised concerns about their quality and reliability. For example, choosing a nation state as a natural and self-evident unit of analysis is not as well-founded as it was before. Due to mounting influence of supranational organizations and transnational corporations, the foundations of the nation-state system are breaking down and the line of demarcation between *domestic and foreign policies is blurring*. These changes have major implications for national higher education policies as well as higher education policy research. Scholars in comparative education have thus addressed the need for theoretical and methodological rethinking and the need for re-conceptualizations of changing categories of power, such as regionalism (e.g. Robertson 2010).

This session asks three broad questions: What are the current ends and means of comparative research into higher education policies? What are the methodological challenges of comparative research into globalizing higher education? How should researchers in comparative education overcome those challenges in the future? The speakers of the session address these questions from the perspectives of their ongoing research projects.

Esittäjät:

Phillip Brown, Cardiff University, Cardiff, United Kingdom: *Global Auction: the Broken Promises of Education, Jobs and Incomes*

Risto Rinne, University of Turku: *EU Higher Education Policies and the New University Management in Finland*

Johanna Kallo, University of Turku, **Anzhelika Semchenko**, The St. Petersburg State University of Economics and Finance: *Financing of Higher Education in Finland and Russia: Towards a Comparative Policy Analysis*

L2 KOULUTUSSOSIOLOGIA JA –POLITIikka

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: LS 6

Koordinaattorit: **Susanna Hannus**

L2.1

Pienen kyläkoulun lakkauttaminen – säästö vai tappio?

Outi Autti, Eeva Kaisa Hyry-Beihammer, Oulun yliopisto

Viimeksi kuluneiden lähes kahden vuosikymmenen aikana Suomen pienistä alakouluista on lakkautettu 63 %. Lakkautetut koulut ovat useimmiten pieniä alle 50 oppilaan kyläkouluja, joissa työskentelee 1–3 päätoimista opettajaa. Lakkautuksia on yleensä perusteltu taloudellisin syin, ja lakkautuskeskusteluissa pienen koulun pedagoginen ja sosiaalinen merkitys on sivuutettu. Esityksessämme tarkastelemme kyläkoulujen piirteitä, niiden merkitystä ja koulujen lakkauttamisiin liittyvää keskustelua. Erityisenä kohteena on koulun ja ympäröivän kylän suhde. Tutkimuksemme tausta-aineistona ovat tilastokeskuksen koulutustilastot perusasteen koulujen lukumääristä ja lakkauttamisista vuodesta 1990 alkaen. Tärkeimpänä lähdeaineistona ovat alan suomalaiset tutkimukset, joista suurin osa on tehty yli kymmenen vuotta sitten (esim. Kalaoja 1988, 1990) sekä Kalaojan ja Pietarisen (2002, 2009) review-tyyppiset tutkimukset Suomen pienistä kouluista. Empiirinen aineisto on koottu haastatteluista, joissa kyläläiset kertovat kokemuksiaan koulun lakkauttamisesta.

Kyläkoululla on suuri merkitys sen lähialueen sosiaalisessa elämässä. Koulu koetaan kyläläisten yhteiseksi kokoontumispaikaksi, niidenkin, joilla ei ole omia koululaisia. Koulun lakkauttaminen vauhdittaa alueen muiden palveluiden alasajoa, ja samalla kylä menettää muuttavia lapsiperheitä ajatellen tärkeän vetovoimatekijän. Perusteet koulujen lakkauttamiselle ovat muuttuneet: ennen lakkautus perustui väheneviin oppilasmääriin, mutta nyt kunnat yrittävät paikata lakkautuksilla huonoa taloustilannettaan.

L2.2

REFORMIN IMPLEMENTAATIO - Michael Fullanin teoriaan perustuva muutosteoreettisten tekijöiden sisällönanalyttinen tarkastelu Kelpo-kehittämistoiminnan kunnallisten koordinaattoreiden puheessa

Raisa Ahtiainen, Helsingin yliopisto

Opettajankoulutuslaitos Suomessa käynnistyi vuonna 2008 Kelpo-kehittämistoiminta, jonka tavoitteena on jalkauttaa Erityisopetuksen strategian (Opetusministeriö 2007) linjauksia 233 kunnassa. Uuden strategian eräs keskeisimpiä muutosehdotuksia on siirtyminen oppilaan tukemisen kaksiportaisesta mallista (yleinen ja erityinen tuki) kolmiportaiseen malliin (yleinen, tehostettu ja erityinen tuki). Valtakunnallisessa kehittämistoiminnassa kuntia edustaa kunnallisiksi koordinaattoreiksi nimetyt henkilöt.

Tässä pro gradu -tutkimuksessa tarkastellaan Kelpo-kehittämistoimintaa reformin implementaationa Michael Fullanin muutosteorian kautta. Keskeisenä tavoitteena oli paikallistaa haastatteluaineistosta muutosteoreettisia ulottuvuuksia ja rakentaa näkemys reformin implementaation kannalta ratkaisevista tekijöistä. Tutkimuksen aineistona oli Koulutuksen arviointikeskuksen keräämä haastattelumateriaali. Haastattelut toteutettiin Vesalan

ja Rantasen (2007) laadulliseen asennetutkimukseen perustuvalla menetelmällä, jota sovellettiin ja edelleen kehitti ryhmähaastattelumenetelmäksi kehittävän arvioinnin tarpeisiin.

Koordinaattorit (n=151) haastateltiin 4-11 hengen ryhmissä. Aineiston analyysimenetelmä oli teorialähtöinen sisällönanalyysi ja se toteutettiin tietokoneavusteisesti Atlas.ti-ohjelmalla. Analyysin teoreettinen viitekehys perustuu Fullanin muutosteoriaan, jonka pohjalta luotiin seuraavat kolme teoreettista aineiston luokittelun pääkategoriaa: implementaatio, yhteistyö ja muutosprosessin perspektiivit.

Haastatteluaineiston teorialähtöinen sisällönanalyttinen tarkastelu osoitti, että koordinaattoreiden puheessa esiintyi sekä positiivisessa että negatiivisessa suhteessa teoriakategorioihin luokituttavia ilmauksia. Reformin implementaation kannalta ratkaiseviksi tekijöiksi osoittautuvat rajapintojen haasteet, jotka syntyvät koulun kontekstissa uuden ja vanhan yhteensovittamisen myötä. Rajapintojen haasteet kohdistuvat erityisesti uuden kolmiportaisen tukimallin käyttöönottoon. Ne luokituvat käsitteellisiin, menetelmällisiin, toiminnallisiin ja uskomuksiin kohdistuviin haasteisiin.

L2.3

Pierre Bourdieu, tunteet ja karisma

Susanna Hannus, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos

Paperissa tarkastellaan tunteita Bourdieun tuotannossa, sitä miten Bourdieu tuo yhteen tunteiden psykologian ja sosioanalyysin. Bourdieu teoretisoinnista nostetaan esille etenkin lapsuuden kehitys, tarve tunnustuksen saannille (need for recognition), yhteenkuulumisen tunne (sense of belonging), solidaarisuus ja lojaalisuus. Rekonstruomalla Bourdieun valtakäsitystä niin, että siinä painottuu tunteet alkuperäisteoksia enemmän, voidaan ylittää Bourdieun kamppailun käsitteeseen ja ekonomisiin analogioihin liittyviä ongelmia.

Karisma on käsite, joka tuo Bourdieun työssä tunteet, kuten solidaarisuuden, tunnustuksen tarpeen, emotionaalisen vetovoiman ja kiintymyksen ja symboliset resurssit yhteen. Paperissa eritellään Bourdieun teoksista löytyviä kuutta karisman muotoa, institutionaalista karismaa, professoriaalista karismaa, profetaarista karismaa, byrokraattista karismaa, tunnustuskarismaa ja transformatiivista karismaa. Lopuksi Bourdieun karisman muotoja havainnollistetaan empiirisillä esimerkeillä tutkittaessa uuden hallinnan mekanismien, kuten laadun arvioinnin vaikutuksia sekä rehtorien ja opettajien välisiä tunnesuhteita.

L3 KOULUTUSSOSIOLOGIA JA –POLITIikka

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: LS 6

Koordinaattorit: **Susanna Hannus ja Janne Varjo**

L3.1

Sosiaalialalla tarvittavan työvoiman ennakkoinnin probleema - Esimerkkinä 14 vuosina 1999–2010 ilmestynyttä ennakointijulkaisua

Leena Viinamäki, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu

Erkki Saari, Laurea-ammattikorkeakoulu, Hyvinkää

Pohdimme esityksessämme sitä, miten ennakointijulkaisuja käytetään arjen viranomaistyössä. Koulutus- ja työmarkkinoita koskevan ennakointitiedon käyttö ulottuu ministeriöiden oppilaitoksiin kohdistamasta ns. ylätasoin ohjauksesta (koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmat, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tulos- ja tavoitesopimukset ja koulutuksen järjestämisluvat) oppilaitoksissa sekä työ- ja elinkeinotoimistoissa tehtävään ns. päivittäiseen arjen ohjaukseen (ammatinvalintaa ja opintoja koskeva ohjaus ja työvoimaneuvonta). Tämän vuoksi ei ole yhdentekevää, mikä taho tekee tai teettää erityyppisiä ennakointitutkimuksia ja -selvityksiä sekä mitkä intressit kyseisen tahon toimintaa tällöin ohjaavat. Osa 14 analysoimastamme ennakointijulkaisusta on laadittu ns. virkamies- tai edunvalvontatyönä ja osa ammattitutkijoiden tehtäväksi annettuina toimeksiantoina. Osa ennakointijulkaisuista on selvityksiä tai tutkimuksia osan ollessa laajempia raportteja ja osan suppeampia artikkeleita. Keskeisimpinä sosiaalialalla toimivien 2010- ja 2020-luvuilla tekemää työtä määrittävinä "megarendeinä", joihin analysoimissamme ennakointijulkaisuissa

viitataan, on Suomessa tuolloin tapahtuvaksi ennakoitu väestön ikääntyminen sekä maantieteellisten alueiden välisen eriytymisen jatkuminen ja jopa sen voimistumisen uhka. Em. julkaisuissa viitataan yhteiskunnallisiin kansallisesti haastaviin muutoksiin, joiden todetaan edellyttävän sosiaalialan henkilöstön kykenevän laajentamaan kvalifikaatioitaan sosiaalialan ammatillisen ydinosaamisen lisäksi lähialojen perusosaamiseen sekä ymmärtävän, mitä "sosiaalinen" merkitsee heidän 2000-luvulla tekemässään "arjen työssään".

L3.2

Tietoyhteiskunta ja verkostot kasvatustieteiden ja tieteen julkaisuissa sekä yhteiskunnallisessa ohjauspuheessa vuosina 2000 - 2010

Inkeri Laaksonen, Tampereen yliopisto
Hannele Torvinen, Jyväskylän yliopisto

Verkostoista on tullut yhteiskunnan avainkäsite (Eriksson 2009), ja esimerkiksi tietoyhteiskunnan rinnakkaisina tai samaa tarkoittavina termeinä käytetään verkosto-, informaatio- ja osaamisyhteiskuntaa.

Kasvatustieteellisessä puheessa nämä sijoitetaan usein elinikäisen oppimisen kontekstiin (vrt. Jauhiainen 2010). Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia merkityksiä tietoyhteiskunta ja verkostot saavat kasvatustieteiden ja tieteen julkaisuissa suomalaisessa yhteiskunnallisessa ohjauspuheessa vuosina 2000 - 2010. Aineistoiksi valittiin Aikuiskasvatus-lehti, Ammattikasvatuksen aikakauskirja, Tieteessä tapahtuu -lehti sekä Suomi tietoyhteiskuntana -raportti (2000) ja Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia 2007- 2015 (2006). Analyysi toteutettiin sisällönanalyysinä.

Vuosituhanneen alkupuolella tietoyhteiskuntakehityksen nähtiin tarjoavan tasa-arvoa koulutukseen. Elinikäisen oppimisen näkökulmasta koulutuksen ei katsottu enää riittävän, ja tietokoneiden ja -varantojen nähtiin mahdollistavan opiskelun myös vapaa-aikana. Uusi tieto oli keskeistä, tietotekniikan rooli nähtiin välineellisenä ja verkostoja tarvittiin yhteistyön rakentamiseen.

Vuosikymmenen puolivälissä keskeiseksi nousevat osaamisen kehittäminen, olemassa olevan ja uuden tiedon soveltaminen, rakenteelliset ja toiminnalliset uudistukset, verkostoituminen ja tieto- ja viestintätieteiden hyödyntäminen. Tietoyhteiskunta haastaa yksilön nopeaan omaksumiseen ja monimutkaisten ongelmien ratkaisuun, itsenäiseen tiedonhankintaan ja -tuottamiseen, innovatiivisuuteen ja kriittiseen medialukutaitoon.

2010-luvulle tultaessa tietoyhteiskuntapuhe on laantunut ja verkostopuhe puolestaan on vahvistunut. Elinikäisen oppimisen ja koulutusyhteiskunnan näkökulmasta pohditaan oppimisyhteiskuntaa ja sen kehitystä. Puuttuva tieto nähdään voitavan korvata verkoston toisen jäsenen taidoilla ja tiedoilla, mikä pakottaa yksilön kehittämään omaa osaamistaan ja näin toteuttamaan omalta osaltaan elinikäistä oppimista.

L3.3

Toimijuuden käsitteen metodologisia ja teoreettisia ulottuvuuksia

Anna Pauliina Rainio, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos

Oppilaiden toimijuuden huomioiminen ja kehittäminen erilaisissa kasvatustieteiden ja koulutuksen käytännöissä on noussut keskeiseksi vaatimukseksi kasvatustieteellisessä keskustelussa. Toimijuus on kuitenkin ristiriitainen ilmiö ja tätä ristiriitaisuutta heijastelevat eri paradigmojen osin vastakkaisetkin tulkinnat siitä miten ja millä ehdoilla voimme olla toimijoita.

Tiivistäen toimijuus voidaan ymmärtää yksilön ja/tai yhteisön mahdollisuutena ja haluna vaikuttaa tai muuttaa toimintaa, jonka tuottamiseen he osallistuvat (Hofmann & Rainio 2007). Oppilaiden kohdalla tämä tarkoittaisi esimerkiksi mahdollisuutta vaikuttaa oppimistilanteiden ja opetuskäytäntöjen sisältöihin ja muotoihin. Lisäksi se voisi tarkoittaa kokemuksia siitä, että omilla teoilla on merkitys, että tulee kuulluksi ja nähdyksi niissä käytännöissä joihin osallistuu.

Kävin väitöskirjassani läpi neljä viimeaikaista teoreettista keskustelua toimijuudesta. Kun tarkastelin näitä keskusteluja limittäin, tunnistin seuraavat ulottuvuudet tai jännitteet:

Jatkuvuus vs. hetkellisyys, aktiivisuus vs. passiivisuus, riippuvuus vs. erillisyyden ja kontrolli vs. vapaus.

Esityksessäni käyn läpi näitä jännitteitä ja niiden asettamia haasteita niin empiiriselle tutkimukselle kuin käytännön yrityksille ottaa huomioon oppilaiden toimijuus arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa.

M1 KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ EDISTÄVÄ KASVATUS JA YMPÄRISTÖKASVATUS

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: F2010 (TTK, 2.krs)

Koordinaattori: **Päivi Immonen-Orpana**

M1.1

Elämyspedagogiikka elpymisen välineenä maaseutukoulussa

Lea Häyrinen, Itä-Suomen yliopisto

Elpymistapahtumassa henkilön väsynyt tai yllirasittunut keskittymiskykyä hallitseva kontrollijärjestelmä palautuu toimintakykyiseksi. Ympäristöissä, joissa ei -tahdonalainen, elvyttävä informaation prosessointi ja toiminta on mahdollista, on oltava neljä komponenttia: tilaisuus irtautumiseen psyykkisesti ja fyysisesti päivän stressitekijöistä, mahdollisuus kokea täysin erilainen, kiinnostava maailma, lumoutumisen kokemus ja yhteensopivuus yksilön henkilökohtaisten tavoitteiden kanssa. Lapset käyttävät mielipaikkojaan, myös kouluympäristöissä, saavuttaakseen rikkaan mielikuvituksensa avulla runsaasti kokemuksia. He päättävät samalla itse kuinka käyttävät heille annettuja mahdollisuuksia. Opettajat taas päättävät ja suunnittelevat koulun pihojen elämyspedagogiikkaan sopivan luontoympäristön käyttöä. Tämän tutkimuksen tarkoitus on kuvata ja arvioida maaseudun kouluympäristöjen käyttöä, elvyttäviä ja rasittavia asioita kouluelämässä sekä opettajan roolia tässä toiminnassa. Tutkimusmenetelmänä on etnografinen toimintatutkimus. Tutkimusaineisto (N=39) on kerätty haastattelemalla, havainnoimalla, videoimalla ja valokuvaamalla ja sen jälkeen se on analysoitu sisällönanalyyssimenetelmällä. Tutkimuksessa on havaittu, että elpymiseen on paremmat edellytykset pienessä, lähellä luontoympäristöä sijaitsevassa koulussa kuin isommassa taajamakoulussa. Lapset käyttävät koulun pihoja ja mielipaikkojaan hyvin mielikuvitusriikkaalla tavalla. Elpyminen elämyspedagogiikan kautta on hyvin monimutkainen vuorovaikutteinen tapahtuma. Opettajan oma identiteetti määrittelee hänen tapansa käyttää kouluympäristön suomia mahdollisuuksia.

M1.2

Antroposentrismi, posthumanismi ja ympäristökasvatus

Pauliina Rautio, Oulun yliopisto

Tämä esitys kumpuaa valmistuneesta väitöskirjasta, luonnehtien alkanutta post-doc tutkimusta. Ihmiskeskeisyyden, antroposentrismien, teema on ympäristökasvatuksessa ja sen ympäristöeettisissä sisällöissä keskeinen. Usein esitetään, mieltäen antroposentrismi yhtenäiseksi ja pelkästään arvoihin liittyväksi hierarkiaksi, että ympäristökasvatuksen tavoitteena tulisi olla antroposentrinen maailmankuvan haastaminen tai muuttaminen. Tässä esityksessä antroposentrismista erotetaan oletusarvoinen lähtötaso (default anthropocentrism, Martinelli 2008), jonka mukaan ihmislajin yksilöiden kokemusmaailmaa määrittävät lajityypilliset ominaisuudet (esim. tietynlainen keho, määrätynlaiset aistit) joiden kieltäminen tai ylittäminen olisi mieleetöntä. Tästä ei vielä välttämättä seuraa hierarkkista antroposentrismia, jossa ihminen näkökulmineen asetetaan maailmankaikeuden muuta elämää arvokkaammaksi olennoksi. Posthumanismi määrittyy tässä esityksessä lähestymistavaksi, joka ohjaa keskustelua rajanvetojen (tai niiden täydellisen kiistämisen) sijaan kanssa ja osana olemiseen (Wolfe 2010, Cavell et al. 2008, Bennett 2010). Sen sijaan että ihmiskeskeisyyttä ja ihmisen erityisyyttä haastettaisiin siirtämällä ihminen sivuun, Foucault'n arkeologiasta ja Derrida'n dekonstruktioista ammentavan posthumanismin voi mieltää korostavan oletusarvoista antroposentrismia välttämättömänä lähtökohtana ihmisen uudelleen ymmärtämiselle yhtenä eläinlajeista, erottamattomana osana tämän ei-inhimillistä ympäristöä. Posthumanismin tyypillisistä alueista, kone-ihminen (Haraway 1991), esine-ihminen (Bennett 2010), eläin-ihminen (Cavell et al. 2008) -suhteista tämä esitys keskittyy viimeisimpään. Esityksessä pohditaan ihmisen ja muiden eläinten diskursiivista rakentumista ympäristökasvatuksen kentällä sekä haastetaan ihmisyiden erillisyyden käsitystä muun muassa lajienvälisen kommunikaation (esim. zoosemiotiikka: Martinelli 2008; Tüür 2009, Maran 2007) kautta.

M1.3

Pienten lasten työkasvatusta ja "metsätöitä" kestävään tulevaisuuteen

Ulla Härkönen, Marja Nurmilaakso, Aino Ugaste, Harri Pitkäniemi, Itä-Suomen yliopisto, Savonlinna

Pienten lasten työkasvatus on lähestulkoon hävinnyt nykypäivän varhaiskasvatuksen teoreettisista ja opetussuunnitelmallisista teksteistä. Päiväkotien käytännöissä lasten työkasvatus kuitenkin toimii - ainakin jossain päin Suomea. Yksi osa työkasvatusta on lasten suuntautuminen "metsä- ja puutöihin". Yhteiskunnan muuttuessa metsäalan ja -organisaatioiden yhteydessä on huomattu ihmisen metsäsuhteen kaikonneen kauas. Metsäorganisaatiot ovat ottaneet yhteyttä kasvatusta ja koulutusorganisaatioihin. Yhdessä halutaan tuoda jo kasvatuksessa ja koulutuksissa esiin metsän ja ihmisen suhdetta eri muodoissaan. Kaiken tärkeän aloittaminen jo varhaislapsuudessa voi tuottaa kestävimmän tuloksen. Olen aiemmin tutkinut laadullisin menetelmin varhaiskasvattajien käsityksiä pienten lasten työkasvatuksesta. Nyt on tavoitteena Helsingin yliopiston, Tallinnan yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston (Savonlinna) yhteistyönä laatia kvantitatiivinen kyselyrunko, joka olisi kvalitatiivista keinoa vastaava menetelmä samojen seikkojen selvälle saamiseen laajasta kohdejoukosta. Tällaisilla menetelmillä saataisiin kartoitettua tämän päivän tilannetta lastentarhanopettajien käsitysten ja kokemusten kautta. Näiden tulosten perusteella ja jo ennen niitäkin on mielenkiinnon kohteena kehittää opiskelijoille tutkimusprojekteja, joissa tehtäisiin tutkimusta lasten kanssa (huom! uudehko menetelmä) konkreettisesta "metsään menemisestä", siellä toimimisesta ja työn tuntemuksista. Yksi ryhmä voisi matkustaa työpäiväksi myrskyn runtelemaan metsään (esimerkiksi Sulkavalle) konetyön jälkeisiä pilkkeitä kokoamaan. Toinen ryhmä voisi matkustaa työpäiväksi kaupungin (esimerkiksi Savonlinnan) metsään keräilemään pilkkeitä retkeilykohteeseen. Tutkimukset tehtäisiin lasten kanssa yhdessä. Projektien tulokset koottaisiin ja saatettaisiin laajempaan käyttöön. Kyse on pienten lasten työkasvatuksesta, metsän käytöstä oppimisympäristönä sekä kaiken kaikkiaan kestävään tulevaisuuden rakentamisesta niin lasten omassa kehityksessä kuin yhteiskunnassa.

M2 KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ EDISTÄVÄ KASVATUS JA YMPÄRISTÖKASVATUS

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: F2010 (TTK, 2.krs)

Koordinaattori: Päivi Immonen-Orpana

M2.1

Metsä opettajankoulutuksessa: opiskelijoiden metsäsuhteen tarkastelua

Sinikka Pöllänen, Petteri Vanninen, Itä-Suomen yliopisto, Savonlinna

Perusasteen ja lukion opetus ovat merkittävin metsätiedon lähde lapsille ja nuorille samalla, kun vanhempien merkitys on havaittu laskevaksi. 72 prosenttia oppilaista saa metsätietonsa metsistä, kun vastaavasti vanhempien merkitys on laskenut 41 prosentista 24 prosenttiin vuosien 2001-2006 tutkimuksissa. Näin opettajien merkitys oppilaiden metsätiedon ja metsäsuhteen välittämisessä on merkittävä. Kokonaisuutena voidaan sanoa, että opettajankoulutus on keskeisessä asemassa metsäsuhteen ja -osaamisen jalostamisessa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukeväksi toiminnaksi.

Opettajien metsäbarometrin (2007) mukaan metsä merkitsee suomalaisille ennen kaikkea harraste- ja virkistyspaikkaa, luonnon monimuotoisuutta sekä uusituvan raaka-aineen ja vientitulojen lähdeä. Metsien uudenlaisista nousevista merkityksistä indikoivat esimerkiksi julkisuudessa olleet elämänkatsomuksellisten vaellusten suuri suosio (mm. pyhät polut) tai metsän hyvinvointi- ja terveysvaikutusten lisääntyvä tutkimus. Samaan aikaan lasten suhde metsiin on muuttunut, metsä saatetaan kokea pelottavana paikkana ja metsä leikkiympäristönä ei ole kaikkien lasten saavutettavissa. Metsien täysipainoisen hyödyntämisen kannalta metsien käyttömuotoja tulisikin pyrkiä kehittämään dynaamisesti yhteiskunnan rakenteiden ja tarpeiden kanssa. Metsät tarjoavat opetukselle ympäristön, jossa maailmanlaajuiset ilmiöt ja tavoitteet voidaan tuoda osaksi oppimisen arkipäivää.

Itä-Suomen yliopiston Savonlinnan kampuksella metsä oppimisympäristönä -hankkeessa on kartoitettu opiskelunsa aloittaneiden lastentarhan-, luokan- ja kotitalouden- ja käsityönopettajaopiskelijoiden suhdetta

metsään vuonna 2009 ja 2010 metsäretkien yhteydessä. Esityksessä kuvataan alustavia tuloksia opiskelijoiden metsäsuhteesta ja metsän merkityksestä.

M2.2

Kuluttajakasvatuksen haasteet opetuksessa ja koulutuksessa

Hille Janhonen-Aburuah, Päivi Palojoki, Helsingin yliopisto, OKL, Kotitalousopettajan koulutus

Tutkimushankkeen tavoitteena on kehittää kuluttajakasvatuksen pedagogiikkaa ja opettajankoulutusta. Kotitalouden arkitoiminnassa kuluttaminen, oppiminen ja arjen valinnat kietoutuvat yhteen. Tästä seuraa, että tutkimuksellisesti kuluttajakasvatuksen kehittämisen keskeisenä ajatuksena tulee olla kuluttamiseen liittyvien teemojen tarkastelu arjen monitahoisuuden näkökulmasta. Kuluttaminen kietoutuu täten myös esimerkiksi ruoanvalinnan problematiikkaan sekä muihin arjen valintoihin.

Kodin arki on yhä teknologisoituneempaa. Tarvitaan uusia välineitä nuorten digitaalisen lukutaidon ja media-kompetenssin parantamiseksi. Virtuaalisen kuluttamisen mahdollisuudet tuovat uusia tutkimuksellisia haasteita. Samalla ne kyseenalaistavat perinteisen kuluttajakasvatuksen sisällöt ja menetelmät.

Yksi kiinnostava lähtökohta on kuluttamisen ja tuottamisen roolien kietoutuminen yhteen arkitoiminnassa. Toisinaan kotitaloudet tuottavat palkatonta työtä, toisinaan taas käyttävät ostopalveluja. Ratkaisujen sisäinen logiikka nousee arkitoiminnan, yksilöiden ja perheiden elämäntilanteen edellytyksistä ja yhteisistä päämääristä. Hankkeessa mukana olevat pohjoismaiset yhteistyökumppanit nostavat tutkimuksen ongelmanasettelun ja tulosten sovellettavuuden pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden areenalle. Kotimaisena yhteistyökumppanina mukana on Kuluttajavirasto.

M2.3

Kestävän kehityksen arvot, asenteet, kiinnostus ja motivaatio 9-luokan oppilaiden kokemana

Anna Uitto, Seppo Saloranta, Helsingin yliopisto

Kestävän kehityksen kasvatuksen tarkoituksena on vahvistaa oppilaiden kestävää kehitystä koskevaa tietoisuutta, arvoja, asenteita ja taitoja toimia kestäväällä tavalla. Tässä tutkimuksessa selvitettiin 9-luokkalaisten oppilaiden luonnon ja ihmisen hyvinvointia koskevien arvojen, asenteiden, kiinnostuksen ja toimintamotivaatioiden välistä suhdetta. Tutkimus suoritettiin osana SEED-projektia lomaketutkimuksena, johon osallistui 2367 oppilasta. Perusarvoja tutkittiin soveltamalla Schwartzin arvomittaria (Portrait Value Questionnaire, PVQ) sekä tätä tutkimusta varten kehitettyä tutkimuslomaketta. Ihmisen ja luonnon arvostaminen (PVQ - universalismi), biosentrinen luontoarvo, ympäristövastuullinen asenne, kiinnostus luonnonympäristöä, ympäristöongelmia sekä ihmisen hyvinvointia koskevia kysymyksiä kohtaan sekä sisäinen motivaatio toimia koulussa kestävän kehityksen mukaisella tavalla korreloivat selvästi keskenään. Samaten selvä korrelaatio ilmeni valtaa korostavan perusarvon (PVQ), ihmisarvoa vähättelevien asenteiden, utilististen luontoarvojen ja ulkoisen toimintamotivaation välillä. Johtopäätöksinä voidaan todeta, että koulussa on tärkeitä ottaa huomioon oppilaiden arvomaailma ja sen liittyminen siihen, miten oppilaat kestävään kehitykseen yleensä suhtautuvat ja miten se heitä kiinnostaa. Sosiaalinen vastuullisuus ja ympäristövastuullisuus ovat toisiinsa linkittyneitä piirteitä, mikä on myös otettava huomioon opetuksen suunnittelussa. Erilainen suhtautuminen kestäväyyteen ja sen tarpeellisuuteen, ääripäissään universalismi-biosentrismi-suvaitsevaisuus ja valta-utilistismi-suvaitsemattomuus muodostavat monia tulkintoja ja painotuksia kestävän kehityksen eri ulottuvuuksista, mikä on myös haaste kestävän kehityksen idealle ja sen opetukselle.

M3 VARHAISKASVATUS JA KOULUN ALKUPOLKU

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: F2010 (TTK 2.krs)

Koordinaattori: **Sirpa Eskelä-Haapanen**

M3.1

Varhaispedagogiikan teorian tarve

Ulla Härkönen, Itä-Suomen yliopisto, Savonlinna

Viime vuosina on usein kysytty, mitä varhaiskasvatus tarkoittaa. Samalla on pohdittu varhaispedagogiikan tarvetta ja merkitystä. Huoli on kohdistunut siihen, että varhaispedagoginen osaaminen on vähentynyt. Monen muun tekijän kanssa asiaan vaikuttavat varhaispedagogiikan teoreettiset lähtökohdat. Kysymys kuuluukin: Millaisia teorioita on käytettävissä varhaispedagogiikan kokonaisuuden jäsentämiseksi? Tutkimukseni pohjautuu varhaiskasvatuksen koulutuksessa usein esitettyihin teorioihin sekä erityisesti varhaispedagogisiin teorioihin. Metodina on käytetty teoreettista sisällön analyysia, päättelyä ja argumentointia sekä mallintamista. Tutkimuksessa on saatu tuloksia teorioiden yhteisistä piirteistä ja niiden välisistä suhteista sekä kokonaisnäkömyksen muodostumisesta. Prosessissa on kyetty muodostamaan uudenlainen avoin tulkinnallinen teoria, jonka avulla pystytään analysoimaan, käsittelemään, suunnittelemaan ja tutkimaan nykypäivän demokraattisissa kulttuureissa ilmeneviä useita yhtäaikaista varhaispedagogisia näkömyksiä ja sisältöjä. Nykypäivän globaalien arvojen esille ottaminen ja tiettyjen välttämättömyksien sisällyttäminen varhaispedagogiikan holistiseen näkömykseen myöskin sisältyy tutkimukseen. Lisäksi pohditaan menetelmiä, joita tarvitaan useiden vallalla olevien näkömysten käsittelyyn arvoissa mainittavien demokraattisten ja kestävien periaatteiden toteutumiseksi.

M3.2

Perustoiminnot varhaiskasvatuksen pedagogiikassa

Titta Kettukangas, Itä-Suomen Yliopisto, Savonlinna

Kasvatustieteessä yksi kiinnostuksen kohteista on erilaisten käytäntöjen toiminta ja niiden teoreettisuus. Tämän tutkimuksen kohteena on käsite "perustoiminnot", jolla varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan päiväkotiin saapumista, kotiin lähtemistä, pukeutumista ja riisuutumista, wc-toimintoja, peseytymistä, ruokailua, ulkoilua, lepoa ja unta, siirtymätilanteita sekä vapaita hetkiä. On tiedossa, että perustoimintoja on tutkittu viime vuosina vähän. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä termi "perustoiminnot" on tarkoittanut ja voi tarkoittaa varhaiskasvatuksessa. Tutkimus ankkuroituu Härkösen varhaiskasvatuksen pedagogiseen systeemiteoriaan. Perustoimintoja tutkitaan kielen ja tekstien kautta, tulkitaan käsitteitä, etsitään merkityksiä ja pyritään kehittämään varhaiskasvatuksen perustoimintoja teoreettisesti. Tutkimus on tarkoitus tehdä vuosien 2010-2013 aikana. Tutkimusaineistoksi valitaan 1. varhaiskasvatuksen perustoimintoihin liittyvät aiemmat tutkimukset, 2. varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmat sekä 3. lastentarhaopettajakoulutuksessa käytettyjä oppikirjoja 1970-luvulta tähän päivään. Aineistoa lähestytään kvalitatiivisesti, tekstientulkintaa käsittelevää fenomenologis-hermeneuttista tutkimusmenetelmää käyttäen. Koska tutkimus on vielä suunnitteluvaiheessa, on metodisten ja metodologisten ratkaisujen etsiminen alussa. Tämä tutkimus on oppinäytetyö kasvatustieteen, erityisesti varhaiskasvatuksen lisensiaatin, mahdollisesti tohtorin, tutkintoon.

Avainsanat: fenomenologia, hermeneutiikka, perustoiminnot, päiväkoti, varhaiskasvatus, varhaiskasvatuksen pedagoginen systeemiteoria.

M3.3

Juonellinen oppimisympäristö varhaiskasvatuksen ja koulun alkupolkuna

Marja-Leena Vuorinen, Annikki Hakkarainen, Oulun yliopisto, Kajaanin opettajankoulutusyksikkö

Juonellinen oppimisympäristö on mielekäs menetelmä siirtymävaiheessa leikistä oppimiseen - varhaiskasvatuksesta kouluun. Se kehittää motivoituneita, ajattelevia, luovia ja kriittisiä oppijoita. Oppimisympäristöjä on kehitelty vuodesta 1996 Hyvinkäällä yhdistäen 4 - 8-vuotiaita lapsia yhdeksi ryhmäksi. Kainuussa kehittäjiä on ollut sekä varhaiskasvatuksen että esi- ja alkuopetuksen ryhmissä vuodesta 2000; useissa päiväkodeissa ja kouluissa se on jo arkitoimintaa. Professori Pentti Hakkarainen on työstänyt kehittävän yhteisopetuksen opetussuunnitelman perusteet, jotka yhdistävät vasun, esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien ohjeistukset yhtenäiseksi suunnitelmaksi (<http://www.kajaaninkampus oulu.fi/file.php?901>).

Juonellisen oppimisympäristön peruselementtejä ovat leikki, mielikuvitus ja luovuus, kehittävä oppimistoiminta, tutkiminen, itseilmaisuus ja esteettiset kokemukset. Ratkoessaan ongelmia lapset käyttävät heille tyyppillistä

tarinamallista, elämyksellistä ongelmanratkaisutapaa. Oppiminen ja ongelmanratkaisu tapahtuvat vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa.

Oppiminen on prosessinomaista ja ei-lineaarista. Opetus kohdennetaan lasten lähikehityksen vyöhykkeelle, ja se huomioi heidän kehityksensä sosiaalisen tilanteen. Opetuksen laatu, materiaalit ja vaadittavat opettajakompetenssit ovat riippuvaisia lapsen kehitysvaiheesta. Myös opettajaopiskelijat tarvitsevat kokemuksia juonellisten oppimisympäristöjen kehittämisestä.

Sotkamon Kontinjoen koululla esi- ja alkuopetuksessa käytetään metodina juonellista oppimista. Opetushallituksen hankerahoituksen mahdollistamana kehitellään mallia, jossa luokanopettajaopiskelijat ottavat vastuun juonellisesta seikkailusta 1-2 kertaa viikossa useamman viikon ajaksi. Koulun opettajat, opetusharjoittelun ohjaaja sekä hankevastaava tukevat opiskelijoiden toimintaa ja oppimista sekä kollegoina että mentoreina yhteisissä reflektointi- ja suunnittelupalaverissa.

Avainsanat: juonellinen oppiminen, kollegiaalisuus, mielikuvitus

M4 VARHAISKASVATUS JA KOULUN ALKUPOLKU

Aika: perjantai 26.11 klo 13:45 – 15:15

Paikka: F2010 (TTK 2.krs)

Koordinaattori: **Sirpa Eskelä-Haapanen**

M4.1

Mitä lapset kertovat tavastaan hahmottaa ja käsitellä elämän ilmiöitä?

Liisa Karlsson, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteen tiedekunta, Kasvatuspsykologia

Kertomusten kautta saadaan sisällöllistä tietoa kertomuksesta, tietoa siitä, mitä asioita kertoja käsittelee. Lisäksi kertomusten analysoinnin kautta voidaan pureutua siihen, miten kertoja hahmottaa ja käsittelee elämän ilmiöitä. Esittelen 2-3 ja 8-9-vuotiaiden lasten kertomuksia sen kautta, miten he ilmaisevat itseään ja mitä se kertoo lasten tavoista ajatella ja toimia ja tätä kautta lasten hyvinvoinnin ehdoista. Tutkimus nojaa sosiokulttuuriseen viitekehitykseen, jossa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, osallistuvina vaikuttajina sekä narratiivisena tiedontuottajana. Aineisto on koottu vuosina 1995-2005 sadutusmenetelmällä 23 suomalaisella paikkakunnalla. Tutkimuksen tuloksena hahmottuu lasten esiin tuomia piirteitä, joita ovat toiminnallisuus, tapahtumarikkaus ja nopeitempous, aloitteellisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus, tiiviys, kokonaisvaltaisuus, omakohtaisuus sekä syklinen rytmisyys, leikkisyys, mielikuvituksellisuus ja moninaisuus. Tätä kautta hahmottuu myös lasten ihmis- ja lapsikäsitely sekä tiedonkäsitely, toiminta- ja oppimiskäsitely. Analysoimalla lasten hahmottamisen tapoja tulee esiin heidän viestinsä, joka voidaan huomioida kehitettäessä lasten kanssa toimimisen käytäntöjä ja toimintakulttuuria päivähoitossa, koulussa ja muussa toiminnassa.

M4.2

Kuusikon koulun esi- ja alkuopetuksen yhteistyön ja pedagogisen kehittämisen toimintatutkimus

Kaarina Winter, Vantaan kaupunki, sivistysvirasto

Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen strategiset päämäärät painottavat lapsen oppimaan oppimista ja yksilöllistä kasvua. Kasvatukselle ja opetukselle luodaan perusta henkilöstön ammatillisuuden, monipuolisen osaamisen ja yhteistyön avulla. Vantaalaisessa Kuusikon koulussa esi- ja alkuopetuksen jatkuvuutta ja lapsen tarpeiden huomioimista oppimispolun jatkumossa pidetään tärkeänä. Käytännön kokemusten myötä koulun johto ja henkilökunta on yhä vakuuttuneempi yhteistyön tarpeellisuudesta ja eduista, ja on motivoitunut löytämään yhteistyölle vakiintuvat ja tarkoituksenmukaiset toteuttamisen periaatteet ja käytänteet. Yhteistyön kehittämistä painottaa myös koulun osallistuminen Vantaan kaupungin Teho-hankkeseen, jonka myötä oppimisen monipuoliset yleiset ja tehostetut tukimuodot halutaan jalkauttaa osaksi koulun kasvatus- ja opetustyötä. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön sekä pedagogisten käytänteiden kehittämistyöhön valittiin toimintatutkimuksellinen lähestymistapa ja sille asetettiin kaksi päätavoitetta:

1. Löytää yhteisen toiminnan ja reflektoinnin avulla toimintamalli koulun esi- ja alkuopetuksen pedagogiselle kehittämiselle ja yhteistyölle.
2. Halutaan selvittää, kuinka toimintatutkimus menetelmänä soveltuu esikoulun ja koulun ammattilaisten opetus- ja kasvatustyön kehittämisen välineeksi.

Tutkimusaikataulu on kevät 2010 - kevät 2011. Tutkimusryhmän jäseniin kuuluvat Kuusikon esiopetuksen tiimit, alkuopetuksen opettajat, koulun rehtori, erityisopettaja, koulunkäyntiavustaja. Tutkimuksella tuotetaan toimintamalli Kuusikon koulun esi- ja alkuopetuksen jatkumon vahvistamiseksi ja pedagogiseksi kehittämiseksi. Tuloksia voidaan hyödyntää muiden kuntien esi- alkuopetuksen kehittämisessä sekä myös opettajan- koulutuksessa.

M4.3

Suomenoppija oppimassa lukemaan esi-, alku- ja valmistavan opetuksen nivelvaiheessa

Päivi Jokinen, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta

Muuttoliikkeiden ja ylijärjestyksen lisääntyessä monikieliset oppijat tulevat yhä merkittävämmäksi osaksi kouluja ja luokkahuoneita. Muutokset 2000-luvun kielellisissä ja tekstuaalisissa toimintaympäristöissä haastavat lukemaan ja kirjoittamaan opettamisen perinteitä: esi- ja alkuopetuksen vaiheessa on yhä tärkeämpää, että oppijalle kehittyä alusta alkaen moniulotteisia, joustavia ja merkityksen rakentumista painottavia lukemisen ja tekstitaitojen strategioita. Monikielisen, maahanmuuttajataustaisen lapsen siirtymävaiheeseen esiopetuksesta alkuopetukseen liittyy usein valmistavaan opetukseen osallistumisen vaihe. Pro gradu -tutkimukseni aineisto on syntynyt maahanmuuttajien perusasteen valmistavassa opetuksessa, missä olen etnografisin menetelmin osallistunut esiopetuksesta valmistavan opetuksen kautta alkuopetukseen siirtyvän kaksikielisen oppijan lukemaan oppimisen prosessiin ja sen seuraamiseen. Oppija on ns. toisen sukupolven maahanmuuttaja, jonka kotikieli on vietnam.

Tarkastelen suomenoppijan lukemista sosiokulttuurisessa kontekstissaan ja määrittelen literacyn sosiaalisesti toiminnaksi, jota voidaan lähestyä käytänteiden (practices) ja tapahtumien (events) kautta. Tutkin koulun lukemisen tapahtumia ikkunoina lukemisen käytänteisiin ja pyrin siten selvittämään, millaisiin kielellisiin ja tekstuaalisiin merkityksiin oppija tekstien ja kielen parissa toimiessaan sosiaalistuu. Erittelen aineistoa diskurssianalyttisesti: diskurssit rakentavat kielessä sosiaalista todellisuutta ja identiteettejä, jäsentävät sosiaalisia suhteita sekä paikantavat toimijoita. Suomenoppijalle lukemaan oppiminen on samanaikaisesti kielen oppimista, mikä haastaa oppimisen ohjaajan pedagogisia taitoja ja toisaalta tarjoaa uusia mahdollisuuksia alkavan lukutaidon ja lukemisen merkityksellisyyden suhteen pohtimiseen. Olennaisia ovat koulun valmiudet kohdata nuoret monikieliset ja monikulttuuriset maailmankansalaisensa.

N1 AIKUISKASVATUKSEN TUTKIMUS

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: 112 (KTK, Alkuopetus, 2.krs)

Koordinaattorit: **Helena Koskinen ja Matti Laitinen**

N1.1

Rakenteita tutkimuksen, käytännön ja politiikan yhteistyölle

Anja Heikkinen, Sini Teräsahde, Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

AITURI, ”Aikuiskasvatuksen tutkimusyhteistyön rakenteelliset innovaatiot”, on vuoden alusta alkanut, opetus- ja kulttuuriministeriöltä pientä rahoitusta saanut ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseuran koordinoima hanke. Hankkeen työryhmän johdolla on nyt jatkettu strukturoidummin vuosia kestänyttä keskustelua tutkijoiden, koulutuksen järjestäjien ja opetushallinnon taholla keinoista, joilla tutkimuksen, käytännön ja hallinnon yhteyksiä ja yhteistyötä voitaisiin vahvistaa. Tutkijakunnan näkemyksiä yhteyksien kehittämisen tarpeesta on edelleen tarpeen kuulla ja session ensisijaisena tarkoituksena on herättää keskustelua osallistuvien kesken. Mitä on aikuiskasvatuksen tutkimus ja millä tavalla se on sidoksissa käytännön kentän toimintoihin tai

hallinnolliseen päätöksentekoon? Onko tarvetta strukturoidummalle yhteydenpidolle ja tutkimusyhteistyölle? Tarvitaanko yhteyksiä ja yhteistyötä välittämään jonkinlainen uusi toimintaelin tai foorumi?

Tutkimusyhteistyön tarpeista, soveltuvista menetelmistä yhteistyölle ja ideoiden edellytyksistä ja haasteista on hankkeen aikana toteutettu selvitystutkimus, joka koostuu suomalaisten aikuiskasvatuksen ja –koulutuksen asiantuntijoiden haastatteluista, kaikille alla toimiville avoimesta kyselystä, eri tahojen keskuudessa järjestettävien keskustelutilaisuuksien annista, alalla toimivien itse tuottamista materiaaleista sekä kansainvälisestä kontekstoinnista. Teemasessiossa esitellään selvitystutkimuksen keskeisimpiä tuloksia. Hankkeen tarkoituksena on tuottaa opetus- ja kulttuuriministeriön, yliopistojen, koulutuksen järjestäjien, alan ammattilaisten ja muiden järjestäytyneiden tahojen harkittavaksi uusia tutkimusta, kentän toimintoja sekä hallintoa ja politiikantekoa yhdistäviä rakenteita ja toimintamalleja.

N1.2

Alanvaihtajat ammatillisessa aikuiskoulutuksessa

Leena Ikonen, Jyväskylän yliopisto

Teen tutkimusta aiheesta "Alanvaihtajat ammatillisessa aikuiskoulutuksessa" ja haluan keskusteluttaa aihetta Kasvatustieteen päivillä. Esitelmässäni luon katsauksen aiheesta käytyyn tieteelliseen keskusteluun. Ilmiö on suomalaisessa aikuiskoulutuksessa ajankohtainen. Tehdyn esiselvityksen perusteella yhden oppilaitoksen aikuisopiskelijoista noin puolet voi olla alanvaihtajaksi tunnistettavia henkilöitä. Alanvaihtajalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on koulutukseen hakeutuessaan jo työura jollakin toisella alalla tai koulutuksella hankittu toisen alan tutkinto. Tutkimusaihetta lähestytään mm. elämänmuutosta, elämänkulkua ja elämänlaajuista oppimista käsittelevän kirjallisuuden kautta.

Yksilö pyrkii säilyttämään kilpailukykyänsä alati muuttuvilla työmarkkinoilla mm. hankkimalla koulutusta ja laaja-alaista työkokemusta. Työmarkkinoilla pysyminen ja siellä menestyminen vaativat ammatin ja alan vaihtamista kokonaan. Paitsi työelämän tarpeista alan vaihtaminen voi aiheutua myös yksilön omasta tahdosta. Tutkimuksessa etsitään syitä, jotka aiheuttavat tai ovat vaikuttamassa siihen, että joistakin henkilöistä tulee alanvaihtajia. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää alan vaihtamista yhteiskunnallisena ilmiönä ja lisätä ymmärrystä alanvaihtajista ammatillisen aikuiskoulutuksen kontekstissa sekä koulutuspolitiikassa.

Mitkä syyt aiheuttavat alan vaihtamisen? Tähän peruskysymykseen etsitään vastausta selvittämällä miten henkilöstä tulee alanvaihtaja, mikä käynnistää muutosprosessin ja mikä aiheuttaa alanvaihtamisen. Keitä alanvaihtajat ovat? Alanvaihtajia ilmiönä selitetään tutkimalla kenestä tulee alanvaihtaja, minkälaisia yksilökohtaisia valintatilanteita ilmiöön liittyy. Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa kuva alanvaihtajista. Onko heillä mahdollisesti yhteisiä piirteitä tai liittykö alan vaihtamiseen yhteisiä tekijöitä.

N1.3

Kotipalveluhenkilöstön koulutustarpeiden ja ammatillisen kasvun tarkastelua

Vappu Salo, Turun yliopisto, Rauma

Tutkimuksessa on selvitetty kotipalveluhenkilöstön koulutuksellisia tarpeita ja ammatillisen kasvun keinoja. Koulutustarvetta tutkitaan tukipalveluaterioita nauttivien iäkkäiden ruokaluun ja ravitsemukseen liittyen. Työn tutkimusongelmat liittyvät kotipalveluhenkilöstön ravitsemukseen ja ruokailuun liittyviin koulutuksellisiin tarpeisiin ja keinoihin ylläpitää iäkkäiden hyvää ravitsemustilaa sekä tarvekartoituksen pohjalta tehtyihin koulutuksellisiin ratkaisuihin. Koulutuksellisilla ratkaisuilla pyritään tukemaan ja kehittämään kotipalveluhenkilöstön ammatillista kasvua. Työn tavoitteena on löytää niitä keinoja, joilla kotipalveluhenkilöstö voi ylläpitää iäkkäiden tukipalveluaterioita nauttivien henkilöiden hyvää ravitsemustasoa ja kehittää omaa ammatillista osaamistaan.

Koulutuksen tarvearviointi perustuu Scissons (1982) luokitteluun. Sen pohjalta on kartoitettu kotipalveluhenkilöstön ammatilliseen osaamiseen liittyviä koulutuksellisia tarpeita ja haluja. Kartoituksessa huomioitiin henkilöstön ammatillisen tiedon tarve teoreettisista lähtökohdista ja käytännön kontekstista käsin.

Tiedonkeruumenetelminä työssä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua ja kyselyä. Tutkimuksessa haastateltiin 19 kotipalvelun työntekijää. Kyselyyn vastasi 27 saman kotihoitoalueen ravitsemusvastaavaa.

Ravitsemusvastaavan toimenkuva on muuten samanlainen kuin haastateltujen, mutta siihen on liitetty iäkkäiden ravitsemuksesta vastaaminen.

Saadut tulokset on asetettu vielä hermeneuttiseen tarkasteluun. Tarvekartoituksen ja hermeneuttisen pohdinnan kautta on etsitty ratkaisuja koulutustarpeisiin työssä oppimisen ja formaalin koulutuksen keinoin. Ymmärtämistä ja tulkintaa peilataan Metkowskin ja hänen työryhmänsä (2000) kehittämän mallin kautta. Malli kuvaa ammatillista kasvua ja oppimista. Hermeneuttisen tarkastelun teoreettisena lähtökohtana on gadamerilainen kehä.

N2 SYMPOSIIO: ” INTELLECTUAL AND ORGANIZATIONAL CENTERPIECE OF EDUCATION – OPETUSSUUNNITELMAN TEOREETTISIA, POLIITTISIA JA KÄYTÄNNÖLLISIÄ HAASTEITA

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30
Paikka: 112 (KTK, Alkuopetus, 2.krs)
Puheenjohtaja: Esa Poikela

Opetushallituksen erityisasiantuntija Erja Vitikka tarkastelee opetussuunnitelman rakennetta teoreettisista näkökulmista (tavoitteen-sisältö-toteuttaminen), joihin perusopetuksen ajankohtaiset hallinnolliset kehittämislinjaukset nojaavat. Tero Autio sekä väitöskirjatyötään opetussuunnitelmasta valmistelevat Jarkko Vilkkilä ja Marjut Haussila esittelevät Yhdysvalloissa 1970-luvulla käynnistyneen kriittisten opetussuunnitelma-keskustelujen lähtökohtia ja postmodernin/struktuurialaisen ajattelun vaikutuksia eri diskurssien leikkauspisteessä. Ammatillista koulutusta edustavan Esa Poikelan aiheena on implementaation kysymykset. Alustuspuheenvuorojen pohjalta toivotaan tässä sessiossa aktiivista keskustelua symposiumin aiheesta.

Esittäjät:

Jarkko Vilkkilä, Tampereen yliopisto: *Tylerin rationaliteetin perintö.*

Eero Ropo, Tampereen yliopisto: *Opetussuunnitelma ja identiteetti – curriculum elämäntieteen prosessina*

Marjut Haussila, Oulun yliopisto: *Opetussuunnitelma taidekasvattajan teoreettisena ja käytännöllisenä haasteena: globaaleja kokemuksia kansalliselta kentältä.*

Esa Poikela, Lapin yliopisto: *Implementaatio ammatillisen koulutuksen näkökulmasta.*

N3 AIKUISKASVATUKSEN TUTKIMUS

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45
Paikka: 112 (KTK, Alkuopetus, 2.krs)
Koordinaattorit: **Helena Koskinen ja Matti Laitinen**

N3.1

Opintopolulla tehty valinnat ja valintojen perustelut - teologian opiskelijat itseohjautuvina asiantuntijoiksi kasvamassa?

Laura Hirsto, Helsingin yliopisto, Teologinen tiedekunta

Opintopolkuna aikana yliopisto-opiskelijat joutuvat tekemään enemmän tai vähemmän erilaisia valintoja: mitä kursseja valitsen, mitä sivuaineita opiskelen, mihin tutkielmaseminaariin osallistun, mistä aiheesta teen graduni jne. Valintojen määrä ja laajuus riippuvat tutkinnon kokonaisuudesta. Teologian opiskelijoiden pitää tiedekunnassa aloittamisensa jälkeen, em. valintojen lisäksi, valita koulutusohjelmansa ja pääaineensa. Teologikoulutus rakentuu koulutusohjelmien varaan, vaikkakin opiskelija voi opiskella käytännössä ensimmäisen kaksi vuotta päättämättä omaa koulutusohjelmaansa. Opiskelija voi suuntautua valintansa

mukaan seuraaviin koulutusohjelmiin: 1) kirkon virkaan pätevöittävä koulutus, jossa on otettu huomioon evankelis-luterilaisen kirkon säädökset papin kelpoisuuden tuottavista opinnoista, 2) yleinen teologinen koulutus, joka tähtää muihin yhteiskunnallisiin tehtäviin sekä 3) uskonnon tai kahden aineen opettajan kelpoisuuden tuottava koulutusohjelma, joihin täytyy pyrkiä erillisen valintakokeen kautta. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan teologian opiskelijoiden koulutusohjelma- ja pääainevalintoja ja heidän valinnoilleen antamia perusteluita seuranta-aineiston valossa opintojen kolmantena ja viidentenä vuonna. Koulutusohjelmavalintojen ja pääainevalintojen perustelut luokiteltiin sisällöllisesti aineistolähtöisesti, ja alustavien tulosten perusteella näyttää mm. siltä, että eri koulutusohjelmien valitsemisen perusteluista löytyy samantyyppisiä luokkia, mutta koulutusohjelmavalintojen välillä perustelut ovat merkittävästi erilaiset. Esityksessä tarkastellaan myös koulutusohjelma- ja pääainevalinnan varmuuden muutoksia opintojen edetessä. Havaittuja tendenssejä tarkastellaan asiantuntijaksi kasvun ja itseohjautuvuuden (e.g. Pintrich 2004; Zimmerman 2002; Boekaerts & Cascallar 2006) näkökulmista.

N3.2

Heading towards a holistic view on human persons in our glocalized contexts

Juha Mäkinen, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos

From the traditional (military) pedagogical point of view, a human being, like every soldier, is a holistic system consisting of a body and a mind, being engaged individually, in a social and glocalized context, with the world and having potentially an 'ethical' component giving some guidance for his/her decisions (see Toiskallio 2003; 2004). But how we could transform and develop these potentials into our actualities in practice has to be explained also.

Traditionally, both in military pedagogy (see e.g. Toiskallio 2003), as well as in philosophical anthropology, exemplified in this paper by Charles Taylor (see 1985a; 1985b; 1989; see also Laitinen 2003; 2007; 2009 (in Finnish)), the above mentioned 'human concepts' are used convertibly and in a mixed manner (Laitinen 2009). A conceptual, as well the following practical order, will be sought for by stratified and dynamic views elaborated in the paper.

The practical turn of this paper means that I will challenge educational psychologists, and us all with them, to debate on the different interpretations of the ways to evaluate abilities to do something. In this paper, 'ability to drive a car' (Heikkilä 1997; 2008) gets special attention.

N4 AIKUISKASVATUKSEN TUTKIMUS

Aika: perjantai 26.11 klo 13:45 – 15:15

Paikka: 112 (KTK, Alkuopetus, 2.krs)

Koordinaattorit: **Helena Koskinen ja Matti Laitinen**

N4.1

Kansanopisto kasvun paikkana

Marja Myllymäki, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius

Kansanopistotyöllä on Suomessa ja Euroopassa pitkät perinteet. Tanskasta peräisin olevaa grundvigilaista henkeä kunnioittaen suomalaisten kansanopistojen päämääränä on ollut kasvattaa opiskelijoita tietoisuuteen muun muassa omasta kulttuurista, historiasta ja kielestä sekä niiden merkityksestä yksilön elämässä.

Kuten muissakin Skandinavian maissa myös Suomen kansanopistoliike on alusta saakka toiminut pääpainoltaan vapaan sivistystyön sektorilla. Vuonna 1905 Santeri Alkio kuvasi maailman tilannetta seuraavasti:

"--- Tämä on kevätmyrskyjen aika, vaihtelevain maailmankatsomusten, vaihtelevain elämänehtojen ja luovain voimien aavistamattomien yllätysten merkillinen aikakausi. Kaikki vanhenee niin nopeasti. Hidastelevat, vitkallisesti edistyvät yksilöt ja kansat jäävät niin helposti ajastaan jälelle. ---"

"Ajastaan jällelle jäävät" voivat löytää monta kohtalotoveria ja sukulaissielua uuden vuosituhannen nuorista syrjäytyjistä, jotka eivät löydä omaa paikkaansa. Tutkimusten mukaan suomalaiset nuoret ovat kansainvälisessä vertailussa koulumenestyksen huipputasoa. Pisa-tutkimuksella mitattuna suomalaiset nuoret ovat parhaita lukijoita ja myös matemaattisilta taidoiltaan maailmanlaajuisesti kärkijoukkoa. Koulumaailman rakenne- ja järjestelmätasolla tarkasteltuna nuorilla menee siis hyvin ja suomalainen koululaitos menestyy tuottaen nuorille yleisesti toivottuja tietoja ja taitoja. Silti jo pelkästään perusopetus keskeytyy maassamme vuosittain noin 300 oppilaalla.

Kasvatustieteen väitöstutkimukseni tarkoituksena on tutkia, millainen kasvun paikka kansanopisto voi olla formaalin koulujärjestelmän rinnalla. Voiko kansanopisto osaltaan vastata niihin haasteisiin, joihin muilla koulutusmuodoilla on vaikeuksia vastata? Millainen on kansanopistojen kirjo, perinne ja toimintatapa? Mitä tutkimukseni osoittaa niiden tulevaisuudesta ja olemassaolon oikeutuksesta osana suomalaista koulujärjestelmää?

N4.2

Vapaan sivistystyön opettajat tieto- ja viestintätekniikan kieltenopetuskäytön kehittäjinä

Pirkko Pollari, Itä-Suomen yliopisto

Vapaan sivistystyön kieltenopettajat olivat Suomessa 1990-luvun loppupuolella ensimmäisten joukossa toteuttamassa kielten verkko-opetusta. Vapaassa sivistystyössä on sittemmin tehty lukuisia tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntäviä kieltenopetuskokeiluja, mutta saatuja kokemuksia on raportoitu vain vähän. Esitykseni perustuu väitöstutkimukseeni (2010), jossa paneuduin siihen, miten vapaan sivistystyön opettajien teknologian kieltenopetuskäyttöön liittyvä pedagoginen ajattelu kehittyi. Tutkimukseni kohteena oli opettajia (n=6), jotka osallistuivat verkkopohjaisen oppimisympäristön opetuskäyttöä edistävään Alternative I -täydennyskoulutukseen vuonna 1999. Tarkastelen opettajien pedagogista ajattelua heti täydennyskoulutuksen päätyttyä sekä muutama vuosi koulutuksen jälkeen (vuonna 2005). Tuon esille myös niitä väitöstutkimuksessani (2010) ilmenneitä opettajan organisatoriseen kontekstiin liittyviä tekijöitä, jotka auttoivat opettajia teknologian opetuskäyttöön liittyvien pedagogisten käytänteiden muotoutumisessa. Opettajat kehittivät kahdenlaisia pedagogisia käytänteitä: rutinoituneita ja opetusta kehittäviä. Rutinoituneet käytänteet ilmenivät CD-ROM-pohjaisten opetusohjelmien yhteydessä ja opetusta kehittävät käytänteet puolestaan liittyivät verkkopohjaisilla oppimisympäristösovelluksilla luotuihin verkko-opetuskokonaisuuksiin. Tutkimusaineistoa olen kerännyt kyselyjen ja haastatteluiden avulla, ja aineiston analyysissä olen soveltanut aineistolähtöistä teoriaa. Tutkimukseni vahvistaa jo olemassa olevaa tietoa opettajan pedagogisesta ajattelusta, mutta samalla se koostaa uudenlaista näkökulmaa opettajan pedagogisesta ajattelusta silloin, kun on kyse teknologian integroinnista kieltenopetukseen. Erityisesti vapaan sivistystyön kieltenopettajille se tarjoaa välineitä oman toiminnan arviointiin ja mahdollisen muutostarpeen tunnistamiseen. Se tuo myös muutoinkin esille sitä, millaista opettajana työskentely tällä vähän tutkitulla vapaan sivistystyön koulutus-sektorilla on.

O1 YRITTÄJYYSKASVATUS

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: S14 (KTK, Äidinkieli, 2.krs)

Koordinaattorit: **Heleena Lehtonen ja Helena Lehtonen**

O1.1

Yrittäjyyskasvatuspedagogiikka vaativassa erityisopetuksessa

Sirpa Koskinen, Tampereen yliopisto, Hämeenlinna

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa yrittäjyyskasvatuspedagogiikan soveltuvuudesta erityisopetukseen. Tutkimuksessa selvitetään itsenäisen työskentelyn mahdollistavan yrittäjyyskasvatuspedagogiikan vaikutusta koulukodin koulussa opiskelevan nuoren tulevaisuusorientaation vahvistumiseen ja opiskeluun liittyvien itsesäätelytaitojen kehittymiseen. Tutkimuksen kontekstina on Harvialan koulukoti.

Miksi yrittäjyyskasvatuspedagogiikka sopii koulukotikoulun oppilaille?

Yhtenä merkittävänä syynä koulukotiin sijoittamiselle on se, ettei nuori käy koulua. Poissaoloja saattaa olla lukukaudessa yli 200 tuntia. Runsaat poissaolot vaikuttavat opiskelumenestykseen, joten motivaatiota koulunkäyntiin ei juuri ole. Oppilas ei ole saanut opiskeluun liittyvää positiivista palautetta. Koulutuksellinen syrjäytyminen on alkanut jo ennen peruskoulun päättymistä. Nuori on jo kokonaan tai osittain koulutuksellisesti syrjäytynyt. Nuori ei kuitenkaan ole syrjäytynyt kaikesta, vaan hänellä saattaa olla hyvinkin merkittävä asema omassa (marginaali)ryhmässään. Nuori toimii hyvin yrittäjämäisesti, mutta yrittäjyys on kohdentunut negatiivisesti. Pätemissen tarve on suuri ja koko ajan oltava jotain uutta ja erilaista toimintaa, jossa riskinottoja ei kaihdeta. Yrittäjyyskasvatuspedagogiikalla on mahdollisuus kääntää näitä voimavaroja positiiviseen suuntaan. Kun koulussa oppii vastuun ottamista omasta työstään, aikatauluista ja tuloksista on helpompi siirtää ne työelämään. Kun lähdin toteuttamaan yrittäjyyskasvatuspedagogiikkaa Myllynkulman koulussa, rakensin työnkuvat Seikkula-Leinon kuvaamien yrittäjyyskasvatuksen toimintatapojen mukaisesti. (Seikkula-Leino, J. 2007). Opetuksen lähtökohtana ja perustana on Lehtosen & Lehkosen rakentamat yrittäjyyskasvatuksen portaat, joiden mukaan oppilasta pyritään nostamaan portaalta toiselle. (Lehtonen & Lehkonen. 2008).

01.2

Yrittäjyys- ja kansalaiskasvatusta opettajankoulutuksessa

Jaana Lepistö, Marja-Leena Rönkkö, Turun yliopisto, Opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö

Yrittäjyyskasvatuksen määrittelyssä on tärkeää ymmärtää, missä kulttuurissa ja millaisista lähtökohdista asiaa lähestytään, joten tässä esityksessä yrittäjyyskasvatuksen käsite liittyy tulkintaan yritteliäisyyteen kasvattamisesta. Yrittäjyyskasvatus on perimmältään kansalaiskasvatusta, jonka tavoitteena on kasvattaa yritteliäitä kansalaisia. Yritteliäisyyden kehittämisessä omaksutaan yrittäjämäisiä valmiuksia kuten omaehtoinen, sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys. Perusasteen yrittäjyyskasvatus liittyy lähinnä yritteliäisyyden, sisäisen yrittäjyyden ja omaehtoisen yrittäjyyden kehittämiseen. (Seikkula-Leino 2007, 26–30.) Aktiivisella kansalaisuudella tarkoitetaan vaikuttamista ja toimimista yhteiseksi hyväksi sekä vastuun ottamista yhteisistä asioista ja osallistumisesta niiden hoitamiseen (Laitinen & Nurmi, 2007, 80). Yrittäjyyskasvatuksen yhteyksiä muihin elämän osa-alueisiin voidaan hahmotella esimerkiksi sosiaalisen yritteliäisyyden käsitteen kautta. Sosiaalinen yritteliäisyys tarkoittaa yksilön oma-aloitteista toimintaa, jossa tavalla tai toisella otetaan yhteisö huomioon. (Ikonen 2004, 92–93.)

Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen Rauman yksikön Yrittäjyys- ja kansalaiskasvatus-opintojaksoon (3op) osallistuu n. 120 4. vuosikurssin luokanopettaja- ja käsityön aineenopettajaopiskelijaa, joiden tulevaisuuden opetuksen kohdejoukkona on koko perusaste. Tavoitteena on, että opiskelija tutustuu yritteliäisyyteen perustuviin toimintatapoihin sekä yrittäjämäisen pedagogiikan soveltamismahdollisuuksiin perusopetuksen opetuksessa. Erityisesti pyritään tutustumaan työskentelytapoihin, jotka edistävät luovuutta, oma-aloitteisuutta, sosiaalisia taitoja ja rohkeutta kokeilla uutta. Esityksessä luodaan katsaus opintojakson lähtökohtiin, sisältöön sekä toteutustapoihin. Lisäksi esitellään lyhyesti opintojakson kehittämiseen liittyvää tutkimusta ja lopuksi pohditaan yrittäjyys- ja kansalaiskasvatuksen tulevaisuuden mahdollisuuksia osana opettajankoulutusta.

Asiasanat: yrittäjyyskasvatus, kansalaiskasvatus, yritteliäisyys, osallisuus ja aktiivisuus

01.3

1. ja 2. luokkalaisten vastuutyösystemillä kohti yrittäjyysvalmiuksia

Anita K Haataja, Lapin yliopiston harjoittelukoulu

Tutkimukseni on kvalitatiivinen tapaustutkimus. Olen tutkimuksen avulla kehittänyt yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen pyrkivää pedagogista sovellusta peruskoulun alaluokilla. Käytännön toteutus on tapahtunut oppilaille suunniteltujen vastuutöiden avulla. Tutkimukseni aineistona ovat oppilaiden haastattelut, äänitteet yhteisistä keskusteluista, LPP-menetelmän sanelutekstit, oppilaiden vastuutyövihkot ja pedagogiset päiväkirjani sekä muu vastuutyömateriaali. Vastuutyösystemin lisäksi pyrin luomaan käsitteellisen mallin alkuopetuksen oppilaan oman oppimisen ohjaamisesta.

Tarkastelen yrittäjyyttä vastuun ilmiön avulla itseksi tulemisen näkökulmasta; vastuu on itseksi tulemista, kykyä määrätä itseään. Se on taitoa saada itsensä toimimaan. (Väri 2000; Deci ja Ryan 1985; Ryan & Deci 2000.)

Oppilaiden tulisi saada kehittää yrittäjyysvalmiuksiaan vuorovaikutuksellisessa oppimisympäristössä, luonnollisesti sosiaalisesti yhteiseksi muotoutuneessa toimeliaisuudessa. Lapset ja nuoret tarvitsevat systemaattista ohjausta toisten vuorovaikutteisessa kohtaamisessa koko peruskoulutuksen ajan aina aikuisuuteen asti.

Kehittämässäni vastuutyösystemissä oppilaat voivat osallistua ja vaikuttaa oman oppimisympäristönsä toiminnan muotoutumiseen. Lisäksi säännöllisesti toistuvat valintatilanteet mahdollistavat harkinnan ja valinnan harjoittelua ja sitä kautta päätösten tekemisen opettelua päivittäisissä koulupäivän tilanteissa.

O2 YRITTÄJYYSKASVATUS

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: S14 (KTK, Äidinkieli, 2.krs)

Koordinaattorit: **Heleena Lehtonen ja Helena Lehtonen**

O2.1

Yrittävän käyttäytymisen ydintekijöiden dynamiikka

Heleena Lehtonen, Tampereen yliopisto, OKL, Hämeenlinna

Esitys käsittelee yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikan kehittämishankkeissa (vv. 2007–2010) tutkittuja yrittävän käyttäytymisen ydintekijöitä. Mistä yrittävä käyttäytyminen rakentuu, mitkä ovat yrittävän käyttäytymisen ydintekijät, ovat keskeisiä kysymyksiä pyrittäessä tukemaan yrittäjyyden kasvua.

Teoreettinen viitekehys rakentui Himasen (2007, 2010) rikastavan yhteisön mallin ja Zimmermanin (2008) itsesäätelymallin perustalle. Tutkimusaineisto kerättiin yrittäjiltä haastatteluilla ja kyselyllä ja peruskoululaisilta haastatteluilla ja kirjoitelmilla. Tässä esityksessä tuotetaan tuloksista synteesiä ja luodaan yrittävän käyttäytymisen ydintekijöiden dynamiikan malli.

Yrittävän käyttäytymisen ydintekijöiksi tutkimuksessa tulivat motivaatio, itsesäätely, vuorovaikutus, luovuus ja tulevaisuusorientaatio. Avainkomponentteina motivaatiossa ovat sisäisen motivaation synnyttämä intohimo, sekä voimakas sitoutuminen ja suoritusmotivaatio. Yrittävälle käyttäytymiselle on leimallista vahva itsesäätely, joka rakentuu hyvälle itsetunnolle ja itsetehokkuudelle sekä itsenäisyysshalulle. Itsesäätelyyn liittyy myös elämänhallinta ja vastuullisuus sekä rohkeus harkittuun riskin ottamiseen. Yrittävää käyttäytymistä vahvistaa luottamukselle ja yhteen kuulumisen tunteelle pohjaava vuorovaikutus. Luovuudessa tulee esille mahdollisuuksien havaitseminen, luominen ja toteuttaminen, samoin myös ongelmien havaitseminen ja ratkaiseminen. Tulevaisuusorientaatiossa toiveet ja unelmat realisoituvat visioinnin avulla tavoitteiksi ja päämääriksi.

Yrittävässä käyttäytymisessä tulevaisuusorientaatio rakentuu ydintekijöiden interaktiossa. Tutkimus haastaa selvittämään tarkemmin itsesäätelyn osatekijöitä yrittäjyydessä ja yrittäjyyteen kasvussa. Yrittäjien aineistossa nämä tekijät olivat yrittäjyyden ydintä, ja tähän fokusoiminen tuottaisi tarpeellista tietoa yrittäjyyskasvatukselle koulussa.

Avainsanat: yrittävä käyttäytyminen, motivaatio, itsesäätely, tulevaisuusorientaatio

O2.2

Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo - luotettavan itsearviointityökalun rakentaminen

Tiina Rytkölä, Kerhokeskus - koulutyön tuki ry, Helsinki

Elena Ruskovaara, Jaana Seikkula-Leino, Lappeenrannan teknillinen yliopisto

Yrittäjyyskasvatus on ollut opetus suunnitelmissa jo 1990-luvulta lähtien, mutta silti on verrattain vähän tietoa siitä, miten yrittäjyyskasvatus toteutuu oppilaitosten ja opettajien käytänteissä. Tästä syystä on tärkeää, että opettajien yrittäjyyskasvatustoimia kyetään jäsentämään ja seuraamaan. Syntyvä Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo vastaa tähän haasteeseen. Mittaristo on luonteeltaan itsearviointityökalu ja se tehdään tukemaan opettajien, rehtoreiden ja koulutus päättäjien työtä sekä ohjaamaan yrittäjyyskasvatustoimia. Mittaristo tehdään

ESR -rahoitteisessa kehittämissuorjettissa, jota hallinnoi Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Kumppaneina ovat Kerhokeskus - koulutyön tuki ry sekä joukko kuntia ja koulutusorganisaatioita ympäri Suomea. Mittaristo valmistuu loppuvuonna 2011 ja se on muodoltaan Internetistä löytyvä kysymyspatteristo, joka antaa vastaajalle yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiskuvauksen lisäksi kehittämiskinkkejä yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen.

Tässä esityksessä kuvaamme tutkimusprosessia, joka ohjaa mittariston kehittämistyötä. Keskitymme tutkimusprosessin luotettavuuden arviointiin. Mittariston kehittämistä ohjaavan tutkimuksen menetelmiksi on valittu design-tutkimus sekä toimintatutkimus, joissa hyödynnetään monimetodi -, monitutkija- ja monidata -menetelmiä. Esittelemme näitä menetelmällisiä ratkaisuja, jotka ovat ohjaamassa syntyvän mittariston kehittämistyötä.

Asiasanat: yrittäjyyskasvatuksen mittaristo, design-tutkimus, itsearviointi, toimintatutkimus, luotettavuus, uskottavuus

O2.3

YVlistä potkua opettajankoulutukseen!

Jaana Seikkula-Leino, Turun yliopisto, Turun normaalikoulu
Tiina Rytkölä, Kerhokeskus-koulutyön tuki ry, Turku

YVI-hankkeen aikana luodaan vuosina 2010 - 21013 yleissivistävään ja ammatillisen opettajankoulutuksen käyttöön heidän tarpeitaan vastaava virtuaalinen oppimisympäristö YVI. Oppimisympäristö tukee yrittäjyyskasvatuksen suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Lisäksi hankkeen keskeisenä päämääränä on kehittää opettajienkouluttajien pedagogisia valmiuksia yrittäjyyskasvatusverkostoissa, joihin liittyvät yritys-elämä ja yrittäjyyttä tukevat sidosryhmät. Projektin merkittävä tavoite on myös, että yrittäjyyskasvatus saadaan yleissivistävässä ja ammatillisessa opettajankoulutuksessa strategioihin ja opetussuunnitelmiin.

Projekti liittyy myös hankkeeseen "YVlistä energiaa yrittäjyyskasvatukseen" 2009 - 2012, jossa kehitetään virtuaalinen yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristö Varsinais-Suomen alueelle sekä vahvistetaan tämän alueen yrittäjyyskasvattajien pedagogisia valmiuksia toteuttaa yrittäjyyskasvatusta.

Hanketta koordinoi Turun yliopisto, normaalikoulu. Hankekumppaneita ovat Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Helsingin yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Oulun yliopisto, Lapin yliopisto, Turun ammattikorkeakoulu, Haaga-Helia, Hämeen ammattikorkeakoulu, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Oulun ammatillinen korkeakoulu, Oulun seudun koulutuskuntayhtymä, Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia, Suomen Yrittäjät, Taloudellinen tiedustustoimisto, Pellervo-seura, Osuustoiminnan neuvottelukunta, Työ- ja elinkeinoministeriö, Varsinais-Suomen Yrittäjät, Turun seudun kehittämiskeskus, Kerhokeskus - koulutyön tuki ry, Yes-keskus ry, Nuori Yrittäjyys ry, Suomen 4h-liitto.

Projekti on pääasiallisesti ESR-rahoitteinen (rahoittajaviranomaisena on Opetushallitus). Muita rahoittajia ovat Työ- ja elinkeinoministeriö (Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma), Kerhokeskus - koulutyön tuki ry, ja Turun seudun kehittämiskeskus.

Asiasanat: opettajankoulutus, yrittäjyyskasvatus

O3 VERTAILEVA KASVATUSTIEDE / COMPARATIVE EDUCATION

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: S14 (KTK, Äidinkieli, 2.krs)

Koordinaattori: **Arto Ahonen**

O3.1

Stress, coping and wellbeing among Finnish and Israeli student teachers

Raimo Rajala, University of Lapland

Sarit Segal, Levinsky College of Education, Tel Aviv

Starting studies is a life change with many conflicting expectations imposed on a student. Main sources of stress are human relationships, starting independent housing and academic pressures.

Purpose (1) compare stress, coping, sources of aid and well-being among Israeli and Finnish student teachers, and (2) find out the best predictors of wellbeing.

Sample sizes were (n=526, Israel) and (n=145, Finland). Data was gathered via closed-ended questionnaires. The measures comprised wellbeing, coping styles, support sources, stress factors and optimism. Data was analyzed by examining means by nationality and conducting multiple regressions with wellbeing as a dependent variable.

Differences were noticed on every scale. Finnish students had higher career choice satisfaction, whereas Israeli students showed a higher self-efficacy. Loneliness and academic pressures were stress-factors among Israeli students. Finnish students resorted to active coping, whereas Israeli student used more avoidance. Finnish students were more active in seeking support from formal sources. Israeli students relied on informal sources.

Career satisfaction was predicted by low academic stress, high direct coping, low avoidance, high resorting to informal aid and high optimism. The best predictors of self-efficacy were low social stress, low avoidance, high resorting to informal aid and high optimism.

Cross-cultural differences are discussed.

O3.2

Vertaileva kasvatustieteellinen viitekehys kansainvälisten korkeakoulumarkkinoiden tarkastelussa

Suvi Mäkinen, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Tässä esityksessä pohdin vertailevan kasvatustieteen antamaa viitekehystä juuri aloittamassani väitöskirjatutkimuksessani. Tutkimus pyrkii hahmottamaan Suomen, Kiinan ja Kalifornian osavaltion korkeakoulutuksen kansainvälistymisen kaupallistumista 2000-luvulla. Korkeakoulutuksen kansainvälistymisen kaupallistuminen on maailmanlaajuisesti ajankohtainen aihe, sillä koulutus nähdään yhä enemmän hyödykkeenä, josta voidaan käydä kansainvälistä kauppaa (esim. Altbach 2002). Tähän tutkimukseen on valittu kaksi maata ja yksi osavaltio, jotka ovat hyvin erityyppisiä niin lähtökohdiltaan kuin korkeakoulutuksen kaupallistumisen nykytilanteiltaan. Tämä luo tutkimukseen sekä haasteita että mahdollisuuksia.

Vertailevassa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa ovat puhuttaneet mm. seuraavat toisiinsa linkittyvät asiat: kansallisvaltion asema tutkimuksen analyysiyksikkönä (esim. Dale & Robertson 2009; Carnoy 2006), maailman systeemien teoria (esim. Martinez-Vela 2001; Arnove 1980, 2009) sekä kontekstin merkitys tutkimukselle (esim. Crossley 2002; Rui 2007). Esityksessä pohdin vertailevan kasvatustieteen viitekehystä tässä tutkimuksessa.

O3.3

The Finnish-Russian Joint Educational Programme to Develop Language Education for Young Learners

Ritva Kantelinen, Victorian Pogosian, Itä-Suomen yliopisto

The comparative education research has become more and more relevant with the growing academic mobility and the emergence of international joint educational programmes in higher education.

The very process of working on the international programmes may be regarded as an action comparative education research. The focus of this presentation is on the Finnish-Russian joint educational module "Teaching Foreign Languages to Young Learners" (TeFoLa) designed and implemented by the University of Eastern Finland and Herzen State Pedagogical University of Russia.

The presentation describes a case study of designing and launching a Finnish-Russian educational module TeFoLa which uncovers the issues relevant for joint programmes, the aspects which need to be investigated before programmes of this kind are started. A special attention is paid to:

- the cultural background of teachers and students and its impact on the expectations, perceptions, study modes, teaching and learning conventions, relationships of students and teachers;
- the national academic curricula and their management and the possible need to adjust the joint programme to them;
- the language of the programme.

We use this kind of research based information to develop and widen our joint TeFoLa study programme to international Master's Programme in Teaching Languages to Young Learners.

O4 VERTAILEVA KASVATUSTIEDE / COMPARATIVE EDUCATION

Aika: perjantai 26.11 klo 13:45 – 15:15

Paikka: S14 (KTK, Äidinkieli, 2.krs)

Koordinaattori: **Arto Ahonen**

O4.1

Päässälaskutaito ja päässälaskun suoritus-strategiat peruskoulun luokilla 1–3 virossa sekä tulosten vertailu suomalaisten oppilaiden suorituksiin

Sirje Piht, Turun yliopisto/Tallinnan yliopisto, Haapsalu College

Päässälasku on ajattelun ja toiminnan yhdistelmä. Se on prosessi, jossa samanaikaisesti tarvitaan kuvitelman luomista ja stimuloitua laskemista. Koko tämä prosessi virittää ajattelua, muistia, tarkkavaisuutta ja avaruudellista kuvittelua (suorittaa laskutehtävä).

Niitä prosesseja, jotka ilmenevät päässälaskun suorituksessa ohjaavat pitkäkestoinen muisti (long term memory LM), johon opitut tiedot tallentuvat ja josta ne ovat noudettavissa tarvittaessa sekä työmuisti (short term memory STM) informaation lyhytaikaista säilyttämistä ja käsittelyä varten. Päässälaskussa pitkäkestoisella muistilla tarkoitetaan tavallista kuten esim. kertotaulun muistamista. Työmuisti on operatiivinen muisti, joka toimii apuna esimerkiksi muistinumeroiden tallentamisessa (Svensson 1977, 6; Virrankoski 1983, 2). Monet empiiriset tutkimukset valaisevat työmuistin roolia päässälaskussa (esim. DeStefano & LeFevre 2004).

Tämä esityksen pääkysymykset: Millainen päässälaskutaito on peruskoulun ensimmäisten 1–3 luokkien oppilailla? Millaisia ratkaisustrategioita peruskoulun ensimmäisten luokkien oppilaat käyttävät päässälaskutehtävissä? Millainen on taitava päässälaskija?

Päässälaskutestit tehtiin huhtikuussa - toukokuussa vuonna 2006 sekä Virossa että Suomessa. Tutkimus koostui kahdesta oppilasryhmästä, joista toinen muodostui Viron seitsemän koulun oppilaista eri paikoista maata ja toinen Turun yliopiston harjoittelukoulun (Normaalikoulun) 1-3-luokan oppilaista. Viron oppilaiden tuloksia vertailtiin Turun normaalikoulun oppilaitteen tuloksiin. Esityksessä annetaan katsaus oppilaiden päässälaskun suorituksista, käytetyistä päässälaskustrategioista ja taitavasta päässälaskijasta. Tutkimuksen perusteella selvisivät Viron oppilaiden korkeammat tulokset päässälaskusuorituksissa.

Keywords: päässälaskeminen, päässälaskustrategiat, matematiikan opetus, työmuisti, pitkäkestoinen muisti

O4.2

Multi-sited ethnography: experiences and plans

Elina Lahelma, Helsingin yliopisto

George Marcus has already 1995 suggested that ethnography moves from its conventional single-site location, contextualized by macro-constructions of a larger social order, to multiple sites of observation and participation that cross-cut dichotomies such as the "local" and the "global". In our own ethnographical work we have discussed related phenomena, using slightly different terminology. In 1990s I conducted with Tuula Gordon and Janet Holland an ethnographic study in schools in London and Helsinki (e.g. Gordon, Holland & Lahelma 2000: Making Spaces). We called our work collective, contextualized, comparative and cross cultural. These methodological principles have been adapted in later work within our research groups. Drawing from these experiences, I have discussed the possibilities of comparative and cross cultural ethnography (Lahelma & Gordon 2010).

In this paper I continue this discussion by including the element of global ethnography into the earlier analysis. I will use the work that is being conducted within a global program on multi-sited ethnography on elite schooling, directed by Jane Kenway (Australia). In this program, ethnographies in several countries will suggest how each country's elite classes and certain trans-national elites are formed through schooling. I have been involved in planning a European project within this program.

O4.3

Alueellinen vertailu kansainvälisessä tutkimuksessa

Arto Ahonen, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

Kysymyksenasetteluni koskee Lapin yliopiston koordinoimassa ArctiChildren -hankkeessa tehtyä väitöskirjatutkimusta, jonka aineisto on kerätty Norjasta, Ruotsista, Suomesta ja Venäjältä. Käytössä on ollut WHO:n koululaistutkimuksen käyttämä HBSC(Health and Behavior of School Aged Children)-lomake. Tutkimuksen pääasiallisena tarkoituksena on ollut kartoittaa oppilaiden psykososiaalisen hyvinvoinnin tilaa ja siihen vaikuttavia tekijöitä Barentsin alueen kouluissa. Vastaaajina oli yhteensä 1398 oppilasta 27 koulusta neljästä eri maasta Barentsin alueelta. Tutkimuskoulut sijoituivat sekä kaupunki-, että haja-asutusalueille Ruotsin Norrbottenissa, Suomen Lapissa, Norjan Finnmarkissa sekä Venäjän Murmanskin alueella. ArctiChildren -hankkeessa Barentsin alueelta kerättyä aineistoa verrattiin myös kansainvälisen HBSC - tutkimuksen aineistoon, missä otokset olivat kansallisesti edustavia. Alueellisessa vertailussa tuloksia tarkasteltiin kuvailevalla tasolla vertailemalla koululaisten hyvinvoinnin tekijöitä tutkimukseen osallistuneiden maiden ja alueiden kesken.

Väitöstutkimuksen yhdeksi metodisesti haastavimmista osuuksista muodostui vertailuun liittyvä problematiikka. Vertailuyksikkönä olen käyttänyt sekä valtioita että Barentsin aluetta niiden osana. Tilastolliset menetelmät mahdollistavat aineistojen vertailun ja luotettavuuksien tarkastelun, mutta millaisia johtopäätöksiä eroista ja yhtäläisyyksistä voidaan luotettavasti tehdä. Kuinka kuvailevan tason vertailevista analyyseistä päästään selittäviin analyyseihin siten, että johtopäätösten luotettavuus säilyy?

P1 TYÖ JA OPPIMINEN

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00

Paikka: F4015 (TTK, 4. krs)

Koordinaattori: **Esa Poikela**

P1.1

Mihin tästä koulutuksesta oikein valmistuu? Lapin ja Tampereen yliopistoista vuosina 2007–08 valmistuneiden kasvatustieteilijöiden työhönsijoittuminen

Anne Keränen, Lapin yliopisto

Tutkimuksessa selvitettiin vastavalmistuneiden kasvatustieteilijöiden työhönsijoittumista. Tutkimuksen tavoitteena oli saavuttaa kokonaiskuva vastavalmistuneiden kasvatustieteilijöiden työmarkkina-asemasta, koulutuksen työelämävastaavuudesta sekä saman koulutuksen hankkineiden miesten ja naisten välisen tasa-arvon toteutumisesta työelämässä.

Kohdejoukko oli 2007-08 Lapin ja Tampereen yliopiston kasvatustieteelliseltä alalta ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet. Aineisto kerättiin julkisen www-kyselyn avulla, johon vastasi 35 % kohdejoukkoon kuuluvista - 136 naispuolista ja 27 miespuolista vastavalmistunutta opiskelijaa (lomakkeita lähetettiin yhteensä 467).

Tulosten mukaan kasvatustieteilijät ovat sijoittuneet työelämään hyvin ja heidän työuransa alku vaikuttaa melko vakaalta. Silti työelämässä ilmenevän segregaatoin tai varsinaisen työttömyyden sijasta tutkittavien ongelmana on ollut vaikea sijoittuminen vakinaiseen ja koulutusta vastaavaan työhön. Kasvatustieteilijöiden ammatillinen sijoittumiskenttä on hyvin monipuolinen, mikä tukee käsitystä yleissivistävästä, generalistisesta ja laaja-alaisesta valmiudesta tuottavasta koulutuksesta. Koulutuksen laaja-alaisuus ja teoriapainotteisuus kuitenkin aiheuttavat tilanteen, että opiskelijoiden ammattikuva ja näkemys omasta ammatillisesta tulevaisuudesta eivät kehittyneet vastaajien mielestä opiskelujen aikana riittävästi. Omassa esityksessäni aion pohtia, mihin ja millaisiin tehtäviin kasvatustieteellinen tutkinto yleisesti valmistaa, mitkä seikat ovat vaikuttaneet vastavalmistuneiden työllistymiseen ja vastaako tutkinnon suorittaneiden mielestä saatu koulutus työelämän vaatimuksiin.

P1.2

Työelämätietämystä lisäävän opintojakson pedagogiset piirteet opiskelijoiden arvioimana

Anne Virtanen, Päivi Tynjälä, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

Keväällä 2009 pyysimme työelämätaitojen kehittymiseen liittyvän kyselyn yhteydessä yliopisto-opiskelijoita mainitsemaan nimeltä opintojakso, joka on konkreettisemmin lisännyt heidän tietämystään työelämässä tarvittavista tiedoista ja taidoista. Pystyimme tunnistamaan vastauksista kolme yliopistossa toteutettavaa opintojaksoa, joita olemme keväällä 2010 tutkineet tarkemmin kyselyn, haastatteluiden ja opetuksen havainnoinnin avulla. Paperissa aiomme raportoida opiskelijoilta keräämämme kyselyn (N=163, n=123) avulla pedagogiset piirteet kolmelta opintojaksolta, jotka opiskelijoiden arvioiden mukaan ovat olleet konkreettisesti lisänneet heidän tietämystään työelämästä.

Tuloksemme osoittavat, että opetuksen muotoina tällaisilla opintojaksoilla käytettiin eniten keskustelua, kuuntelua ja yhdessä muiden kanssa tekemistä. Vähiten opintojaksoilla käytettiin lukemista ja yksin tekemistä. Pedagogisesti opintojaksot rakentuivat siten, että opetuksessa hyödynnettiin opiskelijoiden aikaisempien kokemusten jakamista. Opetuksessa toimittiin muutoinkin paljon teorian ja käytännön rajapinnalla; opiskelijat esimerkiksi arvioivat, että opintojaksoilla yhdistettiin paljon teoriaa ja käytäntöä tai että opettaja kertoi paljon havainnollisia käytännön esimerkkejä. Opintojaksoon liittyi vahvasti myös opiskelijoiden kriittisen näkemyksen kehittäminen. Opiskelijat kokivat, että opintojaksoilla oli matala kynnys kysymiseen ja asioista keskusteleminen oli helppoa. Opintojaksojen keskustelelevasta ja yhteisöllisestä luonteista huolimatta opiskelija koki kuitenkin olevansa itse vastuussa oppimisestaan. Opiskelijat arvostivat myös saamaansa opetusta, joka todettiin innostavaksi ja asiantuntevaksi.

Lyhykäisyydessään voi todeta, että opiskelijan työelämätietämystä konkreettisella tavalla lisäävä opintojakso on paljon keskustelua sisältävä kontaktiopetusjakso - opetusmuoto, jota on viime vuosina vähennetty yliopisto-opinnoista reippaasti resurssisyyhin vedoten.

P1.3

Oppiminen ja osaamisen kehittämisen tilat

Tuula Kostainen, Tampereen yliopisto

Kun asiantuntijan työn kehittämiselle asetetaan muutosvaatimuksia, työ ja oppiminen muodostavat yhdessä jännitteisen yhteenliittymän. Väitöskirjatutkimuksessani sosiaalityön osaamisen kehittämisestä löysin neljä erilaista osaamisen kehittämisen tilaa. Tilat ovat vetäytyvä, vastustava, henkilökohtaistava ja jaettu. Tilat voivat olla syklisen oppimisprosessin välttämättömiä eri vaiheiden osuuksia. Sosiaalityöntekijä voi myös liikkua eri tiloissa oppimistapahtuman aikana.

Osaamisen kehittämisen tilan tuottavat ominaisuudet, jotka liittyvät toisaalta työpaikan johtamiseen ja muutosvalmiuteen, toisaalta asiantuntijan omaksuman ammatti-identiteetin vahvuuteen, työhön sitoutumiseen sekä käsitykseen asiantuntijatyössä toimivasta tiedosta. Myös ulkopuolinen toimija, kuten sosiaalialan osaamiskeskus, vaikuttaa ottamallaan rooleilla tilan luonteeseen. Oppimistilan luottamuksellinen vuorovaikutus luo edellytykset uuden oppimiselle ja työn näkyväksi tekemiselle, mutta se ei riitä uuden oppimiseksi. Erilaiset tietokäsitykset voivat katkaista pitkällekin kehittyneen vuorovaikutuksen, ellei niitä avata.

Esityksessäni tarkastelen, miten ominaisuudet tuottavat tilat ja miten ristiriitojen ratkaisemista edellyttävä oppimisprosessi voidaan ymmärtää.

P2 KANSALAISUUS, OSALLISUUS, SOSIAALIPEDAGOGIIKKA

Aika: torstai 25.11 klo 15:30 – 17:30

Paikka: F4014 (TTK, 4.krs)

Koordinaattori: **Helena Koskinen**

P2.1

Ajatuksiani lasten osallisuudesta - aikuinen osallisuuden mahdollistajana

Tuulikki Venninen, Helsingin yliopisto

Toukokuussa 2010 Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämyksikkö VKK-Metron toimesta toteutettiin pääkaupunkiseudun 1800 päiväkotitiimille osoitettu lasten osallisuutta koskeva survey-kysely. Monimenetelmäistä tutkimusotetta hyödyntäen haluttiin kartoittaa niitä ajatuksia, joita alueen työntekijöillä on lasten osallisuuteen liittyvistä asioista.

Tämä esitys käsittelee kyseisen tutkimuksen kolmea avointa kysymystä : 1) Kuvailkaa tilanne, jossa ryhmänne lasten osallisuus selvästi ilmenee. 2) Millaisia lapselta tulevia aloitteita ryhmässänne huomioidaan? 3) Kuvailkaa ryhmässänne olevaa lasten itse kehittelemää toimintaa ja sen kehittymistä.

Analyysissä lähdettiin tarkastelemaan aineistoa erityisesti siitä näkökulmasta, millaista panostusta lasten osallisuus vaatii kasvatushenkilöstöltä. Tämä siksi, että tuloksia voitaisiin mahdollisimman hyvin hyödyntää kentän henkilöstön kehittämisessä.

Analyysin tuloksena muodostui 26 alaluokkaa, jotka sijoittuivat neljään pääluokkaan: aikuinen olosuhteiden rakentajana, aikuinen lapselta saatavan tiedon hankkijana, tallentajana ja omasta toiminnasta joustajana, aikuinen lapsen kanssa toimijana ja aikuinen osallisuutta tukevien toimintatapojen kehittäjänä.

Shierin (2001) osallisuuden polut (Pathways to participation) –viitekehys antaa toimivan pohjan tulosten tarkastelulle ja niiden jatkohyödyntämiselle kentällä.

P2.2

Osallisuuden vahvistaminen soveltavan taiteen hankkeissa lastensuojelussa

Anna Pauliina Rainio, Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos

Päivi Kähkönen, Helsingin yliopisto, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Teatteriosuuskunta Ilmi Ö. järjesti vuosina 2009 ja 2010 lastensuojelun sijaishuollossa oleville nuorille Sytytin-hankkeen. Sytyttimessä nuoret osallistuivat työpajoihin, kerhoihin ja leireille, joissa tutkittiin omaa elämää ja ympäristöä soveltavan draaman ja yhteisöteatterin keinoin. Samoihin aikoihin toteutettiin Harvialan koulukodissa Räpätessä roiskuu -hanke, jossa nuoret tekivät ja äänittivät omaa rap-musiikkia suomalaisten rap-artistien ohjauksessa. Nämä hankkeet muodostavat aineiston käynnissä olevassa Suomen Akatemian rahoittamassa etnografisessa tapaustutkimuksemme taidelähtöisten menetelmien mahdollisuuksista lastensuojelussa.

Esityksessä käsittelen tutkimuksemme alustavia tuloksia osallisuuden käsitteen näkökulmasta. Lasten osallisuuden vahvistaminen on lastensuojelun vahva ja näkyvä kehityssuunta viime vuosikymmeneltä alkaen ja uudistetun lastensuojelulain myötä sillä on myös lainsäädännöllinen perusta. Toistuvat sivullisuuden kokemukset erityisesti lapsia ja nuoria koskeissa päätöksentekotilanteissa ovat nostaneet osallisuuden kokemusten tärkeyttä esiin. Tutkimuksemme tarkastelemme osallisuutta erityisesti kokemuksena johonkin kuulumisesta sekä kuulluksi ja nähdyksi tulemisena. Tutkimushavaintojemme mukaan kumpikin tekemisen tapa tuotti osallisuuden kokemuksia. Erityisesti teatterin tekemisen ja rap-musiikin tarjoama metaforinen suoja teki mahdolliseksi voimakkaidenkin mielipiteiden ja tunteiden ilmaisun niin että nuori saattoi olla samaan aikaan sekä suojassa että näkyvillä.

P2.3

Kansalaisuuden representaatiot suomalaisissa lastenkirjoissa

Jaana Pesonen, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta

Analysoin tutkimuksessani suomalaisia lastenkirjoja sosiaalisen kontekstin sisällä syntyvinä tuotteina - oman aikansa yhteiskunnallisia ja ideologisia arvoja peilaavina ja muutoksiin reagoivina kommunikaation välineinä.

Tutkimuksessani merkittävässä osassa on yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin huomioiminen ja aineistoni, yhdentoista vuosien 1970–2008 välillä ilmestyneen suomalaisen lastenkirjan, käsitteleminen tämän kontekstin sisällä muodostuneena. Tutkimusmenetelmänä on diskurssianalyysi, tarkemmin ottaen Faircloughin (1989; 1995; 1997) kriittinen diskurssianalyysi, jota mukauttaen tarkastelen aineistoani.

Tässä paperissa tutkimuskysymyksenä on: Miten kansalaisuus representoituu etnistä erilaisuutta käsittelevissä suomalaisissa lastenkirjoissa?

Aineiston analyysin kautta kansalaisuuden representaatioissa esille nousevat muun muassa erilaisuuden, toiseuden ja suomalaisuuden kuvaukset. Kyseiset representaatiot ovat suhteessa myös identiteetin syntymisen, muokkautumisen ja kriisin teoriaan sekä kansallisen, etnisen ja kulttuurisen identiteetin teorioihin. Tarkastelen aiheitani kasvatuksellisesta näkökulmasta pohtien muun muassa sitä vahvistavatko lastenkirjallisuudessa esiintyvät kansalaisuuden representaatiot stereotyyppistä kuvaa suomalaisuudesta vai pystyvätkö ne mahdollisesti kyseenalaistamaan sen.

Lähteet:

Fairclough, N. 1989. Language and power. Singapore: Longman Singapore Publishers.

Fair-

clough, N. 1995. Critical discourse analysis: the critical study of language. Malaysia: Longman group limited.

Fairclough, N. 1997. Miten media puhuu. (Translated by: Blom, V. & Hazard, K.) Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

P2.4

Kansalaiskasvatusta, osallisuuskasvatusta vai demokratiakasvatusta?

Tiina Karhuvirta, Kerhokeskus -koulutyön tuki ry, Helsinki

Kansalaiseksi kasvaminen ja siihen liittyvät haasteet, mallit ja mahdollisuudet ovat toisaalta ajattomia asioita mutta toisaalta myös tiukasti kiinni muuttuvassa ajassa. Kansalaiskasvatuksessa lienee kysymys pohjimmiltaan siitä, millaisia ihmisiä haluaisimme yhteiskunnassamme ja yhteisössämme olevan. Kansalaiskasvatukseen osallistuu koulujen ja oppilaitosten lisäksi ainakin julkisin varoin tuettu vapaa-ajan ja harrastustoiminta, jotka kumpikin ovat omaan toimintaansa sisällyttäneet ajatuksia kansalaiseksi kasvamisen tukemisesta ja kansalaiseksi kasvattamisesta. Minkälaisia määrittelyjä ja muotoja kansalaiseksi kasvattamisessa juuri nyt esiintyy? Alustuksessa pohditaan myös mahdollista käsitevaihdosta osallisuuskasvatuksesta kohti demokratiakasvatusta. Onko kansalaiskasvatus eriytyvässä osallisuuskasvatukseen ja demokratiakasvatukseen? Mitä oikeastaan saatettaisiin tarkoittaa puhuttaessa erikseen osallisuuskasvatuksesta ja demokratiakasvatuksesta?

P3 TYÖ JA OPPIMINEN

Aika: perjantai 26.11 klo 11:15 – 12:45

Paikka: F4015 (TTK, 4.krs)

Koordinaattori: **Esa Poikela**

P3.1

Käytännön työn kehittämistä ja tutkimista pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metrossa

Saila Nevanen, Tuulikki Venninen, VKK-Metro / Helsingin yliopisto ja pääkaupunkiseudun kunnat

Esityksessä kuvataan pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metron toimintamallia, jossa tutkimuksen ja käytännön välille luodaan kaksisuuntaista vuoropuhelua. Tavoitteena on, että tietoa arjen työstä siirtyy tutkimukseen ja tutkimustieto arjen työhön päiväkotien toiminnan arvioinnin ja kehittämisen tueksi. Tietoa tuotetaan monimenetelmällisesti sekä kehittämissuhteista että kehittämistyön sisältöteemoista. VKK-Metron keskeinen kehittämissuhteita hankekaudella 2009–2011 on lasten ja vanhempien osallisuus.

Toisena esityksen osana on kuvaus lasten osallisuutta koskevasta kaksivaiheisesta kyselystä pääkaupunkiseudun kaikissa kunnallisissa päiväkodeissa.

Laadullinen pilottikysely toteutettiin 21 tutkimuspäiväkodin henkilökunnalle tammikuussa 2010 kahdessa vaiheessa: vastaajat vastasivat ensin yksilöinä, jonka jälkeen kokosivat tiimeittäin yhteisen käsityksensä jokaisesta kysymyksestä. Analyysin avulla hahmotettiin osallisuuteen kuuluvaa ilmiökenttää pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Tämän pohjalta ryhdyttiin työstämään laajaa, koko pääkaupunkiseudun päivähoitolle (N=1800) suunnattua lasten osallisuutta käsittelevää survey-kyselyä. Se toteutettiin monimenetelmäistä tutkimusotetta noudattaen toukokuussa 2010.

Analysointi suoritettiin kesän ja syksyn kuluessa. Esityksessä keskitytään tarkastelemaan niitä esteitä, joita vastaajat kokivat päiväkodissa olevan sille, että lapsia osallistettaisiin enemmän. Suuren lapsimäärän ja liian pieneksi koetun henkilöstömäärän lisäksi erityisesti kiire, melu ja aikuisten väsymys koettiin osallisuutta estäviksi asioiksi. Sen lisäksi piintyneet rutiinit, tiukat suunnitelmat ja havainnointitaitojen puute nousivat esille. ”Aikuisen ikävä toisen aikuisen luo” osoittautui olevan inhimillinen, mutta siitä huolimatta perustyöhön keskittymistä estävä asia. Tarkasteltuna vaikuttavuuden kehällä (Hyppänen 2007) ne antavat toimivan työkalun arkityön kehittämiseksi.

P3.2

Terveysalan ammattilaisten koulutuspuhe - tarkastelussa antiakateeminen puhetapa

Anne Laiho, Tarita Ruoholinna, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Koulutukseen liittyvät puhetavat ovat osa terveysalan ammattilaisten ja alan opiskelijoiden ammatillista sosiaalistumisprosessia uusintaen ja rakentaen terveysalan toimintaympäristöä. Erilaiset puhetavat ilmentävät ja kiteyttävät ihmisten käsityksiä ja olettamuksia. Samalla diskurssit konstruoivat puhuntansa kohteita, puhujia ja kuulijoita. Sillä, miten terveysalan ammattilaiset ja opiskelijat puhuvat koulutuksesta on seurauksia. Koulutuspuheen analyysi lisää ymmärrystä koulutuksen merkityksestä muuttuvassa terveysalan toimintaympäristössä.

Tutkimme terveysalan ammattilaisten, pääosin sairaanhoitajien, heidän lähiammattilaistensa, avustavan hoitohenkilökunnan ja alan opiskelijoiden koulutuspuhetta. Tutkimuksemme aineisto koostuu haastattelu-, lehti- ja verkkokeskusteluaineistosta. Metodologisesti tutkimuksemme nojaa sosiaalisen konstruktionismin traditioon, jossa kieli ymmärretään todellisuutta rakentavana toimintana. Diskurssianalyttinen luentamme paikantuu kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen näkökulmaan. Kulttuurinen näkökulma jäljittää sitä, miten koulutukseen liittyvät puhetavat lainaavat ja uusintavat terveysalan ammattikulttuuria. Yhteiskunnallinen näkökulma etsii sitä, miten koulutukseen liittyvät puhetavat osallistuvat toimintaympäristön tässä tapauksessa koulutus- ja terveydenhuolto-organisaatioiden ylläpitämiseen tai muuttamiseen. Olemme konstruoineet aineistosta kaksi, erilaisista puheen ulottuvuuksista rakentuvaa tapaa puhua terveysalan koulutuksesta: olemusdiskurssin ja erottautumisdiskurssin.

Akateeminen koulutus, hoitotiede ja hoitotyön tutkimus saivat paljon huomiota aineistoissamme. Puhetta luonnehtii vahva kriittisyys ja nimesimme sen antiakateemiseksi diskurssiksi. Tässä esityksessä tarkastelemme antiakateemista puhetapaa, jota voidaan ajatella yhtenä rinnakkaisista puhetavoista olemusdiskurssissa. Yhtälailla antiakateemista puhetapaa voidaan pitää osana erottautumisdiskurssia. Kysymme, mihin antiakateemista puhetapaa käytetään, ja mitä se kertoo alan koulutuksesta, ammattikulttuurista ja terveysalan toimintaympäristöstä.

P3.3

Työssäoppimisen hyvien käytäntöjen siirtäminen toiseen toimintaympäristöön - Innovaatioiden siirtäminen eqarf viitekehysessä

Pirjo Väyrynen, Opetushallitus

Taustaa ja tavoite

Ammatillisen koulutuksen laadunhallintaa on kehitetty tiiviissä eurooppalaisessa yhteistyössä. Myös työpaikalla tapahtuva oppiminen on ollut aktiivisen kehittämisen kohteena. Suomessa 2000 -luvulla työssäoppiminen tullut osaksi ammatillista perustutkintoa ja lisääntynyt opetussuunnitelmauudistuksen myötä. Työssäoppimista on tutkittu ja hyviä käytäntöjä on koottu julkaisuihin ja tietokantoihin. Hyvien toimintamallien levittäminen on kuitenkin koettu haasteelliseksi.

Tässä nyt esiteltävässä Leonardo -hankkeessa on sovellettu Eurooppalaista laadunhallinnan viitekehystä (EQARF) hyvien työpaikalla tapahtuvan oppimisen käytäntöjen siirtoprosessiin ja laadittu manuaali hyvien käytäntöjen tunnistamiseksi sekä siirtoprosessin toteuttamiseksi. Hanke on Opetushallituksen koordinoima ja partnereina suomalaisten lisäksi on koulutuksen järjestäjiä Hollannista, Italiasta, Itävallasta ja Romaniasta. Yhteistyössä on koottu manuaali, jonka tavoitteena on tukea hyvien innovaatioiden siirtoa toimintaympäristöstä ja myös maasta toiseen.

Sisältö

Esityksessä kuvataan hyvien työpaikalla tapahtuvan oppimisen suunnitteluvaiheen käytäntöjen valintaa ja innovaatioiden siirtämisen teoreettista viitekehystä. Taustaksi luodaan katsaus muuttuvista eurooppalaisista työmarkkinoista ja ammatillisen koulutuksen haasteista. Hyvien käytäntöjen siirtoprosessin eri vaiheita kuvataan EQARF:n viitekehysessä. Lisäksi esitellään innovaatioiden siirtoprosessin eri vaiheissa mahdollisia ja käyttökelpoisia työvälineitä.

Lähde:

Pirjo Väyrynen (ed.). WBL-TOI MANUAL

Manual for planning of work-based learning - transfer of innovations

Finnish National board of Education. LLL Programme.

(julkaistu 27.9.2010)

Q1 MATKAILU, KOULUTUS JA KULTTUURI

Aika: torstai 25.11 klo 13:30 – 15:00
Paikka: 113 (KTK, Seminaarisali, 2.krs)
Koordinaattori: **Sari Poikela**

Q1.1

Inarinsaamen kielen aikuiskoulutusta osana vähemmistökielen revitalisaatiotyötä.

Irmeli Moilanen, Lapin yliopisto

Inarinsaamelaiset ovat kielellisesti alistetussa asemassa vähemmistönä Suomen saamelaisten vähemmistössä. 1800-luvun lopussa Suomen valtio aloitti voimakkaat suomalaistamistoimenpiteet, jotka saivat aikaan sen, että inarinsaamen kieli katosi lähes kokonaan. Inarinsaamen revitalisaatio (elvytys) on alkanut vuonna 1996. Muun muassa inarinsaamen kielen yhdistys, kielipesä (inarinsaamenkielinen ryhmäperhepäivähoito) ja inarinsaamenkielinen opetus Inarin alakoulussa ovat esimerkkejä onnistuneesta kielen elpymisestä. Revitalisaation myötä kieli on saanut lisää statusta ja nuorten kiinnostus vanhempien ja esivanhempien kieltä kohtaan on lisääntynyt. Lisääntyvän inarinsaamen kielen käytön kehittymisen yhdeksi esteeksi on ilmennyt opettajien, päivähoitoalan ammattilaisten ja muiden inarinsaamenkielisen yhteisön kannalta tärkeiden ammattiryhmien puuttuminen. Tähän kieliyhteisön tarpeeseen on vastattu järjestämällä inarinsaamen täydennyskoulutus tutkinnon suorittaneille ammattilaisille. Tutkimuskohteenani on tämä vuoden kestänyt, kieliyhteisön tarpeista lähtenyt käytännön kielitaitoon tähtäävä aikuiskoulutus, jossa perinteisen kielenopetuksen lisäksi opiskelijoilla on ollut yhteys inarinsaamelaiseen kieliyhteisöön läpi koko koulutusohjelman.

Tutkimusote on laadullinen, tarkemmin määriteltynä etnografia, joka on lähellä kriittistä tutkimusta. Taustalla on muun muassa Paulo Freiren (1921-1997) pedagogiikan mukainen näkemys humanismista. Tutkimuksen tehtävänä on löytää vastaus siihen, miten inarinsaamen kielen täydennyskoulutus toimii kieliyhteisön vahvistajana? Tarkastelen tutkimuksessani aikuisten oppimista vähemmistön kieliyhteisöstä lähtevän koulutuksen kontekstissa ja keskityn kahteen teemaan: 1) Oppimisen tilat. 2) Aikuisopiskelijoiden identiteettityö suhteessa inarinsaamen kieleen.

Avainsanat: revitalisaatio, kielimestari-oppilas metodi (engl. master-apprentice program), sorrettujen pedagogiikka, oppimisen tilat

Q1.2

Matkailutuotekehitys tehdään yhdessä

José-Carlos García-Rosell, Lapin yliopisto
Mika Kylänen, Rovaniemen ammattikorkeakoulu

Matkailutuotekehitys on koettu haasteelliseksi niin alan kehitystoiminnassa, koulutuksessa kuin tutkimuksessa. Vaikka matkailutuotekehityksestä on puhuttu paljon, sitä on ollut vaikea ymmärtää teoriassa ja käytännössä. Ymmärryksen lisäämiseksi perustettiin tutkijaryhmä, joka koostui Rovaniemen ammattikorkeakoulun, Lapin yliopiston ja Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskuksen edustajista. Tutkijaryhmän toimintamalli perustui käytännöstä teoriaan periaatteeseen, joka kannusti tutkijoita ensin lähtemään yritysten luo perehtymään heidän arkeen ja sen jälkeen kehittämään yhdessä yritysten kanssa tuotekehitystoimintoja, prosesseja ja käytäntöjä.

Tutkijaryhmä keräsi aineistoa tuotekehityskirjallisuuskatsauksen, haastattelujen ja etnografian avulla. Etnografiaa käytettiin menetelmänä erityisesti yritysvierailujen yhteydessä. Lisäksi tutkijaryhmän toiminnan välitulokset tuotiin esille opetuksessa ja esitettiin yhteistyökumppaneille ja toisille tutkijoille konferenssin ja seminaarin yhteydessä. Saatu palaute antoi sysäyksen tuotekehityslähestymistavan rakentamiseen.

Tutkijaryhmän ja yritysten yhteistyöstä syntyi tuore näkökulma matkailun tuotekehitykseen, joka esitellään elektronisen käsikirjan muodossa ja joka näin tarjotaan matkailuelinkeinon käyttöön. Toimintamalli kirkastutti ajatuksen siitä, että itse matkailutuote syntyy matkailupalvelujen tarjoajien, asiakkaiden ja paikallisten

kohtaamisessa. Kohtaamiseen, joka tapahtuu aina jossakin paikassa, esimerkiksi kylässä tai nettisivustolla, nivoutuu monia elementtejä: sosiokulttuurisia, luonnon muovaamia ja rakennettuja.

Käsikirjan tavoitteena on edistää Pohjois-Suomen matkailun tuotekehitystä yhteistyössä paikallisten matkailuyrittäjien kanssa. Käsikirja on tarkoitettu erityisesti pienille yrityksille, joiden on menestyäkseen tärkeä verkostoitua ja hahmottaa tuotteensa ja toimintansa osana ympäröivää kohdetta. Käsikirjan avulla tuotekehitystä voi tehdä kestävästi ja ennakoivasti yhdessä eri osapuolten kesken ja voimakkaasti profiloituen.

Q1.3

Oppivan matkailu – matkalla tarinamestariksi

Sari Poikela, Lapin yliopisto

Tarinamestarien koulutusohjelma on lappilaisille pienyrittäjille tai sellaisiksi aikoville suunnattu 25 opintopistettä laaja ammatillinen täydennyskoulutus. Koulutuksen lähtökohtana on ajatus, että jokainen matkailija ei tule Lappiin etsimään pelkästään huikaisevia elämyksiä, vaan haluaa oppia jotakin uutta paikallisesta elämänmenosta ja historiasta. Esityksen teoreettinen perusta rakentuu restoratiivisen ja oppivan matkailun ideoihin. Yhtenä kulttuurisen ja sosiaalisen osaamisen keskeisenä taitona voi pitää tarinan kertomisen taitoa. Tarinamestari-koulutus yhdistää tarinan kertomisen taidon opetteluun ja ongelma-perustaisen oppimisen ideat. Työmuodot on nimetty toisin kuin ongelma-perustaisen oppimisen yhteydessä tavallisesti. Koulutuksen viisi työvaihetta ovat tietoverstas, tarinapaja, tuotekammi, jatulin verkko ja matkailun näyttämö. Koulutus toteutettiin ensimmäisen kerran lukuvuonna 2009-2010 ja meneillään on toinen kerta lukuvuonna 2010-2011. Kuvaan esityksessä myös opiskelijoiden kokemuksia, joita on opintojen edetessä kerätty systemaattisesti design-tutkimuksen ideaa noudattaen.

POSTERIABSTRAKTIT

POS1

Miksi kiinnostuin maatalousryhmiäni kirjoitustaidosta

Toini Wallin-Oittinen, Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos

Väitöskirjani tilastollisten menetelmien ja niiden mittaustulosten laskemista varten olin virkavapaalla lukuvuoden. Palasin seuraavana syksynä kouluun ja ihmettelin koululaisten iloa: "Kiva, kun tulit takaisin." Tein nopean kyselymittauksen, avoimia kysymyksiä opetuksesta, oppiaineesta, opettajasta ja opinto-ohjauksesta, miksi he valitsivat tämän valinnaisaineen. Vastauksia tuli runsaasti ja niissä ilmeni selvästi, että opetusmenetelmät vaikuttivat selkeästi heidän valintaansa. Kaikkeaa luokan ulkopuolella tapahtuvaa opiskelua, kuten opintokäyntejä, oppilaat kutsuvat retkiksi. Luokassa tapahtuvia opetustilanteita he kuvaavat vapaamuotoisesti. Kokeilevana erilaisena opettajana innostuin teettämään pieniä raportteja, jotka kirjoitettiin A4 arkille pienissä ryhmissä, tiimeinä, joiden tulokset monistettiin jokaiselle ryhmän jäsenelle. Yllätys oli se, että peruskoululainen, joka oli opiskellut äidinkieltä jo seitsemän vuotta, kirjoitti heikosti ja antoi mieluummin jonkun toisen ryhmän jäsenen kirjoittaa A4:arkillinen asiaa jostakin annetusta aiheesta. Vertasin heidän kirjoitustaan Kevätpörräisen 2010 1. ja 2. luokan tarinoihin ja löysin samoja virheitä, joita oppilaillani oli 8. luokalla. Virheet ovat: pisteen, pilkun, lainausmerkkien ja pitkän vokaalin puuttuminen, toisto, virheellinen aikamuoto, virheellinen sanan, yksikön ja monikon valinta, vajaa lauseen rakenne, diftongi ja sanojen puuttuminen, virheellinen yhdyssana ja persoonamuodon vaihtumiseen.

Harjoitukseni eivät kuitenkaan pystyneet koululaisten kirjoitusta kehittämään kahden lukuvuoden aikana.

POS2

Vasemmistolaisuuteen oppiminen 1900-luvun alun työväenurheiluseuroissa

Lauri Keskinen, Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Aivan 1900-luvun alusta lähtien, kun suomalainen työväenliike oli omaksunut Karl Kautskyn opit mahdollisimman suuren jäsenjoukon keräämisestä liikkeen piiriin ja sosialistisen vallankumouksen väistämättömyydestä, työväenurheiluliikkeen odotettiin muiden kulttuuriliikkeiden ohella tekevän osansa jäsentensä

poliittisessa sosiaalistamisessa. Poliittisen sosialisoinnin ja erityisesti tietoisuuden opettamisen keinot kuitenkin vaihtelivat huomattavasti seurojen välillä - etenkin sen perusteella, oliko urheiluseura aatteelliselta ilmapiiriltään sosialidemokraattinen vai kommunistinen. Kvantifioimalla potentiaalisia oppimiskokemuksia ja tarkastelemalla niiden esiintymistiheyttä varsinaissuomalaisissa työväenurheiluseuroissa vuosina 1903–1923, voidaan todeta oppimistilanteita esiintyneen selkeästi enemmän kommunistisissa/vasemmistososialistisissa työväenurheiluseuroista kuin sosialidemokraattisissa tai puolueettomissa mutta silti työväenliikkeeseen lukeutuissa urheiluseuroissa. Yleisimpiä tietoisuuden opettamisen piiriin lukeutuvia keinoja olivat poliittis-aatteelliset puheet, lehtiartikkelit ja sosiaalinen kontrolli. Suurempi määrä oppimiskokemuksia sijoittui kuitenkin tilanteiden yhteyteen, joiden tavoitteena ei ollut oppimisen tuottaminen. Näitä tilanteita olivat mm. kokoukset, juhlatilanteet, epäviralliset keskustelut ja ylipäätään toimiminen työväenurheiluseuran kontekstissa, jonka katsottiin kannustavan työväestölle sopivaan käytökseen ja vastaavasti paheksuvan porvarilliseksi nähtyä käytöstä. Muistitietoaineisto puolestaan osoittaa, että voimakkaimmin mieleen painuivat erikoiset ja humoristiset tilanteet, joissa tuli kiteytettyä jokin vasemmistoon liittyvä oppi. Esimerkiksi seuraavanlainen tokaisu oli jäänyt erään muistelijan mieleen: ”On hyvä että on työläisurheilija, mutta parempi, jos on myös sosialisti.”

POS3

Pedagoginen asiantuntijuus liikkeessä - Opettajatarpeen ja opettajien osaamisvaatimusten ennakointi

Ellen Piesanen, Matti Taajamo, Kari Nissinen, Jouni Välijärvi, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

Posterisesityksessä tehdään tunnetuksi opettajatarpeen ja opettajien osaamisvaatimusten ennakointiin liittyvä kolmivuotinen ESR-hanke, joka toteutetaan Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksessa. Yhteistyökumppaneina ovat Opetushallitus sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillinen opettajakorkeakoulu. Tutkimus kohdistuu sekä yleissivistävissä että ammatillisissa oppilaitoksissa toimivaan opetushenkilöstöön. Koska tutkimusaineistojen keruu on käynnistymässä, tutkimuksen onnistumisen kannalta on niin opetushenkilöstön kuin eri sidosryhmienkin hyvä saada ennakkotietoa hankkeesta ja sen toteutuksesta.

Tutkimuksen taustalla on opetusalan koulutus- ja osaamistarpeiden tutkimuspohjaisen ennakkoinnin selkeä tarve. Viimeaikainen keskustelu työvoiman liikkuvuudesta pois opetusosalta viittaa siihen, että tarvitsemme sekä määrällistä ennakointitietoa koulutusmäärien arviointia varten että entistä syvempää laadullista tietoa niistä syistä, jotka vaikuttavat työvoiman liikkuvuuteen. Kaikilla aloilla ammatin vaihtaminen on yleistynyt tuotanto- ja ammattirakenteiden muuttuessa, ja myös opettajien alanvaihto voi toisaalta olla osa luonnollista työmarkkinoilla ilmenevää liikkuvuutta. Väestön ikärakenteellisista syistä työvoimapula saattaa olla edessä monilla aloilla, ja ne tulevat kilpailemaan työvoimasta keskenään. Opettajien siirtymistä pois koulutussektorilta edesauttaa se, että työelämän nopean muutoksen vuoksi pedagogisen osaamisen tarve on suuri myös monilla muilla aloilla kuin varsinaisella opetusosalalla.

Tutkimuksessa selvitetään tilastojen sekä kyselyn ja haastattelujen avulla viime vuosina opettajaksi valmistuneiden sijoittumista työelämään opetusosalalle ja muihin tehtäviin, opetushenkilöstön liikkuvuutta sekä heidän osaamistarpeitaan ja kokemuksia induktiovaiheen toteutumisesta. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään opettajatarpeen tulevaa kehitystä koulutusalan eri sektoreilla.

POS4

Ammatillisen toimijuuden vahvistaminen opetus- ja terveydenhuoltoalan työssä

Anneli Eteläpelto, Päivi Hökkä, Susanna Paloniemi, Katja Vähäsantanen, Kaija Collin, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

Työelämän jatkuvat muutokset edellyttävät opetus- ja terveydenhuoltoalan henkilöstöltä entistä enemmän ammatillisten ja organisatoristen rajojen ylittämistä. Ammatillista toimijuutta tarvitaan uusien työkäytäntöjen kehittämiseksi, luovien ratkaisujen löytämiseksi ja ammatillisten identiteettien muokkaamiseksi. Toistaiseksi meillä on kuitenkin niukasti tutkittua tietoa siitä, miten ammatillista toimijuutta harjoitetaan työyhteisöissä ja miten toimijuutta voidaan vahvistaa. Posterissa esittelemme PROAGENT-tutkimushankkeen, jonka tavoitteena on selvittää, miten ammatillista toimijuutta harjoitetaan ja miten sitä voidaan erilaisten sosiaalisten interventioiden avulla edistää opetus- ja terveydenhuoltoalan työyhteisöissä. Ymmärrämme ammatillisen toimijuuden resurssina tehdä tarkoituksenmukaisia valintoja ja toimia näiden valintojen mukaisesti siten, että saadaan aikaan tarvittavia muutoksia vallitseviin työkäytäntöihin, valtasuhteisiin, diskursseihin ja ammatillisiin

identiteetteihin. Toimijuutta vahvistavien interventioiden (dialoginen työkonferenssi ja identiteettityöpaja) tavoitteena on luoda yhteisöllisiä tiloja uusille työkäytännöille, moniammatilliselle työskentelylle ja ammatillisten identiteettien uudelleen neuvottelulle.

PROAGENT-tutkimushanke toteutetaan ammatillisia opettajia, opettajankouluttajia, sekä lääkäreitä ja hoitajia koskevinä kolmena osahankkeena. Tutkimustehtävänä on: 1) tunnistaa erilaisia tapoja harjoittaa ammatillista toimijuutta ammatillisessa ja akateemisessa opettajankoulutuksessa sekä sairaalassa, 2) tarkastella ammatillista toimijuutta moniammatillisissa rajanylityksissä ja työorganisaation rakenteellisissa uudistuksissa, 3) kokeilla ja kehittää osallistavia ja dialogisia ammatillista toimijuutta edistäviä toimintatapoja opetus- ja terveydenhuoltoalan organisaatioissa yhteistyössä johdon ja henkilöstön kanssa, sekä 4) kehittää teoriaa ammatillisesta toimijuudesta subjektilähtöisen sosiokulttuurisen lähestymistavan viitekehyksessä. Aineiston hankinta ja analyysi toteutetaan etnografisella tutkimusotteella. Pitkittäistutkimuksen strategiaa hyödynnetään keräämällä aineistoa työyhteisöjen muutosten ja interventioiden yhteydessä.

POS5

ActiveAquarium – Virtuaaliakvaario oppilaiden liikunta-aktiivisuuden heijastajana

Henna Mikkola, Ari Rahikkala, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta
Kari Kumpulainen, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jukka Riekkö, Oulun yliopisto, Teknillinen tiedekunta

Useat tutkimukset osoittavat, että suomalaiset lapset ja nuoret eivät liiku terveyden edistämisen kannalta riittävästi. Uusimpien liikuntasuosituksen mukaan riittävä fyysinen aktiivisuus edellyttää lapsilta vähintään kahta tuntia reipasta liikuntaa joka päivä. Lasten urheiluseuroissa harrastaminen on edelleen lisännyt suosiotaan, mutta arkiliikunnan määrä on vähentynyt. Arkiliikunnalla tarkoitetaan liikuntaa, joka tapahtuu muun toiminnan yhteydessä, kuten esimerkiksi koulun ja kodin välisen matkan kulkemista kävellen tai pyörällä. Myös välituntitoiminnot ovat tärkeä osa arkiliikuntaa.

Euroopan sosiaalirahaston tuella toteutettavassa kolmivuotisessa (2009–2011) FutureStep -hankkeessa tutkitaan teknologiaperustaisten toimintaympäristöjen mahdollisuuksia ja rajoituksia nuorten liikuntamotivaation kohottamisessa sekä kehitetään uusia pedagogisia liikunnan toimintamalleja kouluun. Hanke toteutetaan Oulun yliopiston ja Oulun kaupungin opetustoimen yhteistyönä.

Tässä posterissa kuvataan Oulun yliopiston Future School Research Centerin (Kasvatustieteiden tiedekunta) yhteistyössä Oulun yliopiston Teknillisen tiedekunnan ja Polar Electro Oy:n kanssa toteuttamaa ActiveAquarium-kehitystutkimusta. ActiveAquarium on tietokoneessa toimiva virtuaalinen akvaario, jonka kala-avattaret heijastavat oppilaiden fyysistä aktiivisuutta. Oppilaiden fyysistä aktiivisuutta mitataan Polarin ranteessa pidettävällä aktiivisuusmittarilla, josta aktiivisuusdata siirretään Internetissä olevaan liikunta-päiväkirjaan. ActiveAquarium-ohjelma puolestaan hakee aktiivisuusmittaria käyttäneiden aktiivisuuden verkkopäiväkirjasta ja heijastaa aktiivisuuden visuaalisesti käyttäjän kalaan. Kirkas, eloisa ja nopeasti uiva kala kuvastaa aktiivista ihmistä. Harmaa, hidas ja eloton kala puolestaan kuvaa henkilöä, joka ei liiku tarpeeksi. Posterissa tuodaan esille oppilaiden ja opettajien kokemuksia ActiveAquarium-pilotista liikunta-aktiivisuuden lisääjänä sekä akvaarion mahdollisuuksia pedagogisena toimintamallina.

POS6

Työn imu — Mikä päiväkodin henkilökuntaa kannattelee työssä?

Mari Nislin, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos, Erityispedagogiikka

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mitkä tekijät tukevat päiväkodin henkilökunnan työhyvinvointia, ja mitkä heikentävät sitä. Työhyvinvointia lähestytään työn imu-käsitteen kautta, joka määritellään myönteiseksi ja suhteellisen pysyväksi tunne- ja motivaatiotilaksi, jossa työntekijä kokee tarmokkuutta, omistautumista ja työhön uppoutumista (Schaufeli ym. 2002; Hakanen, 2009). Usein työssä jaksamista on lähestytty pikemminkin työpahoinvoinnin kautta (Schaufeli & Bakker 2004).

Tarkoituksena on myös selvittää, millä tavoin työntekijöiden hyvinvointi on yhteydessä arvioitua päivähoidon laatuun. Aikuiset, jotka ovat sitoutuneita ja motivoituneita työhönsä kykenevät tarjoamaan lapsille laadukkaan kasvu- ja oppimisympäristön (Sims 2007). Tutkimuksen hypoteesi on, että työhyvinvointi ja päivähoidon laatu ovat yhteyksissä toisiinsa.

Tutkimus on laajuudeltaan Pro gradu-tutkielma ja se on osa Helsingin yliopiston Lasten stressin säätely ja oppiminen(LSSO)-tutkimushanketta. Hankkeen tutkimuskohteena on lasten hyvinvointi ja oppiminen päiväkodissa.

Osallistujat:

Päiväkotien työntekijöitä pääkaupunkiseudulta (N=74).

Mittarit:

Työhyvinvointi:

Päiväkotibarometri-kyselylomake (Koulutuksen arviointikeskus, HY)

Päivähoidon laatu:

Learning environment assesment-arviointiväline (Strain & Joseph 2004)

Kyselyn tuloksia lähestytään työn imu-käsitteen valossa. Vastauksista tarkastellaan työn imun piirteiden tarmokkuuden, sitoutumisen ja uppoutumisen esiintymistä. Kyselyn avulla pyritään selvittämään työssä esiintyviä voimavaroja ja vaatimuksia. Tässä teoreettisena viitekehystenä toimii työn vaatimusten ja työn voimavaratekijöiden malli(Job Demands-Resources, JD-R).

Päivähoidon laatua arvioidaan psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen oppimisympäristön laadun mukaan. Näistä osa-alueista rakentuu kokonaislaatu, jonka yhteyttä työhyvinvointiin selvitetään.

Aineiston analysointi ja tutkimustulosten raportointi: syksy 2010/kevät 2011

POS7

Literacy in the 21st Century

Riitta-Liisa Korkeamäki, Marja Hytönen, Oulun yliopisto Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö

Suomalainen koulutus on kansainvälisissä vertailuissa huippuluokkaa. Vaikka lukemisen tulokset ovat hyviä, on koulu pysynyt aika muuttumattomana. Literacy in the 21st Century- hankkeessa pyritään kehittämään koulun arkea, jotta se vastaisi paremmin ajan ja oppilaiden tuomiin haasteisiin. Hanke on osa laajempaa, Future School Research- hanketta, ja se toteutetaan Euroopan sosiaalirahaston rahoittamana vuosina 2009-2011. Literacy in the 21st Century-hankkeessa tavoitteena on kehittää ja kokeilla materiaaleja laajan tekstikäsitteiden pohjalta sähköisen median oppimisympäristössä ottaen huomioon muun muassa lasten populaarikulttuuria ja mielenkiinnonkohteet. Tutkimuskohteena ovat esikouluikäiset, koululaiset sekä opettajat ja opettajaksi opiskelevat. Hankkeen aikana Oulun yliopiston kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen yksikkö tekee yhteistyötä, teknillisen tiedekunnan ja Oulun kaupungin kanssa.

Literacy in the 21st Century- hankkeessa on toteutettu projektiluontoisesti tutkimusjaksoja kouluilla ja päiväkodilla, joiden aikana lapset ovat saaneet käyttöönsä minilaptop-tietokoneita, digi-kameroita, mp3-soittimia ja NFC-kosketusteknologialla varustettuja puhelimia. Mediaa ja teknologiaa hyödyntäen lapset ovat taitojensa mukaan harjoitelleet lukemista ja kirjoittamista. Esimerkiksi kosketuspuhelinten avulla, leikinomaisesti, lapset ovat opetelleet kirjaimia ja sanoja. Lapset ovat myös tehneet opettajien avustamana digitarinoita. Tekstejä on alusta lähtien kirjoitettu tietokoneella, ja tuotokset ovat olleet kaikkien yhteistä luku- ja oppimateriaalia.

Hankkeessa tutkitaan lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen lisäksi sosiaalista vuorovaikutusta ja vertaistukea sekä näiden vaikutusta oppimismotivaatioon. Hankkeessa tutkitaan myös opettajien ammatillista kasvua. Posterissa kerrotaan hankkeesta ja kuvaillaan edellä mainittua toimintaa.

POS8

LIFE LONG LEARNING Interculturally Competent, Culturally Incompetent? Learning Nomads

Markku Salakka, Oulun yliopisto

Intercultural Competence in Christian Mission from 1930s to the Present

The goal of this project is to increase knowledge and understanding of missionaries' intercultural competence. It is our hypothesis that intercultural competence is dependant on time and place. Therefore, we study missionaries as transnational agents, i.e. as individuals who cross cultural and national borders and whose life is characterized by at least two different places and cultures in a given time. The project focuses on identity negotiations and forms of intercultural sensitivity as part of transnational and multilocal life experience.

The researchers seek to answer the following questions:

- What are the roles of religion, spirituality, age and gender in the formation of intercultural competence?
- What kind of varieties of intercultural learning can be found in the lives of the research subjects?
- How is intercultural competence dependant on time and place, i.e. what kind of varieties do cultural and temporal settings create in it?

In practice the researchers collect data by interviewing missionaries about their life experiences, and reconstruct their life histories based on interviews and/or archival and other written sources.

The most important theoretical starting points are transnationalism, transformative intercultural learning and theories of spirituality. In the project researchers from educational science and history elaborate and develop theoretical interpretations, particularly on how living and working in foreign environments is culturally specific and how these experiences transform into intercultural competence. The project increases knowledge of the significance of historically and culturally specific conditions in the development of intercultural competence.

We are looking for research partners working on the role of religion in cultural encounter to organize multidisciplinary workshops, and to produce joint publications and develop research projects.

Collaboration

We are actively networking with Finnish researchers on Christian Mission. The first result of this co-operation is a recent publication *Kaikille kansoille. Lähetystyö kulttuurien vuoropuheluna* [For all peoples. Christian Mission as Cultural Encounter]. Edited by Seija Jalagin, Olli Löytty & Markku Salakka (Helsinki: Finnish Literature Society 2010. 368 pp). The book contains chapters from Finnish researchers in the fields of history, education, theology, cultural anthropology, ethnomusicology and cultural studies. The topics range from Christian missions in Asia and Africa to early Christian and Muslim dialogue, and further to representations of foreign cultures in Finland.

International co-operation

Dr.Theol., Docent Timo Vasko, Office for Global Mission, Department for International Relations, The Evangelical Lutheran Church of Finland

Dr.Theol., Professor of Missiology Mika Vähäkangas, Faculty of Theology, University of Lund, Sweden (missiology)

Dr.Theol., Lecturer in theology and missiology Karin Sarja, Stockholm School of Theology, Sweden

Dr. Inger Marie Okkenhaug, Department of History, University of Bergen, Norway (gender, mission and social issues)